

T.C
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

HIRİSTİYAN COĞRAFYASINDA İSLAMOFOBİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

VİLDAN ŞAFAK OKTAY

158107041001

DANIŞMAN

Doç. Dr. AHMET ARAS

KONYA-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Vildan ŞAFAK OKTAY		
	Numarası	158107041001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri – Dinler Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	x	
		Doktora		
Tezin Adı	HİRİSTİYAN COĞRAFYASINDA İSLAMOFOBİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığımı bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası
Vildan ŞAFAK OKTAY

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Vildan ŞAFAK OKTAY
	Numarası	158107041001
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri- Dinler Tarihi
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ahmet Aras
	Tezin Adı	Hıristiyan Coğrafyasında İslamofobi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “ Hıristiyan Coğrafyasında İslamofobi” başlıklı bu çalışma 20/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Doç. Dr	Ahmet ARAS	
2	Dr. Öğr. Üyesi	Salih AYDEMİR	
3	Doç. Dr.	Nermin ÖZTÜRK	

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Vildan ŞAFAK OKTAY		
	Numarası	158107041001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri/ Dinler Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	x	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ahmet ARAS		
Tezin Adı	HIRİSTİYAN COĞRAFYASINDA İSLAMOFOBİ			

Din, insanların mutlu ve tanışık yaşamlarına katkı sağlaması gereken en önemli olgu iken “Din Karşıtı Çatışmalar” özellikle 20. Ve 21. Yy.’ın ruhunda daha baskın bir şekilde hissedilir olmuştur.”Din” kavramı şiddet, terör ve savaş kavramları ile anılır olmuştur.

“Dînî Karşıtı Çatışmalar” başlığı altında değerlendirebilecek “İslamofobi” kavramı da son yıllarda olgusal bir gerçeğe dönüşmüş ve özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra adını sıkça duyurur olmuştur. Çok yönlü ve köklü bir geçmişi olan İslamofobi “İslam korkusu” tanımlamasıyla açıklansa da Müslümanlara yönelik maddi ve manevi şiddet olaylarının artması sebebiyle “İslam düşmanlığı” veya “İslam nefretine” dönüştüğü gerekçesiyle “Anti-İslamizm” olarak da değerlendirmiştir.

Daha ziyade ırkçılık, yabancı düşmanlığı, önyargı, ayrımcılık, dışlanma, şiddet gibi kavramlarla tanımlandığı görülen İslamofobinin ortaya çıkmasında ve yaygınlık kazanmasında Batı’nın İslam âlemi üzerindeki komplo teorilerinden kasıtlı ve art niyetli davranışlarından bahsedilmektedir. Bu tezin doğru olması ihtimal dâhilinde olsa bile sorunun çözümünde pasif ve savunmacı bir tutum olacağı için İslam âleminin öz eleştirisi yaparak din algısını ve dînî yaşantısını gözden geçirmesi gerekmektedir.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Müslümanlardaki “iletişim problemleri” meşru örgütlenme sorunu” gibi nedenlerin yanı sıra İslam literatüründe geçen bazı kavramlar ve bilgiler, İslam tarihindeki bazı fetvalar ve uygulamalar, İslam ilkelerine uygun olmayan lâkin İslâmî bir davranış olarak telakki edilen adet ve gelenekler İslamofobinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle İslam toplumlarındaki kadın, evlilik, cihad, siyâset ile ilgili meselelerdeki yanlış din anlayışı Batı tarafından ciddi tenkite uğramış ve Batı’daki İslam imajını etkilemiştir.

İslamofobi ile ilgili hali hazırdaki olumsuz gidişatı önlemek için gerek “Batı”nın ve “Doğu”nun üzerine düşen görevler vardır. Batı yasal ve caydırıcı yaptırımlarla bu insanlık suçunun önüne geçmeye çaba sarf etmelidir. Medya ve siyasetçiler bu konuda duyarlı olmalı ve titiz davranmalıdır. Bununla birlikte asıl kalıcı ve derinlemesine çözüm “Doğu” dünyasının sorumluluğu altındadır. Müslümanlar iyi ve kaliteli din eğitimi almalı entelektüel gelişimlerini tamamlamalıdır. İlim, medya, sanat, siyaset, ekonomi gibi hayatın her alanında “din anlayışlarını” değil “İslam’ın özünü” temsil edecek aktörlerle varlıklarını kanıtlamaları gerekmektedir. İyi bir temsilin ardından “güçlü bir halk müdafaası” ile İslamofobik davranışların önünde hukuk mücadelesi vermeleri gerekmektedir.

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Vildan ŞAFAK OKTAY		
	Student Number	158107041001		
	Department	Philosophy and Religious Sciences/ History of Religions		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Doç. Dr. Ahmet ARAS		
Title of the Thesis/Dissertation	ISLAMFIELD IN CHRISTIAN GEOGRAPHY			

While religion is the most significant phenomenon that should contribute to the happy and acquainted lives of the people, 'Anti-religious conflicts' have been powerfully perceived especially within the spirit of 20th and 21st centuries. The concept of 'religion' has been identified with violence, terror and war.

The concept of 'Islamophobia' which would be accepted under the title of 'Anti-religious conflicts' has also become a factual reality and has been frequently mentioned after the attacks of September 11. Although Islamophobia, which has sophisticated and deep rooted history, is described with the definition of 'Fear of Islam', it has also been regarded as 'Anti-Islamism' due to the increasing incidents of materialistic and spiritual violence against Muslims or regarded as 'Anti-Islamism' because of the claim 'hatred of Islam'.

Purposely conspiracy theories and malevolent behaviours of Western world against Islamic world are mentioned in the emergence and prevalence of Islamophobia which has mostly identified with racism, xenophobia, prejudice, discrimination, exclusion, and violence. Even if the accuracy of the thesis is probable, it will be a passive and defensive attitude in solving the problem leading the Islamic world to review its religious perception and religious life by making self-criticism.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

In addition to the reasons such as “Communication problems’ , ‘Legitimate organization problems" in Muslim communities, some concepts and information in Islamic literature, some fatwas and practices in Islamic history, manners and customs that are not compatible with Islamic principles but seem as an Islamic behaviour have led up to Islamophobia. Especially women in Islamic societies, marriage, jihad, wrong religious perceptions in politics have been criticized by Western communities and have affected the image of Islam in the Western world.

In order to prevent the negative proceeding of Islamophobia, both Western and Eastern world have some responsibilities. The West must strive to prevent this crime against humanity by legal and deterrent sanctions. Media and politicians should be sensitive and meticulous about this issue. However, real permanent and in-depth solution is in the responsibility of the Eastern world. Muslims should receive good and high quality religious education and complete their intellectual development. In all areas of life, such as science, media, art, politics and economics, they must demonstrate their existence with actors who represent the ‘essence of Islam’, not the “perception of religion”. After a good representation, they must fight for a legal struggle with a “strong public defence” against Islamophobic actions.

İçindekiler

ÖNSÖZ	iii
KISALTMALAR	v
GİRİŞ	1
I. Araştırmanın Konusu ve Amacı	2
II. Araştırmanın Metodu.....	2
III. Araştırmanın Kapsamı ve Literatürü.....	3
I. BÖLÜM	5
DİNLER TARİHİNDE GÖRÜLEN DİN KARŞITI ÇATIŞMALARIN ESASI	5
I. A. Sosyal ve Psikolojik Etkenler	5
I. B. Medeniyetler Çatışması Tezi.....	10
I. C. Oryantalizm.....	13
I. D. Kıt Kaynakların Kullanımındaki Rekabet	15
II. BÖLÜM	17
İSLAMOFOBİNİN TANIMI VE TARİHSEL KÖKENLERİ	17
II. A. İslamofobinin Tanımı	17
II. B. İslamofobinin Oluşmasında Ekonomik Sebepler	19
II. C. İslamofobinin Oluşmasında Siyasal Sebepler.....	21
II. D. İslamofobinin Oluşmasında Teolojik Sebepler	26
III. BÖLÜM	33
BATI'DA İSLAMOFOBİNİN YÜKSELİŞİ VE İSLAMOFOBİK OLAYLAR	33
III. A. İran Devrimi (1979- 1989)	33
III. B. Berlin Duvarı'nın Yıkılması (1989- 2001).....	36
III. C. 11 Eylül ve Sonrası.....	38
III. D. Batı' da Kültür Sanat ve Edebiyat Faaliyetlerinde İslamofobik Hareketler.....	43
III. E. Batı' da İlimli Adımlar	53
IV. BÖLÜM	55
İSLAMOFOBİNİN OLUŞMASINDA	
DOĞUDAN KAYNAKLANAN SEBEBLER	55
IV. A. İletişim/ İletişimsizlik Sorunu	56

IV. B. Örgütlenme Sorunu	58
IV. C. İslam Tarihinde Temel Hadis ve Tefsir Kaynaklarının Farklı Yorumlanması	61
IV. C. I. İslam ve Siyaset İlişkisi	63
IV. C. II. İslam'da Kadın	66
IV. C. III. Hz. Muhammed'in Evlilikleri ve İslam'da Evlilik	66
IV. C. IV. İslam'da Kadının Konumu İle İlgili Yaklaşımlar	75
IV. C. V. Namus ve Töre Cinayetleri	79
IV. C. VI. Cihat Anlayışı	84
IV.C. VII. Dâru'l-İslam Dâru'l-Harb Meselesi	90
IV. C. VIII. İslam'ın Terör İle İlişkilendirilmesi	93
ÇÖZÜM VE ÖNERİLER	102
SONUÇ	109
KAYNAKÇA	114

ÖNSÖZ

İslamofobi dünya literatüründe küresel bir olguyu ve sorunu niteleyen bir kavramdır. Bu kavramın 11 Eylül saldırılarından sonra çok daha fazla gündeme gelmesiyle beraber kökenleri tarihin derinliklerine dayanan, ekonomik, siyasal, teolojik normları olan karmaşık bir terimdir.

İslamofobi “İslam Korkusu” tamlamasıyla açıklansa da Müslümanları küçük düşürücü, rencide edici, onur kırıcı davranışların kendini iyiden iyiye hissettirmesi, Müslümanlara maddi manevi şiddet davranışlarının artması sebebiyle bu terim “İslam düşmanlığı”na, “İslam nefreti”ne dönüşmüştür. Bu bağlamda meseleyi İslamofobi olarak adlandırıp masum bir korku zincirinden çıkarıp “anti-İslamizm” olarak değerlendirmek gerekmektedir.

Daha ziyade ırkçılık, yabancı düşmanlığı, önyargı, ayrımcılık, dışlanma, şiddet gibi kavramlarla tanımlandığı görülen İslamofobinin ortaya çıkmasında ve yaygınlık kazanmasında Batı'nın İslam alemi üzerindeki komplo teorilerinden ve kasıtlı ve art niyetli davranışlarından bahsedilmektedir. Bu tezin doğru olma ihtimali olmasıyla birlikte konunun dar bir bakış açısıyla incelendiğini ve Müslümanların mağdur olduklarını dillendirmekten başka çabalarının olmadığını fark ettik. Buradan yola çıkarak tezimizde İslamofobinin oluşmasında Doğu'nun zaafı üzerinde durmaya çalıştık. Böylelikle Müslümanların başkalarından medet ummak veya başkalarını suçlamak yerine self-reflektif yaklaşımla kendilerine dönerek öz eleştiri yapmaları ve bir imaj restorasyonuna gitmeleri konusunda farkındalık oluşturmaya çalıştık.

Çalışmamızın birinci bölümünde din karşıtı çalışmalara neden olan etkenler üzerinde durduk. Konunun psikolojik ve sosyolojik yönlerinin de olması hasebiyle alanla ilgili bazı kavramlara yer verdik. İslamofobi kavramının çok yönlü ve karmaşık bir mesele olması nedeniyle İslamofobi tanımını ile ilgili farklı görüşlere yer vererek İslamofobinin tanımını ve tarihi kökenlerini ikinci bölümde müstakil bir başlıkla inceledik. Üçüncü bölümde

Batı'da İslamofobiyi ve İslamofobinin yükselişini değerlendirdik. Dördüncü bölümde ise tezimizin asıl amacını yansıtacak Doğu'da İslamofobinin oluşmasına etki eden sebeplere değindikten sonra beşinci bölümde konuyla ilgili çözüm ve önerilere yer verdik.

Bu çalışmayı yaparken manevi desteğini esirgemeyen aileme, öğrencilerime, bilgi ve tecrübeleriyle yardımcı olan ve rehberlik eden sayın hocam Doç. Dr. Ahmet Aras'a teşekkürü bir borç bilirim.

Vildan Şafak OKTAY

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
b.	: İbni
bk.	: Bakınız
c.	: Cilt
cc.	: Celle Celâluhu
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Çev.	: Çeviren
Edit.	: Editör
hz.	: Hazreti
nşr.	: Neşreden
MEDİAM.	: Medya ve Din araştırmaları Dergisi
SUTAD:	: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi
s.	: Sayfa
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TEK-DAV	: Türkiye Ekonomik ve Kültürel Dayanışma Vakfı
trc.	: Tercüme
v. dğr.	: Ve diğerleri
Yay.	: Yayınevi

GİRİŞ

Çağdaş dünyada İslamofobinin gittikçe zemin kazandığı görülmekte, İslam her türlü mecrada medeniyete düşman ve terörle bağlantılı olarak anılmaktadır. Kavram olarak İslam'dan korkma ve ürkme, onlardan hoşlanmama şeklinde tezahür eden irrasyonel bir korku anlamına gelen İslamofobinin kökenleri tarihin derinliklerine inmektedir.

Bu sürecin temelinde bazı psikolojik olguların yatmasının yanında Batı'da yapılan akademik çalışmaların, medyanın, kültür ve edebiyat faaliyetlerinin etkisi olmuştur. Ayrıca ekonomik kaygılar, tarihteki Hristiyan Müslüman karşılaşmaları ve siyaset, teolojik tavır ve tutumlar İslamofobinin oluşmasına zemin oluşturmuştur. Her geçen gün artarak devam eden İslamofobik hareketler 11 Eylül ve benzeri feci olaylar sebebiyle yeni boyutlar kazanmıştır. Mesele insan hakları ihlaline doğru evrilmiş, İslam'ın "barış" temelli imajını zedeler hale gelmiştir.

Müslümanların bu konuda muzdarip olduğu, mağdur olduğu somut bir vakıa olarak karşımıza çıkmaktadır. Lakin meselenin derinlemesine incelenmesi ve çözüm stratejisi oluşturmak için İslam âleminin de tutum ve davranışlarının tahlil edilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Buradan yola çıkarak çalışmamızda öncelikle fobinin kaynaklarından bahsettikten sonra fobinin oluşmasında Müslüman âleminin hatalarından ve zaaflarından bahsettik. Batı'da en çok tenkit edilen, Doğu'da da en çok sui-istimal edilen İslam'da kadının konumu ve çok evlilik, İslam' da cihat, İslam' da siyaset konularından yola çıkarak Müslümanlığın olumsuz resmedilmesine sebep olan yanlış din anlayışlarından bahsettik.

Batı'da İslamofobiye karşı alınacak önlemler yasal düzenlemelerden ileri gitmemektedir. Bu sebeple gönüllerde yıpranan İslam'ı telafi etmek için Müslümanların görev ve sorumluluk bilinciyle hareket etmesi gerekmektedir. Müslümanların iyi ve kaliteli din eğitimi almasıyla birlikte entelektüel gelişme

göstererek çok yönlü olmaları gerekmektedir. Müslümanlar iyi bir talimden sonra edebiyat, sağlık, fen, sanat vb alanlarla ilgili platformlarda da kendilerini aktifleştirmeli Kur'ân'ın ve Sünnet'i- Nebî'nin şekillendirdiği ideal insan modelini yansıtmak için hassasiyet göstermeli "güvenilir" kişiliğini her zaman ve her koşulda temsil etmelidir. Müslümanların meşru ölçülerde örgütlenerek sivil toplum kuruluşları aracılığıyla maruz kaldıkları hak ihlallerini dünya kamuoyuna duyurması ve tüm dünya Müslümanlarının birlik olarak halk müdafaası yapması da İslamofobiyle mücadelede Müslümanların üzerine düşen görev ve sorumluluklardandır.

I. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Araştırmamızın konusu "Din Karşıtı Çatışmalar" kapsamında değerlendirebilen "Hristiyan Coğrafyasında İslamofobi" dir.

Bu araştırmayı yapmadaki gayemiz, olgusal bir gerçeğe dönüşen İslamofobinin oluşumundaki etkili sebepleri inceleyerek, bu sorunun giderilmesinde İslam dünyasının üzerine düşen görev ve sorumluluklarını hatırlatmaktır. Zira bağlayıcılığı farklı kesimler tarafından farklı yorumlansa da yakın zamanda açıklanan 2018 "İslâmîlik indeksi"nde ilk 40 da hiçbir Müslüman ülkenin bulunmaması İslam dünyasındaki olumsuz ilerleyişi günyüzüne çıkarmaktadır. Çalışmamızda bu kötü gidişe sebep olan etkenler üzerinde durarak Müslümanların içe dönük bir tutumla benlikleri hakkında eleştiri yapmaları ve imaj restorasyonuna gitmeleri amaçlanmıştır.

II. Araştırmanın Metodu

Araştırmamıza dini çatışmalara sebep olan unsurlar hakkında bilgi vererek başladık. Böylece İslamofobiye sebep olan psikolojik, sosyal ve akademik çalışmaları açıklamış olduk. İkinci bölümde İslamofobinin tanımı üzerinde durarak Hristiyan coğrafyasında İslamofobinin oluşumuna etki eden unsurları ele aldık. Ardından Hristiyan dünyasında İslamofobinin yükselişi ve İslamofobik olayları değerlendirdik. Çalışmamızı dördüncü bölümde yer alan

İslamofobinin oluşmasında Doğu'dan kaynaklanan sebepler üzerinde yoğunlaştırdıktan sonra, çözüm ve öneriler sunarak tezimizi sonlandırdık.

Çalışmamızda deskriptif metot başta olmak üzere, karşılaştırma ve tarihi metodu kullandık.

III. Araştırmanın Kapsamı ve Literatürü

Konumuzun çok güncel ve çok yönlü bir mevzu olması hasebiyle kaynak bulmak meşakkatli olmasa da konuyu sınırlandırmakta zorlandık. Çalışmamızda kitapları, makaleleri, söyleşileri, siyasetçilerin söylem ve demeçlerini, sivil toplum kuruluşlarının ya da düşünce kuruluşlarının raporlarını, dergileri, geleneksel medyada veya sosyal medyada çıkan haberleri argüman olarak kullandık. Konuyla ilgili müstakil kitapların çok yaygın olmaması sebebiyle İslamofobi özel sayısı ile çıkarılmış dergilerden faydalandık. Çalışmamızda en çok faydalandığımız kaynakların başında da Gaziantep Üniversitesi tarafından 2017 yılında "İslamofobi" adıyla 6. Sayı olarak yayınlanan *İlahiyat Akademi* dergisi olmuştur. Ayrıca alanlarında uzman birçok akademisyenin konuyla ilgili makalelerine yer verilen *Kamu'da Sosyal Politika Dergisi*'nin "Küresel Ötekileştirme; İslamophobia" adıyla çıkarılmış 34. sayısından da sıkça faydalandık. DİB. tarafından yayınlanan "*Daiş'in Temel Felsefesi ve Dini Referansları Raporu*", "İslam ve Terörizm" konusunu anlatırken temel kaynağımız oldu. Özellikle "İslamofobinin Oluşumunda Doğu'dan Kaynaklanan Sebepler"den bahsederken İngiliz düşünce kuruluşu olan Runnymede Trust'ın 1997 yılında yayınladığı "*İslamophobia: A challenge for us all*" (İslamofobi: Hepimize bir meydan okuma) isimli ilk raporundaki İslam profilinden hareketle başlıkları belirledik. Konuya işlerken Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan çıkan *Kur'an Yolu Meali*'nden, hadis kaynaklarından ise Kütüb-i Sitte tercümelerinden faydalandık. Kavramsal tahlilleri yaparken *DİA* başta olmak üzere sosyolojik ve psikolojik terimlerin yer aldığı ansiklopedi ve kitapları kullandık. Çalışmamızda İslamofobik haberlere yönelik internet haber sitelerinden de yaralandık. Doğruluğundan

şüpheli, süzgeçten geçmeyen bilgilerin de internet ortamında yer alması hasebiyle akademik çevrede kabul görmüş ve diğer kaynaklardan da teyit ettiğimiz internet bilgilerine yer verdik.

I. BÖLÜM

DİNLER TARİHİNDE GÖRÜLEN DİN KARŞITI ÇATIŞMALARIN ESASI

Barış ve sevgi dinlerin evrensel ilklerinden olmasına rağmen “din ve şiddet” kavramı özellikle son yıllarda üzerinde durulan konular arasındadır. Özellikle batılılar dinlerin savaş ve sevgiden daha çok şiddet ve savaşa neden olduğu kanaatini taşımaktadırlar. Bilhassa 16. ve 17. Yüzyıldaki din savaşlarından sonra Avrupa’da birçok insan dini şiddetle ilişkilendirmeye başlamış ilk önce Katoliklerle Protestanlar daha sonra Protestan grupların kendi aralarındaki kanlı çatışmalar yıllarca sürmüştür. Haçlı seferleri, engizisyon mahkemelerini de göz önünde bulundurduğumuzda din şiddetin ortasında kalmış ve şiddetle anılır hale gelmiştir. Özellikle 20. ve 21. Yüzyılın ruhunda şiddet, terör ve savaş olaylarının daha fazla hissedilmesi sebebiyle “din” de bu olumsuz kavramlarla anılır olmuştur.

İnsanların mutlu ve tanışık yaşamalarına katkı sağlaması gereken dinlerin kendi arasındaki çatışmasına günümüzün seküler dünyasında anlaşılır, ikna edici açıklayıcı cevaplar vermek oldukça zordur. Akıllardaki sorulara ışık tutmak için tezimizde öncelikle dîni çatışmaların nedenleriyle bağlantılı olan kavramlara ve kanaatlere yer vereceğiz.

I. A. Sosyal ve Psikolojik Etkenler

İslamofobi sosyal bir olgudur bu bağlamda meselenin sosyal boyutunu ele alırken bazı sosyolojik kavramları bilmemiz gerekmektedir. Stereoptip, ön yargı, ayrımcılık kavramları İslamofobiye analizlerinde kullanılan ifadelerdir. Stereotip Türkçe’ye “kalıp yargı” ve “tek tipleştirme” olarak çevrilen stereotip kelimesi sözlük anlamı itibariyle “sert karakter” demektir. Stereotipler insan zihninin hazır malzemeyi kullanarak kolay sonuç çıkarmasına yarayan sosyal yargılardır. Çevremizde gördüğümüz şeyleri kültürümüz bizim için önceden

anlamlandırmıştır. Dolayısıyla birey önce görüp sonra gördüğü şeyi tanımlamaz, zaten tanımlanmış olan şeyi tanımlandığı şekliyle algılar. Kuşkusuz stereotipler olumlu ya da olumsuz olabilir. İslamofobi ile ilgili olanlarının olumsuz stereotipler olduğu açıktır. Bu yönüyle katı ve dogmatik bir zihinsel yapının ürünü olan stereotipler, yanlış kanaatler üzerine kurulu aşağılayıcı ve küçümseyici etiketler olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle stereotip denince birbirini tamamlayan iki temel vurgunun ön plana çıktığını söyleyebiliriz: Birincisi; bir grubun bir başka grup hakkında paylaştığı inanışlar, ikincisi ise bir grubun adı duyulduğu zaman zihinlerde çağrışım yapan nitelikler. Bu noktada İslamofobinin stereotiplerden beslenen bir boyutunun olduğunu söylemeliyiz. Çünkü gerek Hıristiyanların gerekse diğer din mensuplarının İslam dinine ve Müslümanlara yönelik her türlü olumsuz algı ve değerlendirmeleri bu kapsamda ele alınabilir. Bunun da ötesinde gayr-i müslim bir kişinin bir Müslümanla karşılaştığı zaman, onu bireysel kimliğiyle değil de ait olduğu sosyal kimliğiyle değerlendirmesi de yine stereotip kavramı içindedir.¹

Ön Yargı, köken itibarıyla “delil ve ispata dayanmadan verilen peşin hüküm” anlamına gelen ön yargı, sosyal psikolojide “bir grub kişiye dair sadece ait oldukları gruptan ötürü negatif tutumlara sahip olmak”² şeklinde ifade edilir. Önyargı ile Batı medyasında ve Batılıların rutin hayatında Müslümanlar aleyhine sergilenen tutum ve tavırlar kastedilir. Önyargıyı kişisel önyargı ve grupsal önyargı olarak ayırabiliriz. Kişisel önyargı tamamen kişinin karakterinden ortaya çıkan ve şahısları ilgilendiren bir husus olduğu halde grup ön yargısında kişisel kimlik ikinci planda bırakılmış karşı tarafın ait olduğu grup ve âidiyet sebebiyle dışlama söz konusudur. Bireyin benlik sisteminde yer eden ön yargılar öyle bir yer tutar ki kişi zamanla bu önyargıların esiri olur ve takındığı tutumları kendi tercihi dahilinde değerlendirebilir. Ön Yargı

¹Asım Yapıcı, Feyza Yapıcı, “Ön Yargı ve Ayrımcılık Bağlamında İslamofobi: Dinî-Sosyal Kimlikler Arası İlişkilerde Değişim ve Süreklilik” *İlahiyat Akademi Dergisi*, edit., Mustafa Ünverdi, Muhyettin İğde, Gaziantep Üniversitesi Matbaası, Gaziantep, 2017, sayı 6, s. 3-4.

² Çiğdem Kağıtçıbaşı, Zeynep Cemalcılar, *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar*, Evrim Yay., İstanbul, 2016, s. 148

içselleştiği zaman kişiyi çepeçevre sarar ve “bu benim şahsi kanaatimdir” dese bile ön yargıyla hareket etmiş olabilir. Bu noktada şu hususun altını çizmek gerekir ki, bir kişiyi sırf Müslüman olduğu için olumsuz görmek ve ondan nefret etmek ön yargı kaynaklı İslamofobi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta “ben onu Müslüman olduğu için değil birey olarak sevmiyorum” dese de bu ifadenin arkasında grup ön yargısı bulunabilir³.

Stereotipler ve ön yargılarla ilerleyen sistemin kaçınılmaz sonucu ayrımcılık olgusuna varmaktadır. Ayrımcılık, bir grubun üye veya üyelerine, sadece o gruba karşı sahip olduğumuz olumsuz tutum sebebiyle, olumsuz davranışta bulunmaktır.⁴ Ayrımcılık karşı grubu dışlayacak tarzda olduğu gibi ait olduğun grubun tarafgirliğini yaparak veya haksız olduğu durumlarda dahi kendi ferdini destekleyerek de yapılır. Ayrımcılık serüveni karşı olmayı ifade etme ile başlayıp uzak durma, ayrımcılığın alenen yapılması ile devam eder ve kontrol altına alınmasa fiziksel şiddete hatta yok etme, linç ve toplu kıyımlara kadar gidebilir. Hali hazırda İslamofobik faaliyetlerin ayrımcılığın fiziksel safhasına geçtiği gözlemlenmektedir. Müslümanlar Bosna ve Arakan başta olmak üzere Filistin, Çeçenistan ve Doğu Türkistan’da çok çeşitli şekillerde ayrımcılık ve şiddete maruz bırakılmıştır. Dahası Kıta Avrupası, İngiltere, özellikle de ABD’de hem Müslüman bireylere hem de onların mabetlerine, iş yerlerine ve evlerine yönelik sözlü ve fiili saldırılar yapılmaktadır. Bu tür durumlar İslamofobinin ön yargıları aşarak şiddet içeren bir forma dönüştüğünü göstermektedir.⁵

Dinler arası çatışmanın nedenlerinden biri de Irkçılıktır. Irkçılık, kişinin bağlı olduğu ulus ve ırkın üstünlüğüne inanarak onun dışında kalan toplulukları aşağı ve hor görmesine dayanan tutum ve davranışlardır.⁶ İnsanların farklı ırk gruplarına ayrılabilceği ve bu grupların belli bir zeka, yetenek ve ahlakîlik

³ Asım Yapıcı, Feyza Yapıcı, *a.g.e.*, s. 5-6.

⁴ Çiğdem Kağıtçıbaşı, Zeynep Cemalcılar, *a.g.e.*, s.148.

⁵ Asım yapıcı, Feyza yapıcı *a.g.e.*, s. 6-7.

⁶ Halil Uysal, *İnsan ve Din Bilimleri Sözlüğü*, Uysal Kitabevi, Konya 1996, s. 279.

sıralamasına tabi tutan toplumsal ve siyasî bir ideolojidir.⁷ İrkçığın kökenini yaratılış olayına dayandırılabilir. Şeytanın Adem'in yaratılışı karşısında “Ben ateşten, O ise topraktan yaratıldı. Ben ona secde etmem” diyip, kendi kökenini üstün görerek ırkçılık yapması Kurân'da ırkçılığın simgesel anlatımı olarak yer almıştır.”

İrkçılığın üç önemli postulatından sözedilebilir. İlk olarak ırkçılık, yeryüzünde saf ırkların bulunduğunu varsayar. Bu çıkarım, kutsal metinlerde anlatılan insanın tek bir kökenden geldiği bilgisiyle çelişmekle kalmaz, tarih içinde farklı türden ırkların karışımını da göz ardı eder. İkinci olarak ırkçılık, ırklar arasında önem sıralaması yapar ki bu nokta, tam da ırkçılığın başladığı noktadır. Bu zincirin doğal sonucu olarak üçüncü aşamada üstün olan ırk diğer ırklara hegomanik üstünlük kurar ve egemenlik sağlar. Nitekim sömürgeciler tarafından aktif olarak uygulanan ırkçılık, kolonyalizm çağında Avrupa tarafından kullanılan bir siyasi politika olmuştur. Uygarlık götürme iddiasıyla çeşitli kıtalar zapt edilmiş ve halklar üzerinde hegemonya kurulmuştur.⁸

Türklerle ilgili ırkçı deyimler üretilmiş ve nesiller boyunca dilden dile aktararak günümüze ulaşmıştır. İslam uygarlığının Osmanlı döneminde siyasal üstünlük sağlaması ve dünyada süper güç olması neticesinde İslamla özdeşleştirilen Türkler hakkında olumsuz anlam içeren deyimlere ve kavramlara yer verilmiştir. Örneğin, İtalyanca'da Türklerden ürkme anlamına gelen “Anneçğim, Türkler geliyor” deyimini kullanılmaktadır. Sırpça'da “Bir ite bir de Türk'e güvenilmez” ve “ Türk gibi bencil” ifadeleri yer almaktadır. Yine Sırpça'da sert, merhametsiz ve despot erkek tiplemesini tarif ederken “Türk” kavramının kullanılması ırkçı söylemlerin halk dilinde yer ettiğinin göstergesidir. Yunanca'da yer bulan “Öfkesinden Türk oldu”, “Seni Türk!” gibi deyişler de hakaret içerikli ifadeler olarak günlük dilde kullanılmaktadır.

⁷ M. Ali Kirman, “İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu”, *İslamî Araştırmalar Dergisi*, edit., Mehmet Bayraktar, TEK-DAV, Ankara, 2010, c. 21, sayı 1, s. 22.

⁸ Kadir Canatan, “Batı'nın “Doğu” da Bir Şeytan Girişimi Olarak İslamofobi ve Anti-İslamizm:Tarihsel Bir Yaklaşım” *İlahiyat Akademi Dergisi*, edit., Mustafa Ünverdi, Muhyettin İğde, Gaziantep Üniversitesi Matbaası, Gaziantep, 2017, sayı 6, s. 89-92.

Fransızca'da da “Türk kafası” ve “Gerçek bir Türk” gibi cahil, inatçı, kaba ve acımasız insanları betimlemek için kullanılan ırkçı söylemler bulunmaktadır. Yine Flemenkçe'de “Türk” kelimesi, pis, vahşi ya da kana susamış anlamında kullanılabilir. Bu dilde de “Türk'e benzemek” kirliliği ya da iğrenç anlamında kullanılmaktadır. İspanyolca'da “Türk” kelimesi, birini küçümsemek için kullanılabilir. “Türk” kelimesi Malta'da, tabiatında korkunç olan sevimsiz nesnelere için kullanılmaktadır. Avrupalıların diline pelesenk olmuş bu ifadelerden anlıyoruz ki batı toplumlarında Türk karşıtlığı dolayısıyla İslam karşıtlığı iyice yer edinmiştir. Kabul görmeyen davranışların etnik kimlikleri rencide eden, itibar zedeleyen kavramlarla ifade edilmesi açıkça ırkçılık yapıldığını göstermektedir.⁹Müslümanların Türklerle özdeşleştiği düşünüldüğünde bu isimlendirmelerin İslamofobik anlamlar barındırdığına şahit olmaktayız.

Değişik olanın tehlikeli olduğu kanasına dayanarak yabancılardan korkma onlara kin ve nefret duyguları besleme psikolojisi de toplumda kutuplaşmalara neden olmaktadır. Bu davranış sosyoloji teriminde zenofobi olarak tanımlanmaktadır. Zenofobi, İngilizcesi “xenophobia” olup, Yunanca yabancı anlamına gelen “xenos” ve korku anlamına gelen “phobos” kelimelerinin birleşiminden oluşup, genel olarak ‘yabancı’ olan her şeye düşmanlık olarak tanımlanmaktadır.¹⁰

Zenofobide kullanılan “yabancı” kavramından kasıt hiç bilinmeyen, hiç karşılaşılmayan kimseler değil aksine hakkında az- çok bir şey bilinen ve insanların yerleşik olarak yaşadıkları yerlerde yaşayan, yüz yüz gelinen, karşı karşıya kalınan insanlardır. Onlar ne “bizden” ne “bizden değil” diye kesin yargıda bulunulamayacağı için insanlarda şaşkınlık ve endişe yarattıkları

⁹ Murat Aktaş, “Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2014, c. 13, no., 1, s. 41- 42.

¹⁰ Zygmunt Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, trc. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2017, s. 59.

düşünülen, nasıl davranılacağı, nasıl tepkilerle karşılaşılacağı bilinemeyen bireyler olarak tanımlanmaktadır.¹¹

Zenofobinin açığa çıkma şekillerinden biri olumsuz tutum ve düşüncelerin sözlü olarak ifade edilmesi, karşındakinin istenmeyen sıfatlarla nitelendirilmesidir. Diğer bir tezahür şekli ise karşındakine dolaylı yoldan imâlî davranışlarla hissettirme suretiyle açığa çıkmaktadır. Mesela yabancı olarak algılanan biriyle karşılaştığında yolunu değiştirmek veya onların yerleştiği bir bölgeden veya evden onlardan duyulan rahatsızlıktan dolayı taşınmak şeklinde bu tutum sergilenebilir. En üst seviyede ise zenofobinin nefret suçu, şiddetli saldırılar, sürgün ve soykırım şeklinde kendini gösterdiği ifade edilmektedir. Zenofobi insanları öldürmeye veya yaralamaya kadar varabileceği gibi, pek çok insanda psikolojik tramvaya sebep olabilmektedir.¹²

Zenofobik tutumlar dine ve o dinin mensuplarına yönelik, ırksal farklılıklara yönelik, kültürel veya etnik farklılıklara yönelik olarak ortaya çıkabilmektedir. Dine karşı farklılığa yönelik zenofobik tutumlara örnek olarak İslamofobi gösterebiliriz. Nitekim “İslamofobi, yabancı korkusunun dini bir kategori altındaki şekli olarak İslam korkusuna dayalı bir Müslüman karşıtlığı...” olarak tanımlanmaktadır.¹³

I. B. Medeniyetler Çatışması Tezi

Şiddet ve teröre başvuranların çoğunun zihin dünyasında bir kimlik ayrımı ve inşası olduğunu söylemek mümkündür. Bu toplumsal kimlik algısı “biz” ve “onlar” ayrımına dayanmaktadır. Aslında, başkalarıyla kendini karşılaştırarak farklılaştırma yoluyla bir tür kimlik inşası süreci olarak görülmesi gereken bu kategorik ayrım sonunda, “ötekiler” veya “onlar”, tüm kötülüklerin kaynağı olarak algılanmaya başlar. “Biz” ise özgürlük ve adalet

¹¹ Zygmunt Bauman, *a.g.e.*, s. 77.

¹² Zülal Kökel, Fatma Odabaşı, “Uluslar arası Göç, İltica ve Zenofobi” *Toplum Bilimleri Dergisi*, Motif Yay., Ankara, 2017, c. 11, sayı 21, s. 241.

¹³ Zülal Kökel, Fatma Odabaşı, *a.g.e.*, s. 241.

için mücadele eden erdemli bir topluluk olarak görülür. Bu dizgini “Medeniyetler Çatışması” kuramının oluşturduğunu söylemek mümkün görünmektedir. *Medeniyetler Çatışması* tezi Samuel Huntington’ın 1993’te *Foreign Affairs* dergisinde yayımlanan ve daha sonra genişletilerek 1996’da *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması* adıyla kitap olarak yayınlanan çalışmasıdır.

Hıristiyan ve İslam dünyasını karşı karşıya getiren tartışmaları tetikleyen *Medeniyetler Çatışması* tezine göre, 21. yüzyıl medeniyetler arasındaki çatışmalarla şekillenecektir. Dünya siyasal düzeninin 16. ve 17. Yy.dan itibaren dört ana evreden geçtiğini belirten Huntington’a göre, Fransız Devrimi’ne kadar süren birinci aşamada hakimiyeti kuvvetli olanlar dünyayı şekillendirmiştir. Dünyaya eşitlik fikri yerleştiren Fransız ihtilalinden sonra çok merkezli hale gelen uluslar arası sistemi birbirleriyle aynı seviyede olan aktörler yönetti. İkinci döneme tekabül eden bu süreçte birçok aktör dünyaya yön veren kararlarda söz sahibi oldu. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra eriyen bu sitemin yerini komünizm ve faşizmin gibi ideolojiler doldurdu ve sert kutuplaşmaların yaşandığı uluslar arası sistem sahnelendi. İkinci Dünya Savaşı ise dünya siyasetini iyice çatışmaya sürükledi ve Soğuk savaş dönemine zemin hazırladı. Bu dönemde siyasi ve iktisadi üstünlüğünü korumak isteyen ülkeler dünya hakimiyetini sağlamak için ya başkaların çatışmasına müsaade ettiler ya da dünya iktidarını ele geçirmek için diğer masum ülkeleri savaş sahası olarak kullandılar. Huntington, bu aşamadan sonra bütün kozlarını kullanan egemen ülkelerin kültürel özelliklerine göre sınıflandıracağı tezini ortaya attı. Ona göre artık ideolojiler çağının beton duvarlarının yerini kültürün zarif örtüsü alacaktır. Dünyayı Batı’daki Katolik Hıristiyan, Çin’deki Konfüçyüs, Japon, İslam, Hindu, Slav-Ortodoks, Latin Amerikave Afrika olmak üzere sekiz medeniyet bölgesine ayıran Huntington, önümüzdeki yıllarda bu medeniyetler arasındaki güzargah boyunca bazı çatışmaların vuku bulacağını ve çatışmanın yayılacağını ileri sürmektedir. Ona göre çıkması ihtimal dahilinde olan dünya savaşı medeniyetler arası bir savaş olacaktır. Huntington asıl büyük çatışmanın

ise, Batı ve İslam medeniyeti ile Çin'deki Konfüçyüs uygarlığı arasında meydana geleceğini ileri sürmektedir. Yakın tarihte tanık olduğumuz etnik kökenli çatışmaların veya uzlaşmaların örneklerini göstererek savını kuvvetlendirmeye çalışan Huntington İslam uygarlığının kanlı sınırlara sahip olduğunu, dolayısıyla çatışmanın O'nun tabiatından kaynaklandığını iddia etmektedir.

Artık kültürel ve etnik farklılıkların ağır bastığını ileri süren Huntington, insan ve Tanrı, birey ve grup, devlet ve vatandaş, özgürlük ve otorite, çocuklar ve aileleri, eşitlik ve hiyerarşi gibi kavramların oluşan yeni yapıyla tekrardan anlamlandırıldığı ve önümüzdeki süreçlerde de varlığını koruyacağını savunmaktadır. Bu münasebetlerin farklı yönlerini irdeleyen Huntington'a göre, "din" bu ilişkileri yönlendiren en önemli unsurdur. İnsanlar yarı Amerikalı, yarı Arap gibi melez veya çifte vatandaş olabilmekte, ancak dinlerini paylaşmamaktadır. Yani aynı anda hem Hristiyan hem de Müslüman olamamaktadır. Dolayısıyla bunlar arasında bir zıtlama olması kaçınılmazdır. Aydınlanma süreci ve onun ortaya çıkardığı insanî değerlerin Batı'da ortaya çıktığını dolayısıyla evrensel değil Batı'ya has toplumsal, kültürel ve felsefi değerler bütünü olduğunu savunan Huntington'a göre "demokrasi", "anayasal üstünlük", "insan hakları", "eşitlik" ve "lâiklik" gibi aydınlanma ilkeleri Batı uygarlığına aittir. Burada insanlık medeniyetine katkı sağlayan diğer grupları görmezden gelen Huntington, diğer toplumlar ve değerleri dışlamaktadır.¹⁴

Huntington'un öğrencisi olan Francis Fukuyama da hocasının bakış açısını destekler nitelikte dünyada büyük ses getiren *Tarihin Sonu* tezi ile Batı'nın üstünlüğünün kanıtlandığını ileri sürmüştür. Batı medeniyetinin oluşturduğu ekonomik stratejilerle insanoğlunun en kaliteli hayat standartlarına eriştiğini iddia eden Fukuyama, insanlığın siyasi ve felsefi anlamdaki arayışının sonuna geldiğini iddia etmiştir. O'na göre Batı soğuk savaştan galibiyetle çıkmıştır ve insanlık Batı'nın hegemonyasını kabul edip, çatışmaya girmeden geri çekilmek zorundadır. Lakin zamanla ABD ve diğer Avrupa

¹⁴ Murat Aktaş, *a.g.e.*, s. 48-49.

ülkeleri de dahil dünyada savaşlar tekerrür edince bu tezin itibarı azalmıştır. Bu sebeple batı masumluğunu kanıtlamak için Huntington'un tezlerini sık sık gündeme getirmiştir.¹⁵

Huntington Batı emperyalizmini de *Medeniyetler Çatışması* tezi ile temellendirmiştir. Ona göre bir medeniyetin kendi değerlerinin ve sisteminin evrensel olduğunu iddia etmesi onu kaçınılmaz olarak emperyalizme götürür. Dolayısıyla Batı'yı diğer medeniyetlerden üstün tutan Huntington, Batı'nın İslam ülkelerini, Afrika'yı, Hint alt kıtasını, Asya'yı ve dünyanın diğer bölgelerini sömürmekte bir beis görmez.¹⁶

Huntington da Fukuyama da dünyadaki medeniyetleri hiçe sayarak uygarlıkları Batı ve diğerleri olarak kategorize etmesi bencil ve kutuplaştırıcı bir yaklaşımdır. Bütün iyilikler Batı'dan, kıymetsiz ve kötü değerler diğerlerinden demek dünyanın sosyal düzenine uymadığı kanaatindeyiz. 19. Yüzyıldan bu yana batıdaki ilerlemeler, misli olan diğer bölge ülkelere göre gelişmişlik gösterebilir lakin daha önceki yıllarda Doğu'nun önderliği ve uygarlık seviyesinin gelişmişliği, dünya medeniyetine katkıları tarihin tecrübelerindedir. Bundan yıllar sonra da bu üstünlüğün dünyanın neresinde hangi uygarlığın yaşayacağı bilinmezliklidir.

I. C. Oryantalizm

Oryantalistlerin çalışmaların da dinler arası sürtüşmelere kapı araladığını söyleyebiliriz. Özellikle İslam karşıtlığının akademik boyutta oryantalizmden beslendiğini söylemek mümkündür. Oryantalistlerin İslam hakkındaki kısıtlı ve taraflı bilgilendirmeleri İslam karşıtlığına malzeme oluşturmaktadır.

Türkçe'de oryantalizm şeklinde yazılan orientalisme kelimesi Latince güneşin doğduğu yer, doğu yönü anlamına gelen Orient kökünden türemiştir. Orient kelimesi Arapça karşılığı "şark" kelimesidir. Oryantalizm ise doğruluk,

¹⁵ Murat Aktaş, *a.g.e.*, s. 49-50.

¹⁶ İbrahim Kalın, *Barbar Modern Medeni*, İnsan Yay., İstanbul, 2018, s. 117.

doğu beğenisi, doğu bilimleri, şarkiyat anlamına gelip, doğu tarihi, bilimi, edebiyatı ile uğraşan ilim koluna toplu olarak verilen isimdir.¹⁷

Oryantalizm, Batı-merkezci sosyal teorinin, ontolojik “öteki” olarak gördüğü Doğuya bakışını yansıtan entelektüel tavırdan ibarettir.¹⁸

Sosyolojinin oryantalist söyleminin ana çıkış noktası, iki farklı toplum tipi olduğu tezidir. Oryantalistler dünyayı ve düşünce sistemini iki farklı medeniyet olarak tahlil etmişler. İki toplum arasındaki farklılıkları da Hristiyan toplumların İslam toplumundan üstünlüğünü vurgulamak için kullanmışlardır. Bu eğilim, oryantalizmin çekirdeği, teorisi ve pratiğidir.¹⁹

Mezkur farklılık ve ayırım temelinde oryantalizm, Doğu ve İslam’ı şu şekilde görür: “Güçlü bir düşman, yakın doğunun ürettiği sapkın ve egzotik bir yapı, yarı durağan ve kapalı bir kitle, yenilenmeyi başaramamış bir medeniyet ve modern çağa tutucu, hatta ölümcül bir tepki.” Bu bakış açısının klasik sosyolojide de az çok var olduğunu söylemek mümkündür.²⁰

19.yy dan önce doğuya karşı tarafgir, sui-zanla, yukardan bakan oryantalistler, bu tarihten sonra kendilerine tarafsız ilim adamı görünümü vererek metod değişikliğine gitmişlerdir.

Oryantalistlerin İslam dünyasını eleştirdikleri hususlardan biri de Müslüman alemindeki despotik yapı ve sivil toplum kuruluşunun olmayışıdır. Batı Osmanlı Devleti’ni anlatırken Doğu Despotizmi savına sıklıkla başvurur. Oryantalist sosyolojik söylem, İslam toplumlarında bağımsız şehirlerin, özerk burjuva sınıfının, rasyonel bürokrasinin, yasal sorumluluğun, özel mülkiyet ve

¹⁷ Selehattin Sönmezsoy, *Kuran ve Oryantalistler*, Fecr Yay., Ankara, 1998, s. 25.

¹⁸ Recep Şentürk, “ Oryantalizm ve Sosyal Teori” , *Oryantalizmi Yeniden Okumak Batı’da İslam Çalışmaları Sempozyumu*, edit, Abdullah Aydın, Erdinç Ahatlı, vd., DİB. Yay., Ankara, 2003, s. 43.

¹⁹ Ejder Okumuş, “İslamofobik Oyunda Müslümanlar”, *Bartın Üniversitesi Uluslararası İslamofobi ve Terör Sempozyumu (01-02 Aralık 2016)*, ed. Azize T. Kaygın ve Cüneyd Aydın, Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Yay., Bartın, 2017, s. 36.

²⁰ Ejder Okumuş, *a.g.e.*, s. 36.

burjuva hukuk kültürünü kapsayan haklar mecmuasının ve bunlarla bağlantılı olarak sivil toplumun olmayışı üzerinde durur.²¹

Klasik oryantalist sosyolojik bakış açısında oryantal toplum, bir *yoksunluklar* dizini olarak karşımıza çıkmaktadır. Weber'in sosyolojisinde de bunu görmek mümkündür. Bu bakış açısında Doğu toplumu, olmayan kentler, toplumda görünmeyen orta sınıf, varlığını koruyamamış özerk kentsel kurumlar, kaybolmuş mülkiyet, olmayan sosyal sınıflar, olmayan değişim, vs. toplumudur. Bu niteliklerin tam tersinin sembolü de bu meziyetlere sahip olan Batı uygarlığıdır. Anlaşılan o ki oryantalist retorik ve yaklaşım, Doğu'nun eksiklerini kullanarak kendini savunma yoluna gitmiştir.²²

Weber, Batı'nın istikrarlı, disiplinli ve oturmuş yapısını ispatlamak için Batı'yı İslam toplumlarıyla mukayese etmiştir. İslam uygarlığının keyfi, istikrarsız ekonomik ve siyasal yapısı karşısında Batı'nın kalitesini özellikle de hukuk, siyaset ve sanayi alanlarındaki yetkinliğini ortaya koymuştur.²³

I. D. Kıt Kaynakların Kullanımındaki Rekabet

Dini çatışmaya sebep olan unsurlardan biri de insan ihtiyaçlarını karşılayan kaynakların sınırlı olmasıdır. İnsanın yaşamını sürdürebilmesi için maddi ihtiyaçlarının ve arzularının karşılanması gerekir. İhtiyaçlar sınırsız fakat kaynaklar sınırlıdır bu sebeple kıt kaynaklar üzerinde hakimiyet kurmaya çalışan medeniyetler çatışma yaşamışlar hala da yaşamaktadırlar. Ekonomik, siyasi ve sosyal içerikli kıt kaynaklar üzerinde hakimiyet tesisi için dinî ya da ideolojik söylemlere başvurulmuştur.

Dini ekonomik çatışmayı, Avrupa'da Hristiyanlarla bu dine mensup olmayanlar arasında tarihi süreçte yaşanan ilişkiler ekseninde görebiliriz. Batı'da geç Roma döneminden beri Hristiyanlığın hegomanik yapısı hakimdir. Katolik Hristiyanlık faiz yasağı konusundaki hassasiyetinden dolayı ticari alanı boş bırakmış ve bu nedenle Yahudilerin çeşitli Batı şehirlerinde faizli

²¹ Ejder Okumuş, *a.g.e.*, s. 36.

²² Ejder okumuş, *a.g.e.*, s. 37.

²³ Bryan s. Turner, *Max Weber ve İslam*, çev., Yasin Aktay, Vadi Yay., Ankara, 1991, s. 27.

muameleler dâhil her türlü ticari faaliyette bulunmak üzere yerleşmelerine izin verilmiş, hatta teşvik edilmiştir. Ancak zaman içerisinde faiz hakkında Katolikliğin (genelde Hıristiyanlığın) yaklaşımında değişme gözlenmiştir. Weber'in kapitalizmin doğuşunda etkili olduğunu söylediği iki önemli değişimden biri olan Protestan reformasyon hareketinden sonra, Protestanlar arasında faiz karşılığı borç vermede yanlış bir şeyin olmadığına dair bir anlayış gelişmiştir. Bu süreçte Yahudilerin ekonomik faaliyet alanlarına Hıristiyan tüccarların girmeye başlamasıyla kıt kaynaklar üzerinde bir çatışma başlamıştır. Hıristiyanlar hâkim grup olma yönündeki avantajlarını kullanarak Yahudileri anti-semistik ideolojik söylemlerle ekonomik hayatın dışına itmişlerdir. Burada dinî ideolojik söylem kıt kaynaklar üzerindeki çatışmayı gizlemeye yönelik bir örtü görevi görmüştür.²⁴

²⁴ Hüsnü Ezber Bodur, “ Batı’da İslam Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi (Çatışmacı Sosyolojik Perspektif)”. *İlahiyat Akademi Dergisi*, edit., Mustafa Ünverdi, Muhyettin İğde, Gaziantep Üniversitesi Matbaası, Gaziantep, 2017, sayı 6, s. 81.

II. BÖLÜM

İSLAMOFOBİNİN TANIMI VE TARİHSEL KÖKENLERİ

20. ve 21. Yüzyıllarda şiddet, terör ve savaşların arttığını ve dinin de bu olumsuz olgulardan nasibini aldığı gerçeğiyle karşılaşmaktayız. Dolayısıyla “Çağdaş dünyada din büyük ölçüde masumiyetini kaybetmiş, tek başına barışın güvencesi olma özelliğini yitirmiştir” diye eleştirilmektedir. İnsanlar seküler hayatı tercih etmeye başlamış hatta dinden korkmaya fobi oluşturmaya kadar meselenin alanını genişletmişlerdir. Bu bölümde “barış, güven” anlamına gelen İslam’ın “fobi” olarak nitelendirilmesine sebep olan gelişmeler üzerinde durmaya çalıştık.

İslamofobi Batı’da İslam karşıtlığının dili olarak son zamanlarda çokça gündeme gelmektedir. İslam’dan korkma, Müslümanlara güven duymamama, Müslümanlara kin ve düşmanlık besleme anlamına gelen İslamofobi çok yönlü ve tarihsel temelleri olan bir vakıadır.11 Eylül saldırılarıyla çok daha derinleşen İslamofobi sembolik şiddet olarak sahneye çıkmış olsa da son zamanlarda fiziksel şiddet vakalarına da sıkça rastlanır olmuştur. Birinci bölümde sayılan dini çatışmaya sebep olan etkenlerin İslamofobi meselesinde de geçerli olmasıyla birlikte bu konunun siyasi, ekonomik, teolojik boyutları irdelenmeden konuya hakimiyet sağlanamaz. İslamofobi kavramı sosyal ve entelektüel bir eğilim şeklinde algılansa da mesele çok yönlü değerlendirilmelidir.

II. A. İslamofobinin Tanımı

İslamofobi olarak adlandırılan bu İslam karşıtlığı, İslam kelimesine phobia kelimesi eklenerek türetilmiştir. Yunan mitolojisinde dehşet ve korku tanrısı olarak bilinen “phobos” kelimesinden türetilen fobi (phobie veya phobia) genel olarak korkuyu ifade etmekte ve eklendiği kelimelere korku anlamı yüklemektedir. Fobi veya fobia, belirli durumlar karşısında bazı

kişilerin kapıldığı baskılı, endişeli, mantık dışı korku olarak adlandırılır.²⁵ Korku kontrolünün kişinin kontrolünden çıkarak endişe ve rahatsızlık vermesi korkuları fobiye dönüştürür.

Ama İslamofobi kavramı, yukarıda zikredilen klinik psikolojik korkuların ötesinde İslam düşmanlığını ihtiva etmektedir. Diğer korkularda korkunun kaynağı birey kabul edilirken İslamofobide İslam'ın ya da Müslümanların masum oldukları ve korku duyulacak bir gerçeklik taşımadığı görmezden gelinmiştir. Bu art niyetli tutum ve davranışlar sebebiyle İslamofobi psikolojik rahatsızlığın ötesinde “İslam karşıtlığı” ve hatta “İslam düşmanlığı” ile açıklanabilir.²⁶

Diğer yandan fobi eklendiği kelimeye korkunun yanı sıra kelimenin anlattığı olgu, nesne veya duruma karşı kin ve nefret besleme anlamı da yükler. Buradan yola çıkarak son yıllarda Müslümanlara ve İslam'a karşı somutlaşan maddi manevi şiddet davranışları, fobi duygusunu sadece bilinçlerdeki irrasyonel kaygıyı, kin ve nefret duygularını ifade etmediğini bunun da ötesinde “İslam Karşıtlığı”na dönüştüğünü göstermektedir. Bu sebeple Mehmet Ali Kirman meseleyi İslamofobi: İslam korkusu şeklinde ifade etmek yerine, anti-İslamizm: İslam düşmanlığı şeklinde ifade etmek daha uygun olacağını belirtmektedir.²⁷ Dolayısıyla İslamofobi sosyolojik ve psikolojik kavramlar sınırlarına girerken Anti-İslamizm politik ve ideolojik bir alt yapının ürünüdür.

Diğer yandan İslamofobi kavramı Müslümanların maruz kaldığı sembolik şiddeti İslamkorkusuna dayandırarak hafifletme hatta meşrulaştırma vasıtası olarak da kullanılmaktadır. Buna göre İslamofobi, mistikleştirilerek kutsallaştırılmaya çalışılmakta, çeşitli araç ve yöntemlerle gündemde tutularak,

²⁵ Kemal Sayar, *Ruh Hali*, Timaş Yay., İstanbul, 2006, s. 181.

²⁶ Ali Murat Yel, “İslamofobiye Karşı Örnek Bir İslam Toplumu Oluşturulmalı”, *Kamu'da Sosyal Politika*, edit., Şahin Ali Şen, Memur-sen, Ankara, Ocak-Şubat-Mart 2016, sayı 34, s. 25-26.

²⁷ Mehmet Ali Kirman, Erol Erkan, “İslamofobi Üzerine Söyleşi” *İlahiyat Akademi Dergisi*, edit., Mustafa Ünverdi, Muhyettin İğde, Gaziantep Üniversitesi Matbaası, Gaziantep, 2017, sayı 6, s. 197.

İslam düşmanlığı kalıcı hale getirilmektedir. Burada duygu ve bilişten meydana getirilen İslamofobi vasıtasıyla, bir yandan Müslümanlara ve İslam'a yönelik korku hissi ile bir ruh hali inşa edilirken, diğer yandan da Hıristiyanlığa karşı olacak şekilde bir İslam algısı oluşturulmaktadır. Kısaca mesele İslam'dan korkmak değil, İslam'la korkutmak şekline dönüşmüştür.

Yaygın kanaate göre İslamofobi Müslümanlar üzerinde oynanan kirlili bir oyundur. Batı Müslümanları rakip ve tehdit olarak gördüğü için İslam'ı terör ve şiddet olaylarıyla ilişkilendirip Müslümanları itibarsızlaştırmak amacıyla bu planı uygulamıştır. Tarihsel kökenleri çok gerilere gitse de modern ve post modern dönemde gittikçe kurumsallaşan İslamofobinin ekonomik, sosyal, teolojik normlarından bahsedilebilir. Bu bölümde İslamofobinin bu alanlarla ilişkisi hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

II. B. İslamofobinin Oluşmasında Ekonomik Sebepler

Müslümanların tehdit olarak görülmesinde en önemli sebeplerden biri ekonomik, iktisadi kaygılardır. Konuyu derinlemesine incelediğimizde, dini gibi görünen olayların arka planında ekonomik planların olduğu görülür. Toplumlar maddi menfaatlerini korumak için dini ve ideolojik söylemlerle zihinleri yönetmişlerdir. Aynı stratejik plan İslamofobi oluşumunda da uygulanmıştır.

Müslümanların parlak dönemlerinden sonra bilhassa 18. yüzyıldan itibaren kolonyal Batılı güçler, İslam coğrafyasını sömürgeleştirme girişimlerine meşruluk kazandırmak için İslam'ı kültürel ırkçı okumayla savaşçı, şiddet yanlısı, kadına düşman bir din olarak resmetmeye başlamıştır. Kıt ekonomik enerji kaynakları üzerinde hâkimiyet kurma teşebbüslerinde vahşetlerini meşrulaştırmak için İslamofobik söylemi inşa etmişlerdir. Avrupalıların kolonileştirme faaliyetlerinde ekonomik avantaj elde etmek için kilise ile iş birliği yapmışlardır. Hıristiyanlığın diğer dinlere karşı avantajlı

konumda olduğunu gösterip, bu yolla da kıt kaynakları ele geçirmenin meşru zeminini oluşturmayı amaçlamışlardır.²⁸

Ekonomik kaygılar İslamofobinin üretilmesindeki temel etkenlerdendir. Bunlardan birincisi, Batı'nın Orta Doğu petrolü üzerinde hâkimiyet kurma niyetini, İslam ve Müslümanlar hakkında olumsuz imaj oluşturarak perdeleme girişimidir. Mesela 1970'li yılların başından itibaren yaşanan enerji krizi ve müteakiben petrol savaşları neticesinde, anti-Arap ve anti-İslam önyargılarının artırılmasıyla bir meşruiyet arayışına girildiği görülmektedir.

İkincisi; Müslümanların Batı sosyal yaşantısına uyum sağlamasından kaygı duyulmasıdır. Müslümanların profesyonel iş hayatında, hizmet ve eğitim sektöründe yer alması ekonomik pastadan Müslümanların payının artmaya başlaması İslamofik hareketlerde bulunmalarına sebep olmaktadır.²⁹

Coğrafi keşifler ve sanayi devrimi Batılılarda sömürgecilik ahlakını beraberinde getirmiştir. Tamamen dünyevileşen Avrupa tamamen rant peşinde koşmuş ve zaten evrimini tamamlamamış olan Amerika, Afrika ve Asya halklarını "medeni hale getirme" adına köleleştirme ve o topraklardaki zenginlikleri fütursuzca kullanmıştır. Avrupalılar gerek sömürgecilik sürecinde gerekse dünya savaşlarında yaptıkları zulümleri bilinç dışlarına itmişlerdir. Suçluluk duygusunu bastırmak için düşman yaratma (günah keçisi) arayışına girişmişlerdir. İşte bu süreçte en iyi günah keçisi İslam dini ve Müslümanlardır.³⁰

Siyasetçiler söylemleri ve politikaları ile İslamofobi yangınına körükle gitmişlerdir. Ayrıca özellikle ABD, devlet güvenliğini korumak üzere yüksek harcamalarla yapılmış olan yeni güvenlik-istihbarat-sanayii kompleksinin

²⁸ Hüsnü Ezber Bodur, *a.g.e.*, s. 77.

²⁹ Hüsnü Ezber Bodur, "Batı'da İslam karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi (Çatışmacı Sosyolojik Perspektif)" *İlahiyat Akademi Dergisi*, edit., Mustafa Ünverdi, Muhyettin İğde, Gaziantep Üniversitesi Matbaası, Gaziantep, 2017, sayı 6, s. 82.

³⁰ Asım Yapıcı, Feyza Yapıcı, *a.g.e.*, s. 15.

kabul görmesinde etkili olduğu gerekçesiyle İslamofobiyi uygulamaya koymuş, desteklemiş ve teşvik etmiştir.³¹

Görülen o ki; “Din, para tarafından beslendiği sürece din, paranın hizmetinde olacaktır” ifadesi İslamofobinin çıkışında ve yayılmasında da kendini gerçekleştirmiştir.

II. C. İslamofobinin Oluşmasında Siyasal Sebepler

Devletler, hükümetin işleyişini yürütmek, halkın menfaatlerini korumak ve halkı ikna etmek, devlet sorunlarını çözmek için politik davranmak zorundadırlar. Uluslararası sistemde egemen olan devletlerin birbirleriyle ilişkisi dönemin kaderini belirlemiştir. İslam devletinin en geniş sınırlara ulaştığı Emeviler döneminde de, İslam’ı güçlü bir şekilde temsil eden Osmanlı döneminde de İslam Avrupa’nın kapısına kadar gitmiş ve Avrupalı devletler tarafından daha yakından tanınmıştır. Emeviler ve Osmanlı dönemindeki karşılaşmalar Batı’nın zihninden silinmemiş bugünkü ilişkilerin temelini oluşturmuştur.

İslam’ın ortaya çıkıp yayılmasının ardından, Müslümanların Hristiyan topraklarında görünür olmasıyla birlikte, Avrupa Müslümanları “öteki” olarak konumlandırmış, Müslümanları varlıklarına tehdit olarak görmüştür. Müslümanların İspanya’ya yerleşmesi ve burada Endülüs Emevi Devleti’ni kurması ile Avrupalılar iyice tedirgin olmuş ve artık İslam’a düşman gözle bakmaya başlamışlardır.

İspanya ve Portekiz’den Müslümanların atılması için başlatılan “Reconquista (Yeniden Fetih)” hareketi de Müslümanlara olan kinin, düşmanlığın sonucudur. Kirli İzabel, Reconquista’nın fanatik uygulayıcılarından. Kirli İzabel’in emriyle, Haçlı Seferleri’ne asker devşirmek isteyen Kilise mensuplarının yaptığı propagandalar İslamofobinin zeminini oluşturur. Kraliçenin “kirli” lakabının da bu Müslüman

³¹<https://www.yeniakit.com.tr> . “5 Soruda İslamofobi'nin Nedeni Ve Yükselişi”, yayın tarihi: 04.02. 2015, erişim tarihi: 10.02.2019.

düşmanlığından geldiği söylenir. Rivayete göre “İspanya’da tek bir Müslüman kalmayınca kadar banyo yapmayacağım.” diye yemin etmiştir. Rivayetlere göre 50 sene banyo yapmamıştır.³²

Ortaçağ Avrupası’nda Müslümanlar “kâfirler” olarak tanıtılıp, dışlanmışlardır. 1095’te I. Haçlı Seferi’ni ilan eden Papa II. Urbanus’a göre, şeytanın köleleri olarak isimlenen Müslümanlarla olan savaşlar aslında hak ve batılın savaşıdır. Osmanlı İmparatorluğu’nun Balkanları fethederek Avrupa’ya doğru yayılcı politikasıyla buralarda yüzyıllarca hakimiyet sürmesi Hıristiyan dünyasında İslam’a karşı korkuların içselleşmesine sebep olmuştur. Bu çatışmalar haricinde Avrupalıların Müslümanlarla olan ilişkileri yüz yıllar boyunca sadece bazı iktisadi anlaşmalarla sınırlı kalmış ve Müslümanlarla ilgili bütün bildikleri de çok uzun yıllar boyunca süren savaşlardan kalan söylentiler, hadiseler ve efsanelerden ibaret kalmıştır.

İslamofobik davranışların temelini İslam’ın doğuşundaki İslam karşıtı siyasette atıldığını öne süren ifadeler de bulunmaktadır. Nitekim Özcan Hıdır İslam’a karşı olumsuz tutumun başlangıcına net bir tarih verilemeyeceğini ifade etmekle beraber kanaatini şöyle bildirmiştir: Tarihte vuku bulmuş olaylar islamofobik hareketlere temel teşkil etmiş ve İslam karşıtlığının oluşmasında büyük rol oynamıştır. Bu anlamda İslamofobi ve anti-İslamizm’in tarihine net bir takvim belirtmek güç olsa da, onu “Haçlı Savaşları” yıllarına hatta Hz Muhammed’in risaletinin ilk yıllarına dayandırmak mümkündür. Bu durumda İslam karşıtlığı/anti İslamizm’in, 1300 yıllık köklü bir geçmişi olduğu söylenebilir. Bununla beraber din savaşlarının sadece İslam’a yönelik ve Hristiyanlar tarafından yapılmadığını söyleyerek savaş sorumluluğunu Hristiyan toplumların üzerine atılmayacağını belirtmek gerekir. Tarih boyunca farklı uygarlıklar ve dinler arasında yaşanan savaşlarda Müslümanlar her ne kadar cihat anlayışıyla hareket edip meşru ve haklı gerekçelerle hareket

³² Rüştü Kam, “Biraz Da Empati Yapmak Gerekmez Mi”, *Kamu’da Sosyal Politika*, edit., Şahin Ali Şen, Memur-sen, Ankara, Ocak-Şubat-Mart 2016, sayı 34, s. 75.

ettiklerini söyleseler de bu anlayış karşı taraf yönünden bir tehdit olarak algılanmış ve “İslamofobik” ve “anti-İslamist” duyguları büyütülmüştür.³³

Ortaçağ boyunca Avrupa-Batı’daki İslam, Hz. Peygamber ve Müslümanlara yönelik İslamofobik imajı alabildiğine etkilemiştir. Öte yandan dönemin belli başlı filozof, din adamı ve yazarlarında Türk korkusu işlenmiş ve Türklere karşı savaştan ve topyekûn mücadeleden söz edilmiş. Bu Kişilerin en başında İslam karşıtı söylemleriyle İslamofobik düşüncenin tohumunu eken Martin Luther anılabilir.

Martin Luther’in yaşadığı dönem Osmanlı’nın Kanuni dönemlerine denk gelmektedir. Dolayısıyla Hristiyanlar ile Müslümanların en çok iletişim kurduğu ve İslam’ı devlet olarak temsil eden Osmanlı’nın Batıya karşı siyasi üstünlük kurduğu döneme tekabül etmektedir. Luther teoloji ve siyaseti birleştiren, siyasetini çoğunlukla teolojik verilerle temellendiren kişilerdendir. İslam’a Müslümanlara ve Türklere olan eleştirilerinde sahip olduğu teolojik argümanları çokça kullanmıştır.³⁴

Türklerin o dönem, Müslümanların lideri olması, Luther'in İslam ve Müslümanlara yönelik söylemini Türkler üzerinden yapmasına neden olmuştur. Luther'in yazılarındaki ‘Türk’ ve ‘Türkler’ şeklindeki sözleri, etnik bir sınıflama değil daha çok dîni adlandırmadır. Reformcu risalelerinde ‘Müslüman’ kavramına çok az yer vermiş ve bunun yerine ekseriyatla “Türk” kelimesini tercih etmiştir. Benzer şekilde ‘İslam’ kelimesinin yerine de ‘Muhammed’in dini’, ‘Muhammed’in yalanları’ ya da ‘Türklerin inancı’ sözcüklerini tercih etmiştir.³⁵

³³ Murat Aktaş, *a.g.e.*, s. 40.

³⁴ Kadir Canatan, Özcan Hıdır, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, Eskiye Yay., Ankara, 2007, s. 177.

³⁵ Önder Canveren, “Martin Luther’in İslam ve Türkler Hakkındaki Değerlendirmeleri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, edit., Fatih Çelebioğlu, Güner Tuncer, vd., yayıncı: Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, Ekim 2014, sayı 42, s. 155.

Önceleri Din adamı ve filozof kimliğiyle İslam'a ve Türklere karşı teolojik çıkarımlarda bulunan Luther'in söylemleri Viyana Kuşatması'ndan (1529) sonra değişim göstermiştir. Bu tarihten sonra Türklere karşı ilgili fikirlerinde değişime gitmiş, mevcut gerçeklere uyum sağlayarak askeri mücadeleyi ön plana alan yönlendirmelerde bulunmuştur. Alman hakimiyeti altındaki topraklarda kendini gösteren bu yeni tehdit üzerine 1529 yılında kaleme aldığı Türklere Karşı Savaş Hakkında adlı risalesinde, geçmişteki düşüncelerinin aksine Almanları Türklere karşı savaşmaya çağırmıştır. "İmparator, halkını Türklere uzak tutmalı onlardan gelecek her türlü tehlikeye karşı korumak için var gücüyle gayret sarf etmelidir. İmparator halkının başına gelmiş bu sefalet ve perişanlıktan dolayı bunu yapmaya teşvik edilmelidir."³⁶diyerek Türklere karşı strateji geliştirilmesini salık vermiştir.

Bilinmeyen bir şeyi açıklamak için oldukça sık kullanılan yöntem, zıtlştırma yöntemidir. Yani bilinen bir kavramın karşısını bulmaktır. Batı kimliği de kendini ifade ederken İslam kimliğini karşısına almış, kimlik politikasını bu yoldan takip etmiştir. Bu siyaset İslamın zuhuruyla beraber uygulamaya konmuştur. İlahi vahyin gelmesiyle Müslüman kimliği şekillenmeye başladı ve Hristiyanlardan, Yahudilerden, putperestlerden ayrı bir kimlik olarak ortaya çıktı. Kimlik oluşumu karşılıklı etkileşim sürecinde gerçekleştiği için süreci, İslamiyetin tarihsel gelişimi ve Müslüman kimliğinin oluşumu açısından değerlendirecek olursak, hem Mekke hem de Medine döneminin "biz" ve "onlar" bağlamında dinî-sosyal kimlikler arası gerilim ve çatışmaların psiko-sosyal, siyasal, ekonomik ve teolojik alt yapısını oluşturduğunu söyleyebiliriz. İslam ile edindikleri kimliğin kendilerine kazandırdığı yüksek moral ve sürekli başarının doğurduğu güvenle fetih hareketlerine girişen Müslümanlar, başta Kudüs ve Filistin olmak üzere Anadolu ve İspanya'yı, yani Hristiyanların topraklarını ele geçirincede, bu gelişmeleri kimliklerine yönelik ağır bir tehdit olarak algılayan Hristiyanlar, "dinsiz" ve "barbar" diye nitelendirdikleri Müslümanlara karşı Haçlı Seferleri

³⁶ Önder Canveren., *a.g.e.*, s. 158.

düzenleyerek mücadeleye girişmişlerdir. Müslümanlar Hristiyan devletlere karşı zafer kazandıkça Hristiyan dünyasında İslam'ın “şiddete dayalı” ve “sapık” bir din, Müslümanların da “zalim” ve “barbar” olduğu yönündeki ön yargılı kanaatler, özellikle papazların da kışkırtmasıyla son derece sertleşmiş ve on birinci yüzyılda Haçlı Seferleri ile zirveye ulaşmıştır.³⁷

İç ve dış düşman belirleyerek kimlik kurma girişimleri çok eski siyasal bir usuldür. İnsanlık tarihinin erken dönemlerinden itibaren, kendini “diğerleri” üzerinden tanımlama çabasına giren medeniyetler ve örnekler mevcuttur. Soğuk savaşın sona ermesiyle beraber İslam üzerinden kimlik geliştirme stratejisi izleyen Hristiyan politikası İslam'ı “düşman” ve “diğeri” olarak lanse etmiş ve böylelikle kendinin masum ve mağdur olduğunu ispatlamaya çalışmıştır.

Siyasi temelli İslamaofobi, kızıl tehlikenin yeşil tehlikeye dönüşmesi şeklinde yorumlanabilir. Çünkü batının en temel düşmanı olan “kominizmin” çöküşünden sonra yerine yeni bir düşman belirlemek gerekiyordu. Bu konuda en akıllıca seçim İslam olmalıydı. Çünkü Sovyet komünizmi de aynen İslam gibi yayılmacıdır ve dünya hakimiyetini amaç edinmiştir. İkisi de barışa engel güvenilmez ve Batı medeniyetine göz dağı vermeye çalışan baskıcı bir güçtür. 1940'larda Fransız sosyolog Jules Monnerot'a göre, komünizm “yeni İslam”dır; çünkü her ikisi de doğaları gereği totaliter, despotik, bireyin hareket alanını kısıtlayan ve bireyi nesneleştiren yapıdadırlar. Bernard Lewis'e göre de komünizm de İslam gibi, dünyada ve cennette her soruya alternatifsiz tek cevabı olan diktatör bir öğretilerdir. Lewis'e göre, bireyciliğe tepkide bir Müslüman ile bir komünist tam bir uyum içindedirler.³⁸

Amerikalı politikacıların güvenlik stratejilerini Müslümanlar üzerinden yürütmesi de Müslüman aleyhtarlığına kapı aralamaktadır. Batıda aşırı sağcı partilerin 2000'li yıllardan itibaren oylarını artırması bu düşüncüyü destekler

³⁷ Asım Yapıcı, Feyza Yapıcı, *a.g.e.*, s. 12.

³⁸ <https://www.yeniakit.com.tr>. “ 5 soruda İslamofobi'nin Nedeni Ve Yükselişi”, yayın tarihi: 04. 02. 2015, erişim tarihi: 10. 02. 2019.

niteliktedir. Avrupalı sağcı liderler de liberallerin güçsüzlüğünü ve aşırı sağın yükselişini önlemekteki başarısızlıklarını itiraf etmektedirler. İlk olarak Almanya siyasetçi Angela Merkel'in dillendirdiği bu kanaati, 2011 yılında İngiltere Başbakanı David Cameron ve zamanın Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy de ifade etmiş ve Avrupa'da çok kültürlülüğün sonunun geldiğini söylemişlerdir.³⁹

Tabii ki aşırı sağcıların tek politikasının Müslüman karşıtlığı olduğunu söylemek uygun olmayacaktır lakin bu grubun ya da Avrupa'nın göçmen politikasını sadece Müslümanlar üzerinden lanse etmesi⁴⁰ olayın İslamofobik açıdan değerlendirilmesine kapı aralamaktadır.

Çok kültürlülüğün hakim olduğu Avrupa'da izlenen kimlik politikası da İslamofobi üzerinden yönetilmektedir. Her kimlik kendi varlığını, kültürünü devam ettirme mücadelesi verirken baskın olan üst kimlik azınlıkları sindirmeye çalışır. Batıda varlıklarını iyiden iyiye hissettiren Müslümanlar Hristiyan aleminde kaygı yaratmaya başlamış ve savunma içgüdüleriyle kendine düşman aramaya çıkmıştır. Eriyen Hristiyan kimliği, öne geçecek olan İslam kimliği karşısında önlem almak için İslamofobiyi çözüm yolu olarak görmüştür.⁴¹

II. D. İslamofobinin Oluşmasında Teolojik Sebepler

İslam karşıtlığının çıkış tarihini, "Batı aslında İslam'dan mı yoksa Müslümanlardan mı korkuyor?" sorusunu tartışmaya açarak işleyebiliriz. Hz peygamberin ilahi vahyi tebliğ etmeye başlamasından sonra Müslümanlara karşı uygulanan baskı, zorlama, şiddet davranışlarını göz önüne aldığımızda İslam karşıtlığını İslam'ın doğuşuna kadar götürebiliriz. Peygamber olmadan önce toplumda sevilen saygı ve itibar gören Hz Muhammed'in ilahi vahyi tebliğ etmeye başlamasından sonra dışlanması, rencide edilmesi, engellenmeye

³⁹ Murat Aktaş, *a.g.e.*, s. 32-35.

⁴⁰ Mümtazer Türköne, *a.g.e.*, s. 15.

⁴¹ Mehmet Ali Kirman, Erol Erkan, *a.g.e.*, s. 201.

çalışılması asıl istenmeyen Müslüman kişilikler değil İslam olduğunu ortaya koymaktadır.

İslam'ın “son din”, Kur'ân'ın “son ilahî mesaj” Hz. Peygamber'in de “son peygamber” olarak gönderilmesi, dönemin pek çok Yahudi-Hıristiyan din adamlarınca İslam'ın bu öğretilerini bertaraf etmek amacıyla reddiyelerin yazılmasına ve bu minvalde birçok İslam karşıtı-İslamofobik fikirlerin ileri sürülmesine neden olmuştur. İslam, doğuşundan kısa bir süre sonra Hıristiyan dünyası tarafından teolojik bir başkaldırı olarak anlamlandırılmış, Kilise ve din adamları İslam'ı dışlayıcı, karalayıcı ifadeleriyle halkın zihinlerine yer etmişlerdir.

Hıristiyan teolog ve bilim adamları Hıristiyanlıktan yaklaşık 600 sene sonra ortaya çıkan ve çok hızlı yayılma gösteren İslam'ın hızlı ilerleyişini anlamlandırmakta güçlük çekmişlerdir. Teolojik bağlamda izah etmede en zorlandıkları yer ise İslam'ın Hıristiyanlığın bazı ana akideleriyle benzerlik göstermemesi olmuştur. İsa'nın yaşamı, ölümü ve yeniden doğuşuyla Tanrı'nın insanlığa vahyinin tamamlandığını temel felsefe edinen Hıristiyan âlemi Hz. Muhammed'in İsa karşıtı (Antichrist) olduğuna kanaat getirmiştir.

İsa karşıtlığı olarak çevrilen “Antichrist” kavramı, İncil'de yer alan bir kelimedir. Yuhanna'nın 1. ve 2. mektuplarında geçen bu ifade, zaman zaman bazı şahsiyetleri tanıtmada kullanılmıştır. Yunanca'da “anti” kelimesi, karşıt anlamına gelebileceği gibi “yerine geçen” anlamında da kullanılmaktadır. Bu anlamda Antichrist, dünyanın son saatlerinde ortaya çıkacak ve İsa Mesihi yalanlayacak ve onun yerine geçmek isteyecek bir kişidir (Yuhanna, 1. Mektup, Bab 2:18-23). Bu aktör tam da İslamî yazınlarda geçen “Deccal”⁴² tekabül etmektedir. Hatta Hıristiyan âlemi Hz. Muhammed'e deccal

⁴² Deccâl: Sözlükte “bir şeyi örtmek, yaldızlamak veya boyamak” anlamındaki decl kökünden türeyen bir sıfat olup klasik kaynaklarda “Ahir zamanda ortaya çıkıp göstereceği hârikulâde olaylar sayesinde bazı insanları dalâlete sürükleyeceğine inanılan kişi” diye tarif edilir. Yahudi kökeni olan bu inanç Hıristiyan kutsal metinlerinde de geçer. Müslümanların ekseri çoğunluğunun inandığı bu kavram hadislerde yer alır, Kur'ân'ı Kerim' de geçmez. Bk. Kürşat Demirci, “Deccâl”, *DİA*, İstanbul, 1994, c. 9, s. 67-69.

nitelendirmesiyle kalmamış Hristiyanlığı çökertmek için yetiştirilmiş bir casus olarak görmüştür. Bu teoriye göre Kur'ân metinleri ile Tevrat ve İncil metinleri arasında benzerliklerin bulunması gayet doğaldır çünkü Muhammed kiliseye aykırı hareket ettiği için görevinden uzaklaştırılan Hristiyan bir din adamının talebesi olmuş her türlü dini bilgiyi onan öğrenmiştir.⁴³ Bu ruhani, Kilise'den öç almak için Arap topraklarına gitmiş ve orada Muhammed'i sahte bir peygamber olarak yetiştirmiştir.⁴⁴

Etkileri hala devam eden ortaçağ temelli bu anti-İslamist söylemlerin fikir babası Protestanlığın kurucusu Martin Luther'dir. Luther'in Kur'ân'a ve İslam'a karşı teolojik saplantıları günümüz batı dünyasında gölgesini göstermektedir. İslam karşıtı polemiklerde sıkça kullanılan Muhammed'in Deccal olduğu, şeytanların sonuncusu olduğu fikri de ilk Luther tarafından ortaya atılmıştır. Bu fikrini Ricoldus'un "Contra legem Saracenorum" adlı eserinin bir bölümünde şöyle ifade etmiştir. "Herkalit'in zamanında bu dünyaya bir insan geldi. O bir şeytandır ve şeytanın ilk çocuğu hakikate ve Hristiyan kilisesine karşıdır. Mehmet isminde. O bunu insanlara aşıladı. Tüm yalancılardan babası ve yardımcısı olarak yalanlarla dolu, haksız bir kanun yayıyor. Fakat Tanrı'nın ağzından çıkmış gibi gösterdi ve buna da Kur'ân dedi"⁴⁵

Tarih boyunca Deccal'in kim olduğuna dair spekülasyonlar yapılmıştır. Roma kralı Neo, Napolyon, Hitler gibi tarihte iz bırakan isimlere deccal yakıştırması yapılırsa da bazı katoliklere göre de Martin Luther deccal konumundadır.⁴⁶ Durum gösteriyor ki Luther de diğerleri de deccal konusunda isabetli görüş belirtmemişlerdir. Deccal'in kargaşa çıkararak, arabozan anlamından yola çıkarak her durum, zaman, olay ve bakış açısında göre Deccal'in isimlerinin değişeceğini ve insanlığın bu konuda mutabık olamayacağını görmekteyiz.

⁴³ Bu kişinin Ariuscu bir rahip olduğu yönünde rivayetler vardır. Bk. Recep Tuzcu "İslamofobi Oluşturmada Hz Peygambere Yapılan Atıflar", s. 21.

⁴⁴ Kadir Canatan, *a.g.e.*, s. 92-93.

⁴⁵ Kadir Canatan, Özcan Hıdır, *a.g.e.*, s. 164.

⁴⁶ Kadir Canatan, *a.g.e.*, s. 92-93.

İslam'ın savaş dini olarak lanse edilmesinde de Luther'in etkileri görülmektedir. Luther Hristiyan inancının kılıçla yayılamayacağını söylerken "İslam'ın yayılması savaşlar neticesinde olmuştur." iddiasında bulunarak bu meseleyi gündeme getirmiştir. İslam'ın "savaş dini" olduğu iddiası Hristiyan polemikçiler tarafından ısrarla savunulmuş ve halen gündemde tutulmaktadır.⁴⁷

Kur'ân'ı, Yahudilerin Talmud'u ve Papa'nın söylemleri ile eşdeğer saymıştır. İslam'ın vahiy kaynaklı olmadığını, Hristiyanlıktan çalınmış heretik bir hareket olduğunu iddia etmiştir. İslam eleştirisi yapan oryantalistik eserlerde sıklıkla geçen Hz. Peygamber döneminde Arabistan'da özellikle de Mekke ve Medine'de bulunan Yahudi ve Hristiyan bilginlerden bazılarının Hz. Peygamber'e hocalık ettiği iddiasının kökenleri de Luther'e dayanmaktadır. Ayrıca Luther'in İslam'ı birçok inanç ve pratikte Yahudiliğe benzetmesi daha sonraki dönemlerde İslam'ın Yahudilikten ödünç alındığına dair tezlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.⁴⁸Luther'i Hz Muhammed'i nitelendirirken de aynı bakış açısını devam ettirmiştir. Kur'ân'ı, "Muhammad's Qur'an" tabirini kullanarak, Hz. Peygamber'in yazarı olduğu bir eser olarak işlemek istemiştir. Buradan yola çıkarak İslam Dini'ni de Muhammed'in oluşturduğuna inanmaktadır. Bu bilgi Danimarka'daki "Karikatür krizi"⁴⁹ ile son olarak Papa XVI. Benedict'in sözlerinin⁵⁰ menşeyini anlamada işe yarayacaktır.

Luther, İslam'ın İsa'ya gerekli kutsiyeti atfetmediğini, İsa'nın Tanrı'nın oğlu olarak kabul etmediğini, kurtarıcı olarak benimsenmeyip sıradan bir

⁴⁷ Kadir Canatan, Özcan Hıdır, *a.g.e.*, s. 156.

⁴⁸ Kadir Canatan, Özcan Hıdır, *a.g.e.*, s. 158-160.

⁴⁹ 2005 yılında Danimarka'daki Jyllands Posten gazetesinde yayımlanan ve krize neden olan Hz. Muhammed'e hakaret içerikli karikatürler.

⁵⁰2006 yılında Papa 16'ncı Benedikt'in Almanya ziyaretinde Regensburg Üniversitesi'ndeki konuşmasında Hristiyanlık ve Müslümanlık arasındaki farklı belirtmek için kullandığı ifadeler dünya Müslümanlarının tepkisini çekmişti. "Hristiyanlık ile akıl arasında sıkı bir bağ var" diyen Papa, İslam'da ise Tanrı kavramının çok soyut olduğunu ve bu nedenle böyle bir bağın olmadığını söyledi. Bu açıklamasını desteklemek için, 14'üncü yüzyılda yaşamış olan ve Hristiyan dünyasında Türklere karşı mücadelesiyle tanınan Bizans İmparatoru Paleologos'un "Muhammed'in getirdiği hiçbir yenilik yok. Sadece kötü ve insanlık dışı şeyler getirdi" sözlerine yer verdi.

Bk. <https://www.dw.com.tr>. "Müslümanların Papaya Tepkisi Büyüyor", yayın tarihi: 15.09.2006, erişim tarihi: 28.12.2018

peygamber olarak tanıttığını belirterek İslam'ı eleştirir. Ona göre Müslümanlar, bir taraftan Hz. İsa'nın öldürülmeyip semaya yükseltildiğine, diğer taraftan Hz. Muhammed'in öldüğüne inanmakla ikilem içindedirler. Dolayısıyla İsa yaşadığı halde Muhammed öldüğüne göre Müslümanlar İsa'nın Muhammed'den üstün olduğunu kabul etmelidir.⁵¹

Luther'in diğer konulardaki görüşlerinin kendine göre bir dayanağı ve gerekçesi olsa da bu konuda saplantılı ve tarafgir davrandığını düşünmekteyiz. Çünkü bırakın Hz. İsa'yı Hz. Muhammed'in de sıradan bir insan olduğunu düşünmemek, onlara kutsiyet atfetmek İslam'ın temel akidesi olan Tevhid'e ters düşmektedir. Bu meselede Müslümanların Hristiyanlarla uzlaşma sağlayacakları ortak zeminleri bulunmamaktadır. İki tarafın da istismâlet politikasıyla yaşamaktan başka çareleri görünmemektedir.

Hiz. Peygamber'i bir nebi olarak görmeyen Luther, "Muhammed'in krallığı" diyerek İslam'ı bir imparatorluğa, Hiz. Peygamber'i de bir krala benzetmiştir. Tıpkı sahte peygamber olan papa ve papanın krallığı gibi Muhammed'in de dünyada iktidar ve gücü ele geçirdiğini belirten Luther, biri Doğu'da biri de Batı'da güç bulan bu krallıkların birbirine benzediğini ima etmiştir.

Luther Türkleri, dolayısıyla İslam'ı yakından tanımak için çaba sarf etmiş, risaleler ve kitaplar yazmıştır. Kur'ân'ın iki Latince çevirisinden biri olan Bağdat'ta da bir süre yaşamış Dominiken misyoneri Ricoldus de Monte Crucis'in *Cunfutatio Aleorani* (Kur'ân'ın yalanlanması) adlı eserini okuduğu ve bu esere ta'liklerde bulunup bir önsöz ve sonuç yazarak *Verlegung des Alcoran Bruder Richardi* (Kur'ân'ın Kardeş Richard Tarafından Yorumlanması) adıyla Almanca'ya aktardığı yönünde bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca ünlü Alman teoloğu Nikolaus von Kues/Nicholas of Cusa'nın (1401-1464) *The Cribratio Alchoran'yi* (Kur'ân'ın Tasnifi) gördüğü veya okuduğu konusunda da rivayetler mevcuttur. Karşılaştığı Latince Kur'ân çevirilerini

⁵¹ Kadir Canatan, Özcan Hıdır, *a.g.e.*, s. 162.

beğenmediği Almanca'ya tercüme etmek için çalışmalar yaptığı söylene bile bu çevirinin tamamlanmadığı yarıda kaldığı kanaati ağır basmaktadır. Luther'in Kuran okumalarını teolojik çalışmadan çok Hristiyanlığı savunmak için kullandığı ve içinde bulunduğu çağın şartları gereği siyasi konjonktürden etkilendiği görüşünü savunanlar çoğunluktadır. Zira Luther'in "Muhammed'in Kur'ân'ının bazı kısımları elimde var. Buna Almanca ister vaaz isterse nasihat densin Papa'nın Decretal'i dendiği gibi herkes bunun ne kadar menfur bir kitap olduğunu görsün diye vaktim olduğunda bunu Almanca'ya çevireceğim." sözü bu kanaatlerin doğruluğunu teyit eder niteliktedir.⁵²

Luther'in Türkler hakkındaki görüşlerinin sabit kalmadığı, farklı açılardan değerlendirmede bulunduğu görülmektedir. Luther'in Türkler hakkında az da olsa olumlu kanaatleri de bulunmaktadır. "*Türklerin Yaşamı ve Gelenekleri*" adlı metinde yer alan şu tasvirler müspet düşüncelerini yansıtır."Türklerin diğer özellikleri arasında en esaslı olanın onların rahip (din adamları ve âlimler) vakarlı, cesur ve titiz bir hayat sürmeleridir. Onlara bizim Papalıktaki din adamlarımız ve papalarımız yanında melek denebilir ve bunlarla mukayese bile edilmez. Diğer taraftan onların kendi Kiliselerinde (cami) sık sık ibadet için bir araya geldiklerini, özenli bir terbiye, sessizlik ve hoş davranışları olduğunu görürsün. Bizim Kiliselerimizin hiç birinde böyle bir terbiye ve sessizlik bulunmuyor...Üçüncü olarak Türklerin Hıristiyan inancında değil, Muhammed'in inancında ölen kendi azizlerine (dini önderler ve evliyalar) mukaddes ziyaretlerini ve anmalarını eksik etmediklerini, onları ne derece saydıklarını ve överek yükselttiklerini görürsün. Dördüncü olarak da Türkler'de dış yaşam tarzlarına bakarak sert, cesur ve şerefli kimseler olduklarını görürsün. Şarap içmiyorlar, bizim gibi aşırı derecede içki içip yemek yemiyorlar, süslü giyinmiyorlar, şaşalı bina yapmıyorlar, çalım satmıyorlar, öyle basit yemin edip lanet okumuyorlar, kral ve sahiplerine karşı büyük bir itaat, terbiye ve onur gösteriyorlar ve orduları bizim kendi Alman topraklarımızda oluşturmayı arzu ettiğimiz şekilde sağlam ve hareketlidir."

⁵² Kadir Canatan, Özcan Hıdır, *a.g.e.*, s. 148- 158.

Luther'in bu ifadeleri düşmanın artılarını eksilerini doğru tanıyıp strateji geliştirmek için midir, yoksa hakkaniyetle davrandığını göstermek için midir bilinmez ama Luther'in hafızalarda yer eden Türk ve İslam imajına doğrudan etki ettiği, günümüzde dahi hala bu görüşlerden beslenen Batılı zihniyetinin olduğunu belirtmemiz gerekir.⁵³

Kanuni döneminde yaşayan ve Osmanlının en zirve dönemine tanıklık eden Luther siyasi yenilgi etkisiyle Osmanlı, Türk ve Müslümanlar hakkında objektif davranmamış olacağı ihtimal dahilindedir İslam yönelik eleştirilerin dozu zaman zaman değişse de Luther'in Türklere dolayısıyla Türklerin dini olan İslam'a bakışı olumlu olmamıştır.

Bu meyanda Kilise Babalarının sonuncularından olan Yahya ed-Dimeşkî-John Demescen'nin 15-20 sayfalık İsmailî Sapıklık kitabı-risalesi, Voltaire, D. Erasmus, John Calvin, Martin Luther gibi yazar, din adamı ve filozofların İslam, Müslüman ve Türk karşıtı söylemlerin oluşmasında ciddi etkilerinin bulunduğunu da söylememiz gerekir.

⁵³ Önder Canveren, *a.g.e.*, s. 159.

III. BÖLÜM

BATI'DA İSLAMOFOBİNİN YÜKSELİŞİ VE

İSLAMOFOBİK OLAYLAR

Önceki bölümlerde İslamofobinin tarih sahnesine çıkış nedenlerinin üzerinde durmuştuk. Bu bölümde İslamofobinin yükselişi konusunda bilgilendirmede bulunacağız.

Her ne kadar İslamofobinin miladı 11 Eylül olayları olarak kabul edilse de İslam karşıtı tepkilerin yaygınlık kazanması 1980'li yıllarda başlamıştır. Yakın tarihte bu kavramın nasıl şekillendiğini inceleyecek olursak terim olarak İslamofobinin kullanılması, Amerikan toplumunda İran İslam Devrimi ve Tahran rehine krizleri dolayısıyla adını duyurmuştur. Müslümanlara karşı tepkileri bu tarihten itibaren artmış medya ve kamuoyunda görünür olmuştur. Bunun peşinden başka gelişmelerle İslamofobi yükselişini sürdürmüştür.

III. A. İran Devrimi (1979- 1989)

İran devriminden sonra Batı dünyasında “İslam tehditi” çokça dillendirilir oldu ve “İslam Fundamentalizmi” konusunu işleyen yazınlarda artış gözlemlendi. Batı'nın Ortadoğu siyasetinde bir propaganda aracı olarak kullanılan bu eserler İslam karşıtı düşüncelerin tohumunu attı. Bununla birlikte Avrupa'ya çalışmak için geçici göç ile gelen Müslüman grupların kalıcı olduğu ve artık Avrupa'nın yerleşik düzeninde konumlanmaya başladıkları yerel halk tarafından fark edilmeye başlandı. Bu iki olayın üst üste gelmesi yerel halkın göçmenlere karşı tavır ve tutumlarının değişmesinde rol oynadı. Ron Haleber bu değişimi şu şekilde tanımlar: “Göçmenlerin kalıcı olarak yerleşmesinin anlaşılmasından sonra, göçmenlerin varlığına yönelik direnişler artmaya başlamıştır. Bu direnişin temel hedefi genelde kültürel farklılıklar olsa da özelde İslam'dır. Irkçılık eski usul fenotipik temelli olmaktan çıkmış ve

modern halde “kültürel dışlama” biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Zira ikinci dünya savaşına kadar devam eden fiziksel özelliklere göre ırkçı tutumlar yasal olarak yasaklanmış ve cezai müeyyidesi vardır. Bu bağlamda kültürel temelli bir “yeni ırkçılık” tan (neo-racisme) bahsedilebilir olmuştur. Bu tarihten itibaren siyasi aktörler “İslam Kültürü” başlığı altına tartışmalara girmiş, İslam’ı dışlayıcı bu tartışmalar yavaş yavaş geniş kitlelere yayılmaya başlamıştı.⁵⁴

İran devriminin ardından yaşanan Tahran rehin kriziyle⁵⁵ iyice bilenen Amerika başta İran olmak üzere tüm Müslümanları etkileyecek yaptırımları yoğunlaştırdı. 1980’lerde Reagan yönetiminin dış politikası “terörizm” ile savaşı içine aldı ve İran terör faaliyetlerinde bulunuyor gerekçesiyle Libya bombalandı. Bu hengamede Amerika’da yaşayan Müslümanlara manevi şiddet uygulandı.⁵⁶

Bu dönemde Amerika da anti-İslamist faaliyetler su yüzüne çıkmaya başladı. Nixon yönetimi, Münih olayını⁵⁷ koz kullanarak “Operasyon Boulder” kod adı altında birtakım önlemleri içeren direktifler çıkardı. Müslümanlar için vize sınırlandırmaları da dahil bir takım ciddi olumsuzluklar bu olayı takip etti. Amerika Arap kökenli vatandaşlarını ve mukimlerini terör faaliyetlerinde potansiyel suçlu olarak gözetim altında tutma hakkını meşru görmeye başladı. Vatandaşların Anayasal olarak garanti altına alınmış hakları ihlal edildi. Nitekim FBI hemen meşhur Detroit avukatı Abdeen Jabara’yı ve ardından Arap-Amerikan Üniversite Mezunlar Derneği’nin Başkanı’nı dinlemeye aldı.⁵⁸

⁵⁴ Sümeyye Gedikoğlu, “İslamofobi”, *Kamu’da Sosyal Politika*, edit., Şahin Ali Şen, Memur-sen, Ankara, Ocak-Şubat-Mart 2016, sayı 34, s. 70-71.

⁵⁵ Kasım 1979’da İran İslam Devrimi’nden sonra, ülkeden kaçan Şah Pehlevi’nin ABD’ye tedavi için kabul edilmesinin ardından, Tahran’daki tepkili öğrencilerin ABD büyükelçiliğini işgal etmesi ve 90 elçilik görevlisini rehin almasıyla başlayan ve 444 gün sonra elçilikte halen rehin tutulan 52 kişinin salıverilmesi ile sona eren kriz.

⁵⁶ Ejder Okumuş, *a.g.e.*, s. 41.

⁵⁷ 1972’de bir Münih Olimpiyat Köyü’nde bir grup Filistinlinin rehin aldığı 11 İsraili sporcunun Alman güvenlik güçlerinin kurtarma operasyonunda öldürülmesi olayı.

⁵⁸ Ejder okumuş, *a.g.e.*, s. 24.

Eylül 1972 Olimpiyatlarındaki Münih olayını müteakip Bir başka örnek, 1985’de bir Şii Lübnanlı tarafından gerçekleştirilen uçak kaçırma olayıyla⁵⁹ birlikte bir Arap-Amerikan politik aktivistin katledilmesi ve kültürel ve dinî merkezlerin vandalizasyonu da dahil Müslümanlara karşı yönelen şiddet dalgaları kendini gösterdi. Bu süreçte Müslümanların kurdukları merkezlere, camilere, organizasyonlara saldırılar oldu. Örneğin Houston’daki bir cami kundaklandı ve ateşe verildi. Boston’da Amerikan-Arab Anti-Discrimination Committee ofisinde bir bomba patladı ve iki polisi şiddetli bir biçimde yaraladı.⁶⁰

Bu dönemde İslamofobi, İngiltere’de basılan *Şeytan Ayetleri (Satanic Verses)* kitabının bir bölümünde Hz. Muhammed’in içinde bulunduğu pagan toplumun desteğini almak için Kur’ân’ı Kerim’e şeytan tarafından putlara övgü karıştırdığı iddiasında bulunan Selman Rüşdi için de kullanıldı. Selman Rüşdi’ye İngiltere’de kraliçe II. Elizabeth tarafından şövalyelik unvanı verilmesi İran tarafında açık bir İslamofobi olarak ifade edildi. Humeyni Hint asıllı İngiliz yazar hakkında ölüm fetvası verdi. Bu kitabı ilk olarak İran’da Humeyni yasakladı ve arkasından birçok İslam ülkesinde yasaklandı.

1990’larda ABD’nin Kuveyt istilasından sonra, Amerikan yönetiminin “terörizme savaş” siyaseti, Irak’a ve liderine odaklandı. Bu süreçte Müslümanlara çeşitli baskılar yapıldı, liderler, aktivistler, göstericiler vs. FBI tarafından sorgulandı. Arap ve Müslüman işyerleri ve topluluk organizasyonları bombalandı, yağmalandı ve şiddete maruz kaldı Şu halde Amerika’nın Müslümanlara karşı geliştirdiği İslamofobi ve antiİslamizm politikası, 1991 Birinci Körfez Savaşı boyunca da belli düzeylerde devam etti.⁶¹

⁵⁹ Uçak kaçırma olayı: Bu uçak kaçırma olayıyla Şii Lübnanlı gerçekte Amerika ve Avrupa’nın Lübnan’a müdahalelerini ve 1986’da Reagan yönetiminin Libya’yı bombalamasını protesto ediyordu.

⁶⁰ Ejder okumuş, *a.g.e.*, s. 25.

⁶¹ Ejder okumuş, *a.g.e.*, s. 25.

III. B. Berlin Duvarı'nın Yıkılması (1989- 2001)

İslamofobyaya ve anti-İslamizm düşüncesi ilk olarak kendini, bir önceki bölümde de ifade ettiğimiz gibi 1980'lerde göstermeye başlamıştır. Bu tarihe kadar ilişkilerde Amerika muhatab kabul edilirken ilerleyen dönemlerde aktörler değişmiş bütün Batı “karşı taraf” olarak sahnede rol almıştır. Berlin duvarının yıkılmasına ve bununla birlikte Sovyet Birliğinin çöküşüne tekabül eden ikinci dönemde Batı ile Müslümanlar arasında ipler kopmuş ve İslam gerçek manada düşman olarak tabir edilmeye başlamıştır. 1993 Yılında Samuel Huntington'un “Clash of Civilization” makalesi Foreign Affairs dergisinde yayınlanmış, makale *Medeniyetler Çatışması* adı altında Batı dünyasının yeni düşmanlarını İslam ve Budizm olarak tanımlamıştır. Stratejik konuma sahip kişiler tarafından kabul gören bu tez siyasetçiler tarafından rağbet görmüştür. 1995 yılında NATO genel sekreteri Willy Claes bir Alman dergisine verdiği “İslam Fundamentalizmi Avrupa için en büyük tehdittir” demeci büyük tartışmalara yol açmıştır.⁶²

Yine aynı dönemde politikacılar İslam'a yönelik dışlayıcı tutumlarını söylemlerine yansıtmaya devam etmişlerdir. Bu bağlamda aşırı sağcı bir siyasetçi olan Pim Fortuyn'in bir dergide kaleme aldığı “Dünya barışı için en büyük tehdit İslam'dan geliyor. Burada liberal İslam ile fundamentalist İslam arasındaki ayırım oldukça nisbidir.” şeklindeki ifadesi durumu betimlemektedir. Bu açıklamaya göre Pim Fortuyn'un radikal İslamcılarla liberal İslam'ı aynı kefeye koymaktadır. Siyasetçilerin uyguladığı bu propaganda sebebiyle halkın algısında yönlendirmeler yapılmış ve İslam en ciddi risk ve düşman olarak zihinlere işlenmiştir. Mesela Hollanda Nijmegen Üniversitesi'nde yapılan bir araştırmaya göre, 1980 yılında Sovyetler Birliği'ni düşman olarak algılayan Hollanda toplumu, 1990 yılında kanaatini değiştirmiş ve en büyük düşmanın petrol üreten Arap ülkeleri ve Irak olduğunu söylemiştir.⁶³

⁶² Sümeyye Gedikoğlu, *a.g.e.*, s. 71.

⁶³ Sümeyye Gedikoğlu, *a.g.e.*, s. 71.

Bu olumsuz ilerleyişin ardından 1990-1991 yıllarında yapılan Körfez Savaşı ile Batı ve Müslüman âlemi arasındaki uçurum daha da belirginleşmiş, Müslümanlara yönelik politikalar sertleşmiştir.

İslamofobi sözü de ilk defa bu dönemlerde tanımlanmış, resmi kayıtlara geçmiştir. İngiliz düşünce kuruluşu olan Runnymede Trust'ın İngiltere'de yaşayan Müslümanlara yönelik kin, nefret ve korkuya işaret etmek üzere 1997 yılında yayınladığı “*İslamophobia: A challenge for us all*” (İslamofobi: Hepimize bir meydan okuma) isimli ilk raporunda İslam'a yönlendirilmiş temelsiz düşmanlık olarak tanımlanmıştır. Raporun yayınlanmasından sonra bu kelime, İslamofobi konusunu ele alan sosyolojik çalışmalarda rastlanır olmuştur. Akademik çevrelerde bu kavramın ihtiva ettiği karmaşıklık ve muğlaklıkların kritik edilmesinden çok, yüzeysel olarak kullanılması dikkat çekmiştir. İslamofobi kavramı, kimilerine göre Amerika'da 1980'li yılların sonlarında doğduğu ya da 20. yüzyılın başlarında görüldüğü iddia edilse de rapora göre yeni bir kavramdır.⁶⁴

Rapora göre batı zihnindeki İslam algısı şu şekilde tasvir edilmiştir.

1. İslam'ın yeknesak (monolitik) bir yapısı vardır. Bu nedenle hem diğer dinlerden farklı hem de değişime kapalıdır.
2. İslam, diğer kültürlerle ortak değerleri olmayan apayrı bir dindir, bu anlamda o, tam bir “öteki”dir.
3. İslam, Batı nazarında “aşağı”, “bayağı”, “barbar”, “irrasyonel”, “ilkel” ve “cinsiyet ayrımcılığı” yapan bir dindir.
4. İslam, “düşman”, “acımasız”, “saldırgan”, “şiddet içeren”, “terörizme destek veren”, “medeniyetleri çatıştıran” bir dindir.
5. İslam, dinî inançların siyasî ve askerî çıkarlar için kullanılan manipülatif bir siyasî ideolojidir.

⁶⁴ Hüsnü Ezber Bodur, *a.g.e.*, s. 70-71.

6. Müslümanlar tarafından Batı kültürüyle ilgili yapılan eleştiriler hiçbir değer taşımaz, anında reddedilir.

7. İslam, ana akım (Sünnilik) dışında kalan Müslümanları da dışladığı için ayrımcı ve ötekileştirici bir dindir.

8. Tüm bu nedenlerden dolayı İslam karşıtlığı doğal ve normaldir.⁶⁵

Bu raporla bilinçaltını dolduran İslamofobi kavram olarak da sıkça kullanılır olmuştur. Kanaatimize göre rapor tekdüze, taraflı, İslam'ın özüne aykırı sınıflandırma ve tahlillerde bulunulmuştur. Barış, güven anlamına gelen İslam'ın bu şekilde algılanmasına sebep olan yorumlamalara aşağıdaki bölümlerde ayrıntısıyla yer vereceğiz.

III. C. 11 Eylül ve Sonrası

11 Eylül ile birlikte Batı'nın İslam algısındaki negatif eğilim iyice gün yüzüne çıktı. Bundan önceki söylemler idareciler, siyasetçiler nezdindeyken bu olayla halk da konuya duyarlı olmuş ve mesele halk katına da inmiştir. 11 Eylül'den sonra, anti-İslamist söylemlerin zemin bulması daha da kolaylaşmıştır. Sözde İslam adına ikiz kulelere yönelik yapılan bu saldırı, siyasetçilerin söylemleriyle birlikte İslam'ı ve özellikle Müslümanları hedef almıştır. O dönemin Amerikan Devlet Başkanı George W. Bush'un “ya bizden ya da terörden taraf olacaksınız” gibi söylemleri halkta intifada oluşturmuştur. Saldırının hemen akabinde, İtalya Devlet Başkanı Berlusconi'nin “Değer ve normlarımızla, refahımızla, insan haklarına ve din özgürlüğüne saygımızla Batı medeniyetinin üstünlüğü konusunda bilinçli olmalıyız. Bu saygı İslam dünyasında kesinlikle bulunmamaktadır.” ifadesi aynı düşüncüyü paylaştığını göstermektedir.

11 Eylül 2001 olayları, Amerika için bir kırılma tarihi olmuş, Amerikan iç ve dış siyasetinin değişmesinde önemli rol oynamıştır. Bu değişimden en

⁶⁵ M. Ali Kirman, *a.g.e.*, s. 24.

çok etkilenenler ise Müslümanlar olmuştur. Amerikan yönetimi, 11 Eylül'den "İslami terörizmi" sorumlu tutarak hem Amerika'daki hem de Amerika dışındaki Müslümanlara karşı "kuşku", "baskı" ve "şiddet"e dayalı bir strateji oluşturmaya başlamıştır. Denilebilir ki ABD'de İslamofobi temelinde bir siyaset izlenmiştir. Amerika'da resmi ve gayr-i resmi düzlemde yönetici olan ve olmayan seçkinler tarafından izlenen İslamofobi politikasının bir sonucu olarak Amerikan halkı arasında gerçeklik bulan İslam korkusu yüzünden Müslümanlara karşı ırkçı tavırlar geliştirilmesine sebep olmuştur. Amerikan halkının camilere saldırması, başörtülü insanlara hakaret etmesi, tacizde bulunması, hatta saldırması, Müslüman komşularıyla ilişkileri kesmesi, çocuklarının Müslüman çocuklarla birlikte bulunmasına izin vermemesi gibi rahatsız edici davranışlar geliştirmesine yol açmıştır.

ABD Müslüman Amerikan vatandaşlarını ayrımcı muameleyle parmak izi alma, takipte tutma, vize süreci,⁶⁶ ev ve iş yerlerine baskın, iş sonlandırma, çalışma iznini iptal etme, tutuklama ve kötü mülakatlar gibi uygulamalarla veya tedbirlerle yüz yüze bırakmıştır. Bu noktada en başta polisiye muameleleri zikredebiliriz. Şüpheli bulunarak alınıp sorgulanan Müslümanları takip etmek, hapse atmak, kimlik kontrolüne tabi tutmak, Müslümanların evlerine girmek,⁶⁷ onlara baskı ve şiddet uygulamak ve hatta sınır dışı etmek, camileri kontrol altında tutmak bu kötü muameleler cümlesindedir. Başka resmi dairelerde de zaman zaman bazı memurların Müslümanlara karşı kötü muamelede bulunduğu, örneğin başörtülü bayanın ehliyet başvurusunda zorluk çıkardığı,⁶⁸ okullarda bazı öğretilerin Müslüman öğrencilere karşı ayrımcılık

⁶⁶ Las Vegas'ta 2007'de Üniversite hocası bir Türk'ün, Filistinli ile birlikte çalıştığı ve kaldığı gerekçesiyle çalışma izni iptal edilmiş ve yeniden çalışma izni sürecinde pek çok zorluklar çıkartılmıştır. Çalışma izninin iptali nedeniyle Üniversite'deki işine de son verilmiştir.

⁶⁷ Nisan 2007'de Ohio Eyaleti'nde başarılı bir doktora öğrencisinin (Arap) evine gündüz gözü iki kişi gelerek kendilerini görevli diye tanıtmış ve kimlik ve pasaport kontrolü yaparak gitmişlerdir.

⁶⁸ Böyle bir olay, 2004'te Louisiana Eyaleti'nin başkenti Baton Rouge'da yaşanmıştır. Ehliyet almak için ilgili daireye başvuran bir başörtülü kadın Müslüman'a (Türk), söz konusu dairede görev yapan bir kadın memur tarafından kötü muamelede bulunmuş ve aynı memur tarafından başörtüsüyle ehliyet alamayacağı belirtilmiştir.

yaptığı, başörtülerine müdahale ettiği, hatta bazı öğrencilerin Müslüman öğrencilere karşı olumsuz baktığı da bilinmektedir. Bunların dışında bazı Amerikalıların Müslümanlara karşı sonu öldürmeye kadar varan saldırıları söz konusudur.⁶⁹ Ayrıca havaalanlarında uçağa binmeden önceki işlemlerde Müslüman ülkelere gelenlere yapılan muameleler, örneğin daha sıkı ve fazla aramalar, şüpheli adı altında uçaktan indirmeler, yolcuların “ Bu uçakta Arap var, ben binmem!” diyerek uçaktan ayrılması vs., aynı anti-İslamist tutum ve davranışlara örnek verilebilir. Özetle Müslümanlara karşı dinî, eğitimsel, ulaşımsal, askerî, polisiye, ekonomik, siyasal, sosyal vs. alanlarda ırkçılık ve ayrımcılık temelinde kötü tutum ve davranışlar geliştirilmiştir.

İslamofobik süreçte Amerikan yönetiminin “gizli delil” olarak bilinen “terörist ya da suçludur diye tespit edilip tutuklanan kimsenin suçunun ne olduğunu açıklamama hakkı”nın yaygın olarak kullanmasının Müslümanlar üzerindeki baskıyı şiddetlendirdi. Bu olaya Mazen Neccar ile Enver Haddam olayı örnek olarak gösterilebilir. ABD de etkili olan Mazer bir dergi editörü, Haddam fizik profesörü olup Cezair parlamontosunun seçilmiş üyesiydi. Bu isimler gizli delile dayanarak sorgulandılar ve güvenilmez delilleri kanıt göstererek uzun yıllar tutuklu kaldılar.⁷⁰

Avrupa’da Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, İtalya, Danimarka, Avusturya gibi ülkeler, Avrupa’da İslamofobinin çok güçlü olduğu ülkelerdir. Avrupa’da İslamofobinin yayılmasında Hollanda’nın rolü büyüktür. Birçok İslamofobik tartışma, Hollanda’da ortaya çıkmış ve Almanya ve Avusturya dahil diğer Avrupa ülkelerine kopyalanmıştır.

İslamofobi Müslümanların Batı’da ve Batı dışında Batı için gücü hissedilir biçimde artmasına paralel olarak artış göstermektedir. Müslümanların Avrupa’yı “İslamlaştıraraklar” korkusu yaygınlaşmasıyla islamofobik hareketler ivme kazanmış, Müslümanlar “iç tehdit” unsuru olarak algılanmıştır.

⁶⁹ Örneğin Arinoza’da ülkesinin intikamını alma peşine düşen bir Amerikan vatandaşı, Hindistan’dan gelen sarıklı ve sakallı bir Sih’i Arap olduğunu zannederek öldürmüştür.

⁷⁰ Ejder Okumuş, *a.g.e.*, 25.

Berliner Zeitung gazetesinde çizilen bir resimde verilen mesaj bu anlayışın göstergesidir. Dergi, Başbakan Angela Merkel başörtülü, SPD lideri Kurt Beck'eye ise sakallı tasvir etmiş “Böyle devam ederse 50 yıl sonra Almanya’da Müslümanlar çoğunluğu oluşturacak, Hristiyanlar ise azınlıkta kalacak.” iddiasında bulunmuştur.

Avrupa’da nüfus ve demografik eğilimler hakkında istatistiksel veriler sunan düşünce kuruluşlarının önümüzdeki yıllarda Müslüman nüfusunun diğer kimliklerin önüne geçeceği yönündeki araştırma sonuçları da Avrupalıların kimlik kaygılarını alevlendirmektedir. Bu kaygıları gerçekçi kılan ABD’li araştırma şirketi Pew, 2070’e kadar İslam’ın dünyanın en büyük dini olabileceğini açıklamıştır. Pew’in araştırmasına göre İslam, dünyada en hızlı büyüyen dindir. Demografik eğilimlerin böyle ilerlemesi halinde hali hazırda dünyada ikinci sırada olan İslam dini bu asrın sonunda ilk sırayı çıkabilir. Araştırmada, dünyadaki Müslüman sayısının 1,6 milyar olduğu, Hristiyan nüfusunun ise 2,17 milyar olduğu belirtilmiştir. Yapılan nüfus tahmin tekniklerine göre bu rakamlar 2050’ ye gelindiğinde sırasıyla 2,92 milyar ve 2,76 milyar olması, 2070 yılına gelindiğinde ise İslam’ın birinci din olarak öne geçmesi öngörülmüştür.⁷¹ Bu nevi açıklamalardan telaşa kapılan Avrupa’nın üstünlüğünü korumak için şiddet eğilimi gösterdiği de somut bir vakıa olarak karşımıza çıkmaktadır.

2015 yılında Fransa’da yaşanan Charli Hebdo olayı ve onun akabinde gerçekleşen Paris katliamı gündemi yine sarsmıştır. 11 Eylül’de olduğu gibi yine İslam adına yapılan vahşice bir saldırı gerçekleşmiş, yine zihinlere İslam terörü işlenmiş ve olaydan sonra Müslümanlara yönelik sözel ve fiziksel eylemler artış göstermiştir. Siyasetçiler bu olayları dillendirmiş ve zaten yanan ateşe körükle gitmişlerdir. İkinci saldırıdan sonra, Fransa Başbakan’ı Manuel Valls bir televizyon programında yaptığı açıklamada şu sözleri kullanmıştır: “Fransızlara söylemek istediğim, ‘savaştayız’ (...) harekete geçip bu cihatçı

⁷¹<https://www.bbc.com>. “Pew: İslam 2070’ e kadar dünyanın en büyük dini olabilir”, yayın tarihi: 01.03.2017, erişim tarihi: 10.04.2019.

düşmanları vuracağız, onları Fransa’da ve buldukları her yerde yok etmek için savaşaacağız (...) Bu mücadeleyi kazanacağız.” Başbakan’ın bu sert tavırları Fransa’nın günlük işleyişine yansımış, tüm ülkede özel hal ilan edilmiş, Müslüman vakıflara polisiye müdahaleler yapılmış ve dolaylı yollardan Müslümanlar hedef gösterilmiştir. CCIF’nin yaptığı araştırmalara göre bu olayların peşine, Müslümanlara yönelik şiddet eylemlerinde ciddi bir artış gözlemlenmiştir. 2015 yılının sonlarında bölgesel seçimlere giden Fransa’da aşırı sağcı parti Front National’ın oylarını ciddi miktarda artırarak ikinci tura çıkması bu olayların tezahürü olarak okunabilir.⁷²

Yine bu dönemlerde yaşanan yabancı düşmanlığı ve göçmenlere yönelik saldırılar ile Şarm El Şeyh’te Batılı turistlere yönelik saldırılar⁷³ İstanbul’da Sinagog ve İngiliz Bankasına yönelik saldırılar⁷⁴, Madrid ve Londra metrolarına yapılan terörist saldırılar⁷⁵, Müslümanlar ile Batılılar arasında çatışma senaryoları ve teorilerini savunanların görüşlerine hizmet etmiştir.

⁷² Sümeyye Gedikoğlu, *a.g.e.*, s. 72- 73.

⁷³Mısır’ın Sina yarımadasının en güney noktasındaki tatil kenti Sharm el-Sheikh 23 Temmuz 2005’de ardı ardına üç saldırıya maruz kaldı ve toplam 88 kişi öldü, 150’den fazla kişi yaralandı. Turistlere yönelik bu saldırıları El Kaide ile bağlantılı olan bir terör örgütü üstlendi. Bk: <https://terortakvimi.wordpress.com>, “2005/Mısır Sharm el Sheikh saldırıları”.

⁷⁴15 Kasım 2003 sabah saatlerinde İstanbul’da arka arkaya iki intihar saldırısı meydana geldi. İlk patlama saat 09.14’te Kuledibi Neve Şalom Sinagogu önünde yaşandı. İki dakika sonra 09.16’da Şişli Beth İsrail Sinagogu önünde bir patlama daha meydana geldi. Patlamalar sonucunda çoğunluğu o anda tesadüfen sokakta bulunanlardan 27 kişi yaşamını kaybetti, 669 kişi yaralandı. El Kaide terör örgütünün üstlendiği saldırının akabinde 20 Kasım 2003’de İstanbul iki ayrı intihar saldırısı ile tekrar sarsıldı. Saat 10.55’de Levent’teki HSBC Türkiye Genel Merkezi ve 1100’da Beyoğlu’ndaki İngiliz Konsoloslukuna düzenlenen bombalı intihar saldırılarında 31 kişi öldü, 400’den fazla kişi yaralandı. Bk.: <https://terortakvimi.wordpress.com>, “2003/ İstanbul 15- 20 Kasım saldırıları”.

⁷⁵11 Mart 2004’te İspanya’nın başkenti Madrid’de 3 ayrı trene bombalı saldırı düzenlendi. El Kaide’nin üstlendiği saldırılarda 192 kişi yaşamını yitirdi, 2 binden kişi yaralandı. 7 Temmuz 2005: İngiltere’nin başkenti Londra’da 4 terörist çantalarında taşıdıkları patlayıcılarla yoğun ulaşım noktalarında intihar saldırıları düzenledi. Bu saldırılarda 4 saldırgan dahil 56 kişi öldü, 784 kişi yaralandı. Bk.: <https://tr.sputniknews.com> ,“Son 13 yılda Avrupa’yı sarsan terör saldırıları”.

III. D. Batı' da Kültür Sanat ve Edebiyat Faaliyetlerinde İslamofobik Hareketler

İslamofobi çok yönlü çalışmalarla ve çok çeşitli sahalarda üretilmekte, beslenmekte, takviye edilmekte ve derinleştirilmektedir. Kültür, sanat ve edebiyat eserleri de İslamfobinin üretilip desteklendiği ve beslendiği bu çalışma alanları arasında en önemlilerindedir.

Kendini Doğu'dan ayırarak “güç” kurmaya çalışan Avrupa, Doğu'yu ötekileştirme, yabancı, barbar gösterme hamlelerini ortaçağdan beri sürdürmektedir. Örneğin Müslümanlar ve Türklere ilişkin olumsuz kanaatler Alman kültüründe azımsanmayacak kadar fazladır. Wilhelm Leibniz akıldışı durumları anlatmak için sıkça kullandığı “Fatum Mahometanum” (Muhammed kaderciliği) kavramını Türklere örneklendirmiştir. Söz konusu kavramın kabul edilemez olduğunu savunmak için “Türkler, veba salgınının kasıp kavurduğu yerlerden sakınmazlar” ifadesiyle Türklere akıldışı davranışlar sergilediğini savunmuştur. Herder, Kant, Hegel gibi ünlü Alman filozofları Türklere barbarlığın kanıtı olarak görmüşler ve Yunan medeniyeti gibi soylu ve asil olmayacaklarını iddia etmişlerdir. Yazılarında İslam ve Türklere ilgili yorumlara sıkça yer veren Hegel, Türklere buluntu insan aklına sahip olduğunu ileri sürerek; “kaba saba Türklere buluntu insan aklı ve doğal duygusu ölçüt alındığında, iğrenç ilkeler doğar” demektedir. Alman şair ve dil bilimci Friedrich Schlegel ise *Philosophy of History* isimli eserinde İslam'ı “İnançsız bir peygamber” tarafından vazedilen “Boş bir kibir ve anlamsız bir gurur” dini olarak tanımlayarak İslam hakkındaki görüşlerini özetlemiştir. 18. yy'a şahitlik eden Fransız yazar Voltaire de aynı olumsuz yargıları yansıtmıştır. Ona göre de Türklere insan ticareti yapan, kelle kesme ve sürgün eziyetini insanlara reva gören topluluktur. Montesquieu de Müslümanların despotizime açık olduğunu ve böyle bir yönetimin onlara daha uygun olduğunu dillendirerek olumsuz yargısını belirtmiştir. Denemelerinde ara ara Türklere atıfta bulunan Francis Bacon da eserlerinde Türklere acımasız, tiran, vahşi ve barbar olarak tanımlayan cümleler kullanmıştır. Ona göre Türklere tarih

boyunca insanları zorla hakimiyetleri altına almaya çalışmış despotik bir toplumdur. Birçok yazarın yaptığı gibi Bacon da eserlerinde Türk ile Müslüman kavramını özdeş tutmuştur. Yine aydınlanma çağının önemli düşünürlerinden Dante de aynı negatif tutumu devam ettirmiş, Hz. Peygamberi ve Hz. Ali'yi cehennem, bozguncuların ve bölücülerin hapsedildiği sekizinci katına yerleştirmiştir.”⁷⁶

Kültür ve edebiyatta bahsedilen olumsuz işleyişin ardından medyanın aktifleşmesiyle de İslamofobik yayınlar çoğalmıştır. Gelişen teknoloji sayesinde çok hızlı ve kolay iletişim sağlandığı bu dönemde bilgi hızla yayılmakta ve doğru bilgi adına kontrolsüz gelişmeler yaşanmaktadır. Herhangi bir haberde olduğu gibi İslam hakkında da yalan, yanlış, taraflı haberlerin yayılması akıl bulanıklığına, tedirginliğe ve kargaşaya sebep olmaktadır. Bu sebeple medya yöneticilerinin ve çalışanlarının titizlikle ve samimiyetle doğru bilgiyi yaymak için çaba sarf etmesi gerekmektedir. Batılı ülkeler yoğunlukta olmak üzere Türkiye’de dahil ilkeli ve tarafsız haber yaptığını iddia eden yayın organları bile İslam konusunda çok fazla tarafgir, yanlış, yalan, negatif haber yapılmakta ve kamuya servis edilmektedir.

Medyaya yansıyan islomofobik haberlerin bilinçli bir şekilde işlendiği ve yapılandırıldığı söylenebilir. Zira İngiliz bir gazete editörü ile yapılan röportajda “Neden İslamofobik haberlere yoğunluk veriyorsunuz” sorusuna verdiği “Çünkü gazete ticari bir kuruluştur. Şu anda satışlarımı artıran üç konu var: Beckham, Irak savaşı ve İslam terörü” cevabı durumun özeti niteliğindedir.

Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra Batı’da İslamofobik haberlerde ciddi bir sıçrama görülmüştür. Normal gazetelerde yüzde 300 olan bu artış, tabloid gazetelerde 658 olarak kaydedilmiştir. Kamuya servis edilen haberlerde Üsâme b. Ladin, Daeş gibi isimler Müslüman temsilciler olarak gösterilmiştir. Haberlerde Müslümanları medenileşemeyecek topluluk olarak gösterilmiş,

⁷⁶ Murat Aktaş, *a.g.e.*, s. 43-46.

sürekli terör ve şiddet olaylarıyla zikredilmiş, tehdit olarak lanse edilmiştir. Uzlaşmadan uzak, tacizkar üslupla anlatılan haberlerde Müslüman olmayanlar provoke edilmiş, toplumda şüphe ve endişe ortamı oluşturulmuştur. Batının entelektüel isimlerinden Edwars Said de *Medyada İslam* adı kitabında Batı medyasının İslam karşıtı eğilimler gösterdiğini, tarafsız ve objektif haber yapma ilkesini her konuda titizlikle uygulamaya çalışsalar da İslam dünyasıyla ilgili haber ve yorumlara gelince haber etiğine aykırı davrandıklarını savunuyor. İslam dünyasıyla ilgili nefret ve şiddet ortamı yaratan, husumeti körükleyen, küçümseyici ifadelerin kullanıldığını dillendiriyor.⁷⁷

Karikatür krizi olarak bilinen olaylar İslamofobinin medyadaki görünürlüğünü gün yüzüne çıkaran gelişmelerdir. Hz Muhammed'i müstehzi üslupla yorumlayan 12 karikatürün 2005 yılında Danimarka gazetesi Jyllands-Posten tarafından yayınlanması İslamofobik faaliyetlerin dünya çapında en çok tepki çekenlerindedir. Maalesef bazı Müslüman ülkeler bu saygısız çalışmaya tepkilerini itidalli gösterememiş, 200'ün üzerinde kişinin ölümüyle sonuçlanan protesto gösteri düzenlemişlerdir. Çizilen karikatürlere sert tepkiler gösterilmesine rağmen, Batılı ülkelerin en önemli değerlerinden biri olan ifade özgürlüğünün sınırlarını zorlayan Fransız karikatür dergisi Charlie Hebdo, 2006 yılında Danimarka gazetesinin kışkırtıcı karikatürlerini tekrar yayınladı. Çalışmalarında ısrarcı olan dergi, 2011 yılında "Şeriat Hebdo" adını verdiği sayısında Hz. Muhammed'in yanı sıra Roma Katolik Kilisesi'ndeki çocuk istismarı skandallarıyla da dalga geçen karikatürlere yer verdi. Derginin çalışanları Bu sefer de derginin çalışanları saldırıya uğradı, Paris'teki binası ateşe verildi. Dergi Müslümanları tahrik edici çalışmalarına devam edince 2015 ocak ayında 12 kişinin ölmesiyle sonuçlanan saldırıya uğradı. Müslümanların bir kez daha şiddet yanlısı olarak lanse edildiği bu olayda dergi kendini "Aynı

⁷⁷ Nihat Uzun, "Batı Medyasında Müslüman Algısı", *Diyanet Aylık Dergi*, Evren Yayıncılık., Ankara, Ekim 2012, sayı 261, s. 16-20 .

üslubu Katolik dünyası için de kullandık, onlar tepki vermedi Müslümanlar şiddetle karşılık verdi” diyerek savundu.⁷⁸

2000’li yıllardan sonra medyanın film, dizi, hatta oyun alanlarında bile İslamofobik mesajlar yoğunluk kazandı ve çok ciddi izleyici kitlesi olan bu çalışmalar halkın gösterimine sunuldu. Türkiye de ulaşım yasağı getirilen bazı çalışmalar şunlardır:

2006 İtalya-İngiltere ortak yapımı 'The Stone Merchant' isimli film, güncel olaylara ve Doğu kültürlerine taraflı ve olumsuz yaklaşması çok fazla eleştiri aldı. Filmde, Kapadokya adeta yasa dışı uluslararası bir terör örgütünün yuvası olarak lanse edildi. Filmde, İslam'ın dünya geleceği için tehdit oluşturduğu ve İslam'ın terör üreten bir din olduğu imajı yaratıldı.

2008 Hollanda yapımı “Fitna” isimli kısa filmin İslam aleyhtarı senaryo ve görseller içerdiği tesbit edildi. Hz. Muhammed'i, başının üzerinde bir bombayla resmeden karikatür ile başlayan ve Kur’ân'dan ayetler eşliğinde devam eden filmde, başta 11 Eylül saldırıları olmak üzere, İspanya ve İngiltere'deki saldırılara yer verildi.

2012 Belçika-İspanya yapımı “The Innocent Prophet” isimli filmde Hz. Muhammed sahtekar bir din adamı olarak gösterildi ve İslam, insanlığa zarar veren, masumları öldüren, çocukları istismar eden bir din olarak lanse edildi.

2012 ABD yapımı “Innocence of Muslims” filminde Hz. Muhammed'e hakaret içerikleri tespit edildi.

2013 ABD yapımı “Da Vinci's Demons” isimli dizinin birçok bölümünde, Osmanlı ordusuna ilişkin olumsuz replikler yer aldı ve Müslümanlar câni ve acımasız olarak lanse edildi.

⁷⁸<https://www.amerikaninsesi.com>.“Paris Saldırısı ve Avrupa’da Karikatür krizi”, yayın tarihi: 07.02.2015, erişim tarihi: 05.03.2019;<https://tr.euronews.com>.“Charli Hebdo Neden Saldırıya Uğradı”, yayın tarihi: 07.01. 2015, erişim tarihi: 05.03.2019.

İslamofobik içerik tespit edilen dizilerin bazıları ise şöyledir:

2001-2014 yılları arasında Amerikan yapımı “24” dizisinde, İslamcı terör örgütleriyle, terörle mücadele eden örgütlerinin mücadelesi işlendi. ABD'li bir bakanı ve kızını kaçıran, kanlı eylemlere giren teröristlerin Müslüman, bir Türk ailenin terörist rolü işlemesi tepkilere yol açtı.

1997 Amerikan menşeli “South Park” isimli çizgi dizide, intihar saldırısı yapan uçaklarda Türk bayrağı deseninin yer almasının yanı sıra Hz. Muhammed alaycı üslupla oyuncak ayı kostümü giydirilmiş şekilde gösterildi. Gösterilen tepkiler sonunda Hz. Muhammed kelimeleri “biplendi” ve yine aynı bölüm sansür bandı ile yayımlandı.

1980 yılında İspanya'dan çıkmış “Ruy, The Little Cid” isimli çizgi dizide, Müslümanlar esip kavuran vahşi ve barbar kişiler olarak yansıtıldı. Bu hakaretlere rağmen çizgi filmin Türkiye'de de özel bir kanalda yayınlanması büyük tepki topladı.

2015 Japonya yapımı “Noragami Aragoto” isimli çizgi jenerik müziğinde ve şarkıyı seslendiren sanatçının albümünde yer alan “Push Buttons” isimli parçada ezan sesi uygunsuz şekilde kullanıldı. Tepkiler üzerine yapımcı firma albümün dağıtımını durdurup, dağıtımını yapılan DVD ve Blu-ray setlerini geri isteyerek hatasını telafi etmeye çalıştı. Noragami Aragoto'nun sonraki üç bölümünün yayın tarihi tekrar planlanmak üzere ertelendi.

1987-2016 İngiliz yapımı “Fireman Sam” adlı çizgi dizide, “Sorunlu Sular” başlıklı bölümünün bir sahnesinde Kuran-ı Kerim'in sayfasına basıldığı an yakalandı. Tepkiler üzerine yayıncı şirket, Kuran-ı Kerim'e hakaret olarak algılanan bu bölümü yayından kaldırarak olayı toparlamaya çalışsa da konuyla ilgili soruşturma başlatılması istendi.

1999 Amerika menşeli “Family Guy” isimli çizgi dizinin 11. sezonunun 15. bölümünde Müslümanlar kadınlar âtıl, günlerini boş işlerle geçiren, para ve zenginlik peşinde koşan insanlar olarak tasvir edildi.

İslamofobik içerik tespit edilen müzik yapımları ise şunlardır:

“Namewee” isimli Malezyalı rap şarkıcısının “Oh My God” adlı parçası, dini değerlere saygısızlık nedeniyle tepki topladı. Namewee, tepkilerin ardından “halkın kutsallarına hakaret” gerekçesiyle Malezya polisi tarafından gözaltına alındı.

Tataristan'ın ünlü şarkıcılarından Rezeda Ganiullina'nın, “My Soul (Ruhum)” isimli şarkısına Beyaz Cami önünde dans görüntüleriyle çektiği klip uygunsuz karşılanarak halk tarafından tepki topladı.

“Rotting Christ” isimli Yunan grubunun “In Nomine Dei Nostri” isimli parçasında şeytana tapma ve satanizmin özendirildiği belirlendi.⁷⁹İslam karşıtlığı dijital oyunlarda da kendine çok rahat yer bulabilmektedir.

Dijital oyunlar özellikle çocuklara ve gençlere hitap etmesi ve çok hızlı ilerlemesi sebebiyle İslamofobikler için yeni yuva haline gelmiştir. Üretilen dijital oyunlar, İslam ve Müslüman aleyhtarlığı yaparak İslamofobinin yayılması için birer araç görevi görmektedir. İslamofobik öğeler barındıran dijital oyunlara şunları örnek verebiliriz:

⁷⁹<https://tr.sputniknews.com>. “Bakanlık’tan İslamofobik İçerikli 6 film, 5 çizgi film ve 3 klibe müdahale” yayın tarihi: 17. 05.2018, erişim tarihi: 12. 03.2019.

“Getready Minarett Attack” İsviçre’de geliştirilen oyun ülkedeki minare referandumu öncesinde piyasaya sürülmüştür. Aşırı sağcı politikacıların seçim faaliyetlerinde rol oynayan oyunda amaç minarelerin yükselmesini engellemek, müezzinin ezan okumasına karşı koymaktır. Oyunu kazanmak için müezzinin üzerine gidilip düğmeye basılır. Ayrıca Minare üzerinde sakallı ve fesli müezzinler tasvir edilmiştir.

Görsel 1: Getready Minarett Attack Resident Evil oyunundan bir görüntü

"Call Of Duty" 2007 'de Amerika'da Activision Game firması tarafından çıkartılan oyunda Arapça yazılarla süslenmiş resim çerçevesi tuvaletin üzerinde yerleştirilmiştir.

Görsel 2: Call of Duty 2007 oyunundan bir görüntü.

“Guitar Hero 3”, 2007 yılında Amerika’da çıkan oyunda bir eğlence ortamında şarkı söyleyen ve gitar çalan karakterlerin üzerinde durduğu zeminde Arapça “ALLAH” yazıyor.

Görsel 3: Gitar Hero 3 oyunundan bir görüntü.

“Clive Barkers Undying” isimli oyun tek başına kavga etme ve öldürme üzerine kurulmuş. Oyunda ana figüre saldıran şeytan, Arapça ayetler üzerinde saldırılar gerçekleştiriyor.

Görsel 4: Clive Barkers Undying oyunundan bir görüntü.

“Counter Strike” isimli oyunda teröristlerle komandolar arasında geçen mücadelede komandolar teröristleri öldürürken, teröristler “Lailahe illallah, Allahuekber,” nidalarıyla bağıyorlar. Gelen tepkiler üzerine firma oyunu yeniledi ve bu ses efektlerini kaldırdı.

Görsel 5: Countur Strike oyunundan bir görüntü.

“Muslim Massacre” 2008 Amerikan yapımı oyunda, tek kişilik yok etme türünde oyunda hedef Hz. Muhammed’in (s.a.v.) gösteriliyor ve O’nun öldürülmesi isteniyor.⁸⁰

Görsel 6: Muslim Massacre oyunundan bir görüntü.

⁸⁰<http://www.oyunlardaIslamofobi.com>. “İslamofobi nedir?”, yayın tarihi: 2016; erişim tarihi: 12.03.2019.

Dijital oyunların toplumsal hayata etkileri tahmin edildiğinden daha çoktur. Japonya’da bir kişi oynadığı sanal gerçeklik oyunu karakteriyle gerçek bir kilisede 2017 yılında evlendiğini, 57 yaşındaki bir World of Warcraft oyuncusunun kızının ölen babasının yüksek kariyerini miras almak için mahkemeye müracaat etmesini ve şirketle mücadele etmesini⁸¹ göz önünde bulundurursak insanların sanal ile gerçekliği ayıramadığı, izlediği gerçek dışı âlemin etkisinde kaldığını örneklendirebiliyoruz. Bu gerçekliğin farkında olan batı medyası da İslamofobik eylemlerinde dijital oyunları kullandığına tanıklık ediyoruz.

“İslam korkusu” algısının inşasında yalnız medya ve politikacıların faaliyetleri de söz konusu değil, aynı zamanda “Sivil toplum” kuruluşları biçiminde çalışan, İslam karşıtlığını temel ilke olarak belirleyen kuruluşlar da mevcuttur. Bunların en etkili olanlarından biri Almanya’da 2014 yılından itibaren farkındalık oluşturan “Batının İslamlaşmasına Karşı Vatansever Avrupalılar” hareketi (PEGIDA – Patriotische Europa Gegen Islamisierung Des Abendlandes) Pegida yalnız Almanya’da değil birçok Avrupa ülkesinde Örgütlenmiş bir Anti-İslamist bir kuruluş olarak faaliyet yürütmektedir.

Görüldüğü üzere ani-İslamist tutumlar dört koldan devam etmekte ve çepeçevre etrafımızı sarmıştır. Bu tür tahrik edici yayınlar sonucu bazı Müslümanların tepkilerini meşru yollarla değil de şiddete başvurarak vermesi meseleyi iyice çıkmaza sürüklemektedir. Müslümanların bilinçli ve sağduyulu bir şekilde meseleyi takip etmesi siyaset ve sivil toplum aracılığıyla tepkilerini belli etmeleri gerekmektedir.

⁸¹ Mustafa Cıngı, “Dijital Oyunseverlerin İslamofobi İçerikli Oyunlara Bakışı” *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, MEDİAM, Kayseri, Haziran 2018, s. 55.

III. E. Batı'da İlimli Adımlar

Batı'da sayıları günden güne artmakta olan Müslüman nüfus, aslında sûni bir şekilde üretilen İslamofobiden şüphesiz en çok muzdarip olan kesimdir. Onlar, yaşadıkları toplum tarafından indirgemeci bir anlayışla “geri kalmış, barbar ve despot” şeklinde ötekileştirilmelerinden bir hayli rahatsızlar. Bununla birlikte sayıları fazla olmasa da İslam düşmanlığının manasız, gereksiz ve saçma bir durum olduğunu ifade eden bazı Batılı kesimler de vardır. Onlar ise Müslümanlara destek kapsamında birtakım faaliyetler gerçekleştirmektedirler. Örneğin, Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi (EUMC) tarafından hazırlanan bir raporda, özellikle İslamofobinin engellenmesine yönelik bazı tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu çerçevede yapılan çalışmalar arasında; Almanya'da çoğunluğu oluşturan Hristiyan sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilen “İslam Formu”, Britanya'da Müslüman, Yahudi ve Hristiyan liderler tarafından ortaklaşa düzenlenen konferans, seminer ve “Üç Din Forumu” gibi faaliyetler bulunmaktadır.⁸²

İslam'ın dinamik bütüncül barışçı olduğunu anlatmak için çalışmalar da yapılmıştır. Bu çerçevede İslam dininin sanayileşme, bilimsel ilerleme, modernizm ve modern hayata karşı olmadığını izah etmeye çalışan pek çok eser yazılmıştır. Örneğin Ali S. Asani, "So That You May Know One Another": A Muslim American Reflects on Pluralism and İslam” isimli makalesinde, 11 Eylül olaylarından sonra Amerikan toplumunda Müslümanlarla Müslüman olmayanlar arasında oluşan karşılıklı nefreti Kur'ân çerçevesinde ele almış ve değerlendirmiştir. O, bu çalışmasında Kur'ân'ın özellikle dinî çoğulculuk konusuna önem verdiğini, onun bu mesajının gayrimüslimler tarafından yanlış anlaşıldığını ifade etmiştir. Ayrıca insanlar arasındaki farklılığı bir güzellik olarak görerek gerek Yahudi, gerekse Hristiyan kaynaklarda anlatılan olayların Kur'ân tarafından kabullenildiğini,

⁸² Cemil Hakyemez, *a.g.e.*, s. 31.

hatta İslam tarihinin de hoşgörü örnekleriyle dolu olduğunu izah etme gayretine girmiştir.⁸³

Bazı yazarlar ise İslam'a karşı saldırıların arttığı ve Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında gerilimin yükseldiği bir dönemde karşılıklı hoşgörü temelini oluşmasında teolojik bir zemin olarak, Swedenborg (1688-1772) ve Goethe (1793-1832) gibi Batılı düşünürlerin geçmişte kaleme aldıkları mutedil perspektifli eserleri önermektedirler.⁸⁴

1997 yılında İngiliz düşünce kuruluşu Runnymede tarafından yayınlanan İslamofobi raporunun 2017 yılında güncellenmesi de olumlu bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. 1997 yılında yapılan tanım, İslamofobi'yi "Müslüman karşıtı ırkçılık" olarak kısaca tanımlarken yenilenen raporda tanım daha da genişletilmiş ve detaylandırılmıştır. 2017 raporunda tanım, "Müslümanlara ya da Müslüman olarak algılanan kimselere yönelik herhangi bir ayırım, dışlama, kısıtlama veya aleyhlerinde tercih" olarak yer almış ve devletin geniş organlarını hedef alan tavsiyelere yer verilmiştir. Yeni yapılan tanımın devlet tarafından kabul edilmesinin İslamofobi ile mücadeleyi kolaylaştıracağına üzerinde durulurken, basının, içişleri bakanlığının, polisin, belediyelerin sorumluluğunu hatırlatan tavsiyelere değinilmiştir. Bununla beraber tüm Britanyalılara İslamofobi vakalarını karşılaştıkları her fırsatta engellemeleri veya kınamaları çağrısında bulunulmuştur.⁸⁵

Çalışmamıza devam ettiğimiz sırada Yeni Zelanda'da Cuma namazı kılan Müslümanlar üzerinde gerçekleşen ırkçı ve İslam karşıtı saldırı üzerine Yeni Zelanda halkının Müslümanların acı ve üzüntüsünü paylaşması, siyasetçilerinin konuya hassasiyetle yaklaşımı bir insan hakları meselesi haline gelen islamofobi konusunda duyarlı bir kesimin oluştuğunu gösterme açısından ehemmiyet arz etmektedir.

⁸³ Cemil Hakyemez, *a.g.e.*, s. 32.

⁸⁴ Cemil Hakyemez, *a.g.e.*, s. 32.

⁸⁵ <https://gocvakfi.org>. "Runnymede raporu: İslamofobi kurumsallaştı" yayın tarihi: 17. 11. 2017, erişim tarihi: 05.04.2019.

IV. BÖLÜM

İSLAMOFOBİNİN OLUŞMASINDA

DOĞUDAN KAYNAKLANAN SEBEBLER

İslamofobi siyasi kolları olan sosyal bir olgudur. Geçmişçi çok öncelere dayanan bu olgunun tek taraflı açıklanması yetersiz kalacak ve indirgemecilik (reductionism) ile nitelenmesi kaçınılmaz olacaktır. Dolayısıyla meselenin çift yönlü ele alınıp hem Doğu'nun hem de Batı'nın tutum ve davranışlarının birlikte değerlendirilmesi söz konusu olgunun analizinde bize fayda sağlayacaktır. Nitekim Washington'daki Pew Araştırma Merkezi'nin yapmış olduğu "Batılılar ve Müslümanlar Birbirlerini Nasıl Görüyorlar" araştırması da bu konuya değinir. 14 ülkede 14.000 kişiyle görüşülerek yapılan anketin sonuçları sorunun her iki taraftan kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Batılıların çoğuna göre Müslümanlar şiddet yanlısı, hoşgörüsüz, bağınaz iken, Müslümanların çoğuna göre de Batılılar fanatik, egoist, ahlaksız, şiddet yanlısı ve görgüsüzdür.⁸⁶

Konuyu iki ana hat üzerinde incelediğimizde İslamofobinin Batı'dan kaynaklanan Müslümanların kontrolü altında olmayan "Batılı, dışsal sebepleri" olduğu gibi Müslümanların sorumlulukları dahilinde olan "Doğulu, içsel sebepleri" olduğunu söyleyebiliriz.

Batılılı sebepleri yukarıda genişçe açıkladığımız gibi, "ırkçılık" (racism), "yabancı düşmanlığı" (xenophobia), "önyargı" (prejudice), "Ayrımcılık" (discrimination), "Dışlanma" (exclusion), "Yahudi düşmanlığı"(anti-semitism), "İslam Düşmanlığı" (anti-İslamism), Tarihteki İslam- Hristiyanlık karşılaşmaları, oryantalizm, medya, siyaset, Avrupanın kimlik kaygısı, gibi nedenleri gösterebiliriz.

⁸⁶ M. Ali Kirman, *a.g.e.*, s. 25.

Doğulu sebebler Müslümanların bizzat kendisinden kaynaklanan içsel sebeplerdir. Yakın zamanda Amerikalı iki akademisyen tarafından yayınlanan 2018 “İslâmîlik İndeksi”nde ilk sırayı Yeni Zelanda’ nın alması ve ilk 40 da hiçbir Müslüman ülkenin bulunmaması İslam dünyasına çok ciddi sorunlar yaşandığını gözler önüne sermektedir.⁸⁷ Bununla birlikte Avrupadaki Müslümanlar arasında iletişim/iletişimsizlik problemleri, örgütlenme ve temsil konusunda Müslümanların pasif davranmaları İslamofobinin oluşmasında Müslümanların sorumlulukları altındaki “ İçsel” sebeplerdendir.

IV. A. İletişim/ İletişimsizlik Sorunu

İslam karşıtı davranışların meydana gelmesinde Müslümanlardan kaynaklanan en önemli etkenlerden biri iletişim veya daha doğrusu iletişimsizlik sorunu olarak belirtilebilir. Bu duruma sebep olan nedenlerin başında iki ayrı etnik yapının karakter özelliğinin farklı olması gelmektedir. Örneğin, sıcakkanlı ve misafirperver olan Türk halkı daha soğuk ve mesafeli ilişkileri olan batı toplumu ile iletişim kurmakta çekinmiş ve araya iletişimsizlik girmiştir. Bununla beraber ilk dönem Avrupa’ya göçen Türk göçmenler sosyal, ekonomik ve kültürel seviyeleri düşük kırsal kesimden insanlar olması sebebiyle özgüveni eksik, kendini ifade edemeyen davranışlar sergilemişler, dahil oldukları toplumla zaruri ilişkiler hariç medeni ilişkiler geliştirememişlerdir.⁸⁸

İletişimin ana ögesinin “dil” olduğu gerçeğini göz önünde tutarsak öncelikle yerli Avrupalılar ile göçmen Müslümanlar arasındaki iletişimsizliğin temelinde ‘dil’ sorunun yer aldığını fark ederiz. Gittikleri toplumun diline yabancı kalan, mesafeli duran göçmenler buldukları topluma adapte olmaya çalışmışsalar da çok büyük bir iletişim eksikliği olan “dil” konusunda yetersiz oldukları için uyum çabalarında başarısız olmuşlardır. Avrupa’ya giden ilk nesil Türkler “kısa süreliğine gidiyoruz, para kazanıp döneceğiz” düşüncesiyle

⁸⁷ <https://www.karar.com>, Mustafa Öztürk, “İslâmîlik liginde küme düşmek” yayın tarihi: 24.05.2019, erişim tarihi:27.05.2019.

⁸⁸ M. Ali Kirman, *a.g.e.*, s. 32.

hareket ettiklerinden kendilerini “geçici” olarak değerlendirmiş ve dil öğrenme konusunda pasif davranmışlardır. Birinci nesil Türkler çeşitli ihtiyaçlarını giderme, resmi işlerini takip etme, hastane, sağlık hizmeti alma gibi durumlarda çoğu zaman çocuklarının tercümanlığına ihtiyaç duymuşlardır.⁸⁹

Avrupadaki göçmen Müslümanların iletişimsizliğinin kökeninde “din” unsuru da “dil” unsuru kadar ağır basmaktadır. Müslümanlar tevhit noktasında sapkınlık içinde olduklarını düşündükleri Hristiyanlarla diyalog kurmaktan uzak durmuşlar, Müslüman azınlıklar kimliksizleşme korkusuna karşı “din “ve “dil” unsurlarıyla direnç göstermişlerdir.

Müslüman göçmenlerin bir diğer hassas noktası da “anavatanına bağlılık” tır. Gelişen iletişim imkanları sayesinde ikamet ettikleri yerle öz vatanları arasında sürekli görüşme halinde olan göçmenler, hasret giderip duygusal yalnızlıklarını paylaştıkları için asıl ortamlarıyla iletişim kurma gereği hissetmemişlerdir. Yani göçmenler bedenlen buldukları yerde fakat zihinsel ve duygusal olarak öz vatanlarında kalmışlardır⁹⁰

Din, dil, kültür farkı, vatana bağlılık gibi etkenlerin iletişim sorunu yarattığı tezi ilk nesil göçmenleri için geçerli olsa da ikinci hatta üçüncü nesil göçmenler için geçerli olmadığı kanaatini taşımaktayız. Yıllık izinlerinde öz vatanlarına gelen gurbetçileri gözlemlediğimizde yeni neslin Avrupa kültürüne uzak durmadığını şahit olmaktayız. Batı toplumu, zihninde ilk karşılaştıkları tabloyu unutmamış ve hala o yargılara göre ilişki şekillendiriyorsa bu konunun “dışsal” problem olarak da değerlendirilebileceğini düşünmekteyiz.

Yerli halkın kültür esintilerine direnç göstermek ve dışlanma duygusuna karşı savunma geliştirmek nedeniyle içe kapanma tutumu aslında azınlık toplulukların karakteristik özelliğidir. Fakat özü ve kimliği korumak

⁸⁹ M. Ali Kirman, *a.g.e.*, s. 32.

⁹⁰ M. Ali Kirman, *a.g.e.*, s. 33.

için bu tür eğilimin doğal karşılandığı bilinse de her halükarda fundamentalist ve totaliter düzeni beslediği ve adeta bir kısır döngü yarattığı gözlenmektedir.⁹¹

IV. B. Örgütlenme Sorunu

İslamofobinin ortaya çıkmasına sadece batılıların sebep olduğunu söylemek objektif olmayacaktır. Müslümanların İslam'ı temsil noktasında zaaflarının olduğunu belirtmek gerekir. İslam korkusu ve İslam karşıtlığı karşısında Müslümanların örgütlü olamayışı, sivil sesin yükselmeyişi İslamofobiye önleme noktasında Müslüman aleminin yetersiz kalmasına en önemli etkendir.

Almanya'nın en büyük göçmen toplumu olan Türklerin 50 yılı aşan bir zaman içerisinde kurdukları dernekler; sanattan, spora, din ve politikadan, kadın ve gençlik konularına, sosyal hizmetlerden, hemşehriliğe, uyum konularından iş ve meslek alanlarına kadar oldukça zengin bir sivil toplum hayatı oluşturmaktadır. Almanya'da kaç Türk derneği olduğuna dair ise net bir sayıya ulaşılamamakta, ancak toplam dernek sayısının binlerce olduğu çeşitli kaynaklar tarafından (Örn. Hunger (2005) onbir bin; Koç (2012) iki bin; Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB ty1) dört binin üzerinde) ifade edilmektedir.⁹²

Örgütlenme probleminin temelinde Avrupa'ya göç politikasının sistemli bir şekilde yapılmayışı yer alır. Göçmenler sadece ekonomik açıdan konumlandırılmış, sosyal, dini, kültürel yönden değerlendirilmemiştir. Ancak son yıllarda durum değişmiş, başta Almanya, Fransa ve Hollanda olmak üzere tüm Avrupa ülkelerinde dışlayıcı bir göç politikası takip edilmeye başlanmıştır.

Türkiye'de dış göç politikasının Dışişleri Bakanlığı kontrolünden Devlet Planlama Teşkilatı'na devredilmesi ve zamanla farklı bakanlıkların

⁹¹ M. Ali Kirman, *a.g.e.*, s. 33.

⁹²Elif Kocagöz, "Almanya'daki Türk Sivil Toplum Kuruluşlarının Dış Çevre Aktörleriyle İlişkileri: Bavyera Eyaletindeki Türk Dernekleriyle Bir Araştırma" SUTAD, Güz 2017, sayı 42, s. 547-592.

yürütmesine girmesi göç politikasının sistemli ve planlı yapılmadığı vehmini uyandırmaktadır. Konuyla ilgi kurumlar arasındaki eşgüdüm eksikliği sistemdeki düzensizliği göstermektedir.⁹³

Çalışma ve sosyal güvenlik bakanlığının verilerine göre Almanya’da Türklere ait derneklerin sayısı 2000-2001 yılları itibariyle 2.014 kadardır. Bu derneklerin %34.27’si sosyal ve kültürel, %33.1’ si dini, %17.03’ü sportif, %16.53 ü diğer derneklere aittir.⁹⁴

İstatistiklerden Türk derneklerinin Avrupa da mevcudiyetini çıkarabiliyoruz fakat bu derneklerin işlevleri ve fonksiyonlarıyla ilgili farklı görüşlerle karşılaşırız. Bir grup derneklerin etki alanlarının yetersiz kaldığını, birbirleriyle iletişimlerinin olmadığını hatta Müslüman grup ve derneklerin birbirleriyle ezici bir rekabet içinde olduğu için ortak bir paydada birleşmenin mümkün olmayacağı fikrindedirler. Bu Kanaate göre Türkiye, Pakistan, Orta Doğu, Bangladeş, Kuzey Afrika ve eski Yugoslavya kökenli nüfustan oluşan Avrupa Birliği içindeki Müslüman nüfus ortak payda da buluşmayı başaramamıştır. Hatta aynı etnik kökenden gelen gruplar bile kültürel, siyasi, sosyal birtakım sebeplerle sürekli çekişme ve çatışma içerisinde birbirlerinden kopuk yaşamaktadır. Öyle ki Batı dünyasına duyulan öfke ve nefret bile Müslüman toplumların kendi arasındaki husumet ve çatışmadan daha azdır. Bu gerçekten hareketle İslamî bir uyanıştan söz edilemeyeceği gibi, radikal ve köktendinci hareketlerin bile Batı’ya saldırma amacıyla bir kutsal savaş öngörmediği ileri sürülmektedir.

Her ne kadar literatürde, Almanya’daki Türk derneklerinin farklı dini, kültürel, siyasi ve etnik özelliklere sahip olması nedeniyle genel olarak birlikte hareket etmelerinin ve ortak bir platformda buluşmalarının çoğunlukla mümkün olmadığını belirten yaklaşımlar olsa da (örn. Dartan 2012, Ögelman 2002) 2017 yılı itibariyle yapılan anketten elde edilen bu bulgular bu

⁹³ M. Ali Kirman, *a.g.e.*, s. 34.

⁹⁴ M. Ali Kirman, *a.g.e.*, s. 35.

yaklaşımı sorgular hale getirmektedir. Ankete göre dernekler kendilerini diğer Türk dernekleriyle rekabet ve çatışma içinde görmüyorlar. Ankette cevaplayıcılara diğer Türk dernekleri tarafından yıkıcı bir rekabete maruz kalıp kalmadıkları sorulmuştur. Katılımcıların %55,17'lik büyük çoğunluğu rekabet olmadığını belirtmişlerdir. Yine derneklerin diğer derneklerle uzun soluklu proje yapıp yapılmadığı sorulmuş %48.19'u diğer Türk dernekleriyle işbirliği içinde olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, cevaplayıcılara derneklerinin yörelerindeki karar mekanizmalarını etkileyebilip etkileyememe durumu sorulmuş derneklerin neredeyse yarıya yakını %47,13'ü' bu güçte bir dernek olduklarını belirtmişlerdir.⁹⁵Bununla birlikte 2017 yılında Cem Özdemir⁹⁶in de aralarında bulunduğu Türk kökenli 14 adayın milletvekili olarak Federal Meclise girmeye hak kazanması, karamsar tabloların aksine son yıllarda Türk siyasetçilerin Alman siyasetinde etkin bir şekilde yer aldığı göstergesi durumundadır.⁹⁷

Bahsi geçen konuda Almanya örneği üzerinde durmamızın hususi sebebi bulunmaktadır. Almanya nüfusunun dörtte birinin göçmen kökenli olması ve bu göçmen topluluğun üç milyona yakınının Türk nüfusu⁹⁸ olması hasebiyle konuyla ilgili daha isabetli kanaate ulaşılacağı düşüncesiyle meseleyi Almanya örneği üzerinden işlemeyi uygun bulduk.

Müslümanların örgütlenme zaafından bahsederken konunun sadece Türk Müslümanlar etrafında şekillendiğini fark ediyoruz. Meselenin bu minvalde ilerlemesinin sebebi batıdaki Türklerin diğer batılı Müslümanlardan daha girişken, çalışkan, ve iletişime açık olması gösterilebilir. Türklerin dünya görüşündeki genişlik sayesinde Avrupa'nın Arap kökenli Müslümanlara bakış

⁹⁵ Elif Kocagöz, *a.g.e.*, s. 561-568.

⁹⁶ 1994' te Federal Meclis'e seçilen ilk Türk kökenli milletvekili. 2008'den beri de Claudia Roth'la birlikte Yeşiller Partisi'nin eş başkanlığını yürütüyor. Bk.: <https://www.ensonhaber.com>. "Almanya'ya Damga Vuran 50 Türk" erişim tarihi: 17.02.2019.

⁹⁷ www.cumhuriyet.com.tr. "Almanya'da Meclise Giren 14 Türk Kökenli Siyasetçi", yayın tarihi: 26.09. 2017, erişim tarihi: 17.02.2019.

⁹⁸ <https://www.trthaber.com> "Almanya'da nüfusun dörtte biri göçmen tarihi kökenli" yayın tarihi: 01.08. 2018, erişim tarihi: 17.02.2019.

açılması ile Türk kökenli Müslümanlara bakış açısı aynı olmamıştır. Fransa'daki olayları 21 Kasım 2005 tarihli nüshasında The Other Face of France başlığı ile kapak yapan Time dergisinin Avrupa baskısında "Fransa'daki isyan neden Almanya'da çıkmıyor?" sorusu sorulmuş, cevap olarak da "Çünkü orada Türkler var" denilerek etnik köken ile din anlayışları arasındaki farklılıklara işaret edilmiştir. Berlin'de Türk göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı Kreuzberg ve Neukölln bölgelerinde "etrafta hovardalık yapan boş insanların bulunmadığı, buradaki delikanlıların taşkınlık çıkarma niyetinde olmadıkları hayat standartlarını iyileştirmek için çaba sarf ettikleri belirtilmiştir.⁹⁹ Ayrıca Türkiye'nin Avrupa siyasetinde adının geçmesi, Batı da nüfusu artan Türklerin oyuna ihtiyaç duyan siyasi makamların Türkleri daha çok ciddiye almalarına neden olmuş olabilir.

Müslüman kimliği ile öne çıkan Türkler üzerinden konuyu incelediğimizde durum umutvâri olsa da dünyadaki İslam âleminin ilişkisini göz önüne aldığımızda aynı bakış açısını koruyamamaktayız. Hele ki dini organizasyonların birlik içinde olmadıklarına günlük hayattaki olaylardan bile çıkarabiliyoruz. Arakan'daki ayrımcılık ve zulüm gören Müslümanlara Türkiye dışında sahip çıkan İslam ülkesinin bulunmayışı, Filistin ve Gazze meselesinde pasif kalan İslam alemi, Suriye olaylarında¹⁰⁰ seyirci olan İslam ülkeleri, Müslümanların çok ciddi örgütlenme sorunu yaşadıklarına delil niteliğindedir. Bu sebeple Avrupalı Türklerin öncülüğünü yaptığı yenilenme faaliyetlerini diğer Müslüman kuruluşların da takip etmesi İslamofobinin etkilerinin azaltılması açısından son derece önemli olacağı kanaatindeyiz.

IV. C. İslam Tarihinde Temel Hadis ve Tefsir Kaynaklarının Farklı Yorumlanması

Hız peygamber döneminde ameli ve itikâdi konularda ihtilaf konusu olmamıştır zira sahabi bir problem olduğunda hız peygambere başvuruyor, hız.

⁹⁹ M. Ali Kirman, *a.g.e.*, s. 35-36.

¹⁰⁰ <https://www.ayrintilihaber.com.tr>. "İslam Ülkeleri Neden Birlik Olamıyor" yayın tarihi:19.11.2016 erişim tarihi:20.02.2019.

peygamber meseleleri gerek kendi kanaatiyle gerekse vahiy desteğiyle çözüme kavuşturuyordu. Lakin Hz. peygamberin vefatından sonra sınırları gelişen Müslüman âlemi arsındaki görüş farklılıkları çoğalmış, ihtilaflar çoğalmıştır. Bu durum sistemin doğal işleyişi olarak değerlendirilebilir zira merkez otorite somut olarak canlılığını yitirince verilerden hareket etmekte olan neslin bilgi ve algı düzeyinin bir olmaması, zamana ve teknolojiye göre değişen ihtiyaçlar, gelenek ve adetlerin oluşturduğu algılar, dönemin kanaat önderlerinin toplumu yönlendirmesi, siyaset gibi nedenlerle dini anlayışında değişimler yaşanmıştır. Bununla birlikte Kur'ân'da geçen müteşabih ayetlerin yorumlanmasındaki farklılıklar, kitap ve sünnette geçen bazı ifadelerin farklı yorumlanması, din anlayışındaki değişikliklere temel sebebi teşkil eder. Bu sebeple İslam tarihi yorumların tarihidir. İslam olarak bilinen bir çok bilgi aslında onun tarihsel ve kültürel yorumlarından ibarettir. Dolayısıyla içinde bulunduğumuz çağda İslam'ı anlamak için üç temel unsuru analiz etmemiz gerekmektedir. Bunlardan ilki kutsal metinler yani Kur'anı Kerim'dir; ikincisi kutsal yorumlayan zihin; üçüncüsü de yorumlayan zihinlerin oluşturduğu eylemlerdir ki bunlar İslam'ın tarihsel görünümüdür.¹⁰¹

İslami bir eylemin temelini araştırırken ilk müracaat edilecek yerin kutsal metin olması makul olmalıdır fakat süreç içerisindeki çevresel etkenleri ve eylemleri oluşturan zihinleri ciddiye almamak Müslüman davranışlarını analiz ederken karşımıza zorluk çıkarmaktadır.

İslam'ın özüne sadece kutsal metinleri okumakla ulaşılabileceğini düşünmek savunmacıların (apolojetiklerin) ve özcülerin (essentialistlerin) tutumudur. Bu anlayış vuku bulan yanlış eylemi kaldırmaya kâdir olamayınca, eyleme dayanak olan metni kaldırmak isterler ki İslam kutsal metninin ruhuna aykırı olan yöntem kaos ortamına zemin hazırlar. Zaten bu mantık yaşanan olumsuzluğu gidermeyeceği gibi gerçeklerden uzaklaşmayı ve özden taviz

¹⁰¹ Şaban Ali Düzgün, *Çağdaş Dünyada Din Ve Dindarlar*, OTTO Yay., Ankara, 2016, s. 205.

vermeyi gerektirdiği için ana düşünme sisteminin felsefesine aykırı bir tutum yaratacağı kanısını taşımaktayız.

İslam dünyasını tek bir siyasi merkezden yönetilmediğini ve iki milyara yaklaşan Müslüman nüfusunu göz önünde tutarsak “*medeniyetler çatışması*” tezinin zaafını ortaya çıkarmış oluruz. İslam’ın farklı tezahürlerini yok saymak tekdüze ve stabil bir yapıda olduğunu düşünmek yanlış kanaatlerin oluşmasına sebep olmuştur. Bu teorisyenler Hint medeniyeti örneğinde olduğu gibi İslam Medeniyeti’ni de birleşik yapıda gördükleri için hataya düşmüşlerdir. Oysa Hindistan’ın Müslüman nüfusu İngiltere ve Fransa’daki Müslüman nüfusun toplamından fazladır. Orada ayrıca Budistler, Hindular ve Sihler ve Hristiyanlar da vardır. O halde bu şartlar altında İslam’ı da diğer din ve medeniyetleri de birleşik tek bir kimlik olarak değerlendirmek uygun değildir.

Din ile din anlayışının birbirine karışması İslam’ı anlama çabasında düğümler oluşturmaktadır. Ulemanın kesin ve yanılmaz çıkarımlarda bulunduğu kabulü hakikatın önüne geçme eğilimine sebep olmaktadır. Kuran ise hakikat merkezlidir (logosentrik). Yasa merkezli (monosentrik) kabul edildiğinde “kimlik İslamı” oluşmaktadır ki bunun sınırı iyi ayarlanmadığında “hakikat İslamı” zarar görmektedir.¹⁰²İslam’ın evrensel ilkeleri hakikatle uyguladığı zaman Müslümanlar haklarında oluşan olumsuz imajdan kurtulabileceklerdir.

İslam geleneğinden gelen bazı alışkanlıklar İslam dininin özünden ayrılmasına ve yanlış anlaşılmasına neden olmuştur. Bu konuda ön plana çıkan başlıkları ileriki bölümde değerlendirmeye çalışacağız.

IV. C. I. İslam ve Siyaset İlişkisi

Kutsal metinleri siyasetin eline argüman olarak vermek de dinin sosyal, ahlaki yanının bir tarafa itilip ideolojiye dönüştürülmesine sebep olmuştur. Bu eğilim siyasal İslamcılık denilen eğilimdir ve bu kişilerin ana gündemi hakikati

¹⁰² Şaban Ali Düzgün, *a.g.e.*, s. 207-208.

aramaktan ziyade politiktir. Bu eğilimi gösterenler politika retoriğinde din dilini kullanamayacakları için din öncelikle bir ideolojiye dönüştürülmüş ve dili insanları çeken popüler bir yapıya kavuşturulmuştur. Aynı vakıa tarihte İslamiyet dışında da yaşanmıştır. Marksizm de Karl Marks burjuvaziye ve Proletarya'yı desteklemek için Makkâbi Yahudilerinin terminolojisini Marksizm terminolojisine dönüştürmesi gibi Müslüman teologlar da zulüm ve mustaz'af gibi Kuran kavramlarını ideolojik unsurlara dönüştürmüşlerdir.

İslam'ın siyasi amaçla kullanılmasını eleştiren ve bu konuda görüş bildiren Ezher mezunu yargıç Ali Abdurrâzık İslâm'ın siyasal karakterli bir din olmadığını Hz. Muhammed'in sadece peygamberlik yetkisinin olduğunu ve bir halifeya da kral olarak hükmetmediğini belirtmektedir. Abdurrazık'ın "siyasi liderlik (imamet) vahyi bilgiden ziyade akılcılığa dayalı bilgi gerektirir görüşü geleneksel fikhın görüşüyle aynı doğrultudadır. Hz Muhammed'in vefatından sonra devlet yöneticisinin kim olacağına dair vahiyle vekil tayin edilmemesi imametini dini içerikli değil sosyal ve siyasal olduğunu göstermektedir.¹⁰³

İslamcılar, İslâm'ı bireysel olgudan daha çok devlet kademelerinde hayata geçirmek için çok çaba sarf etmişlerdir. Bu çabalarını demokratik yöntemlerle olmasını gerektiğini İslam ulemasının tanınmışlarından Yusuf el Karadâvi gibi âlimler belirtse de, şeriatı uygulamak için şiddet eğilimine başvurular da vardır. Demokrasi ve şiddet arasındaki terciler ise âlimler arasındaki çok önemli farklılığı açığa çıkartmaktadır.¹⁰⁴

Dinin amaçlarının devletin amaçlarından ayırt edilme konusunda İbn Kuteybe, Karafi, Şah Veliyullah, Tahir b. Aşur gibi Müslüman usulcüler peygamber olarak Hz. Muhammed ve devlet başkanı olarak Hz. Muhammed olarak iki yönünün altını çizmişlerdir. Peygamberlik O'nun dini yönüne işaret ederken devlet başkanlığı O'nun kural koyucu yönüne işaret etmektedir. Uzman bilim adamlarına göre bu iki yön birbirinden ayrılmalıdır. Hz

¹⁰³ Şaban Ali Düzgün, *a.g.e.*, s. 211-212.

¹⁰⁴ Şaban Ali Düzgün, *a.g.e.*, s. 212.

Muhammed'in dini yönü Müslümanlar için bağlayıcı dini karakter taşıırken fakat devlet başkanlığı rolü aynı yaptırımında değildir .

Mahmud Muhammed Taha isimli âlim Hz. Muhammed'in siyasetle ilgisi olmayan Mekke dönemini öne çıkarmış ve İslamî hakikatin siyasi içerikli olan Medine dönemi değil Mekke dönemi olduğunu vurgulamıştır. Taha'ya göre Mekkî ayetler tehditle değil teşvik ve öğüt vermek suretiyle ortaya konan İslam'ın en saf en maneviyatlı halidir. Medenî ayetler ise gerekirse zor kullanmayı içeren, savaşın emredildiği kurallarla dolu sert hükümlerin yer aldığı dönemdir. Mekkî ayetler ideal dini resmi temsil ederken Medeni ayetlerin tarihsel ve siyasi temelli olduğunu dile getirir. Fakat Taha'nın bu görüşleri İslam camiasında hoş karşılanmamış Ca'fer el- Numeyri tarafından ilan edilen Şeriat rejiminin protestosunun ardından,1985 yılında bozgunculuk çıkarmak ve irtidat suçundan idam edilmiştir.¹⁰⁵

Hız. Peygamber devlet siyasetinde Yahudi ve Hıristiyan topluluklara karşı saygılı davranmış, netice itibariyle bu topluluklardan birçok kimse de onun karakter gücüne duyduğu hayranlıktan ve sevgisinden dolayı İslam'ı seçmiştir. Hız. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra kurulan Medine şehir devletinin Medine vesikası olarak bilinen hukuki düzenlemesi, Yahudiler gibi çeşitli dinlere mensup olanlara eşit vatandaş statüsü kazandırmıştır. Hukukun üstünlüğü prensibi ve yönetim erkinde adaletten ayrılmama gibi prensipler Hız. Peygamber'in değer çizelgesinde en üst sıraları teşkil etmiştir. Servet, konum hiyerarşi ve sosyal sınıfa bakmaksızın adalet prensibinden asla taviz verilmemiştir. Yahudi ve Hıristiyanlara karşı bir ayrımcılık yapılması şöyle dursun nitelikli olanlar 'emaneti ehline veriniz' prensibi çerçevesinde yönetimde bürokrat olarak istihdam edilmiştir. Hız. peygamberin bu uygulamaları İslam siyasetinin "kılıç" tan ibaret olmadığını, dünyalık menfaatleri kazanmayı amaç edinmediğini, tüm insanlığı yaşatmayı amaç edinen politika takip ettiğini göstermektedir.

¹⁰⁵ Şaban Ali Düzgün, *a.g.e.*, s. 207-208.

IV. C. II. İslam'da Kadın

İslam karşıtlarının eleştirdikleri en yumuşak noktalardan biri de İslam dünyasındaki kadının konumudur. Hz peygamberin çok eşli olması sebebiyle Hz. Muhammed'i şehvet düşkünü, Hz. Aişe ile çok küçük yaşta evlenmesi sebebiyle acımasız, sübyancı, sapık olarak zihinlere işlenmişler, azaldı kölesi Zeyd'in eşi Zeynep ile evlenmesiyle ilgili de çok ağır eleştirilerde bulunmuşlardır. İslamın cenneti bile cinsellikle simgelediğini, cinsellikte sınır tanımadığını dile getirmişler hatta öyle ki Leone Caetani (ö. 1935), Emile Dermanghem (ö. 1971) ve benzeri bazı modernist oryantalistler, Muhammed'in başarısını, çok evlilikle cinsel hürriyeti ilan etmesinden kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir.

Günümüzde dahi bazı Müslüman topluluklarda kadın haklarının sınırlanıyor olması, işlenen namus ve töre cinayetleri, başlık paraları, küçük yaşta evliliklerin veya evlendirmelerin önüne geçilememesi, hiçbir resmi akid olmadan imam nikahı ile birliktelikler ya da evlilikler bu yanlış algılamayı destekler niteliktedir. İşte bu noktada Müslümanların batı kültürüne ayak uyduramayacağından korkan Avrupalılar, Müslümanları düşman olarak görmüş ve dışlayıcı faaliyetlerde bulunmuşlardır.

Bilgisizlik, örf ve kültürün ağır basması, dini nefse uydurma gibi nedenlerle batılılara malzeme verdiğimiz ve özellikle oryantalistler tarafından Hz. peygambere ve İslam alemine yapılan eleştirileri şöyle açıklayabiliriz

IV. C. III. Hz. Muhammed'in Evlilikleri ve İslam'da Evlilik

Hız Peygamber evlilik akdi konusunda önemli düzenlemeler, değişiklikler ve getirmiştir. Fakat evliliğin yaşı, evlilik töreni vs. gibi örfün hâkim olduğu bölümlere dokunmamıştır. Hatta kendisi de toplumda uygulanan geleneğe tabi olmuştur. Hz Peygamber'in yaşadığı dönemde çok evlilik ve özelde kralların çok eşli olmalarının sosyal ve siyasi sebepleri vardı. Hz Peygamber de, değişik kabile ve milletlerden 12 kadınla evlilik yapmıştır.

Bunlardan beş tanesi Kureyşli olup, Hz. Aişe de Kureyş'in Teym kolundandır. Hz. Peygamber, Hz. Aişe dışında, Hatice binti Huveylid, Sevde bt. Zem'a, Hafsa binti Ömer, Zeyneb binti Huzeyme, Ümmü Seleme binti Ebi Ümeyye, Zeyneb binti Cahş, Cüveyriye binti el-Hâris, Safiyye binti Huyey, Ümmü Habîbe binti Ebî Süfyan, Mısırlı Mariye ve Meymûne binti el-Hâris ile evlenmiştir. Evliliklerinin çoğunluğu iki çocuklu olarak Hz. Hatice'nin vefatından sonra ve Medine döneminde olup Hz. Peygamber de devlet başkanı sıfatı da taşımaktadır.¹⁰⁶

Poligami tarihte bilinen çoğu medeniyetin parçasıdır. Eski Hindu geleneklerinde çok evlilik uygulanmış hatta teşvik edilmiştir. Rig veda ve diğer Hindu dinlerinin kitaplarında dört eşli krallardan ve kahramanlardan bahsetmektedir. İlahi kitaplarda ve önceki peygamberlerde de çok evlilik görülmektedir. Hz. İbrahim' in iki hanımı ve onlarla olan ilişkileri kutsal kitapların en meşhur kıssalarındandır. Yakup ve Musa peygamberlerin dörder zevcesi, Davut peygamberin dokuz zevcesi vardır. Kral olan Hz. Süleyman'ın ise yüzlerle ifade edilen zevcelerinden bahsedilir¹⁰⁷Hristiyanlık tarihinde de poligami örnekleri vardır. Matta incilindeki “On karılı koca”¹⁰⁸ meseli Hristiyanlıkta çok evliliğin yasaklanmadığına delil teşkil etmektedir.

Hız. Peygamber'in çok eşliliği, özellikle oryantalistler tarafından tarih araştırmalarındaki yöntem ve tekniklere dikkat edilmeden, çok evliliğin o dönemin sosyal düzeninde yer edindiği ve birçok sosyal, ahlaki, ve iktisadi sorunların çözümünde gerekli bir olgu olduğu sentez edilmeden eleştirilmiştir. Ayrıca bu eleştiride bulunan oryantalistler aynı tecrübeyi yaşamış olan, Hz. Davud ve Hz. Süleyman'ın evliliklerini görmezden gelmeleri, tarafgir tutum içinde oldukları izlenimi vermektedir.

¹⁰⁶ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev., Salih Tuğ, İrfan Yay., İstanbul, 1980, c. II. s. 730-745.

¹⁰⁷ Fazlurrahman, *Siret Ansiklopedisi*, çev., Mustafa Aykaç, Kenan Dönmez vd., İnkılap Yay., İstanbul, 1990, s. 117-118.

¹⁰⁸ *Kutsal Kitap*, Yeni Yaşam Yay., İstanbul- 2011, Matta 25/ 1-12.

Kendisinden on beş yaş büyük olan, Hz. Hatice ile elli yaşına kadar yirmi beş yıl evlilik yaşayan Hz. Peygamber, elli yaşında iken yaşıtı olan Sevede ile evlenmiş ve evliliklerinin büyük çoğunluğu Medine’de elli üç yaşından sonra ve devlet başkanı olduğu dönemde gerçekleşmiştir. Ayrıca evlendiği hanımlardan biri hariç tümü, bakire olmayan veya çocuklu bayanlardı. Bu durum da, evliliğin ana gayesinin “şehvet” olmadığını göstermektedir. Hz. Peygamber’in çok evlenmesinde, siyasi çıkarların ön planda olduğu söylenebilir zira Hz. Muhammed Hz. Aişe ve Hz. Hafsa ile evlenerek, Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer’le ilişkilerini sağlamlaştırmıştır. Beni Mahzum’dan Ümmü Seleme ile evlenerek, İslam’a en büyük düşmanlığı yapan Ebu Cehil’in kabilesiyle husumetin önüne geçmiştir. Babası Mekke’nin ileri gelenlerinden olan Ebu Süfyan’ın kızı Ümmü Habibe ile evlenerek Mekke lideriyle ilişkilerini yumuşatmaya çalışmış, bir daha düşmanca tavırlarda bulunmamasını ve savaş meydanlarında karşılaşmamayı sağlamıştır. Meymune, ile evlenerek Meymune’nin dokuz kız kardeşinin evli olduğu dokuz ünlü kabile reisiyle bacanak olmuş ve onlarla yakınlık sağlamıştır. Benî Nadir liderinin kızı Safiyye ile evlenerek Yahudilerle gerginliğin önüne geçerken, Benî Mustalik’in önderinin kızı Cüveyriye ile evlenerek de, bu kabilenin İslamlaşmasına vesile olmuştur. Zeyneb binti Cahş’la evliliği, bir Cahiliye uygulamasına son vermek için vahiy ile emredilmiş, diğer hanımı Zeyneb binti Huzeyme ise, Hevazin’in prestijli ve saygın bir ailesinin üyesiydi.

Bu durum döneminde diğer devlet başkanları gibi onun evlilikler siyasidir. Ayrıca Hz. Peygamber’in bu evlilikleri gençlik döneminde değil nispeten yaşlılık dönemindedir. Ayrıca Mekke müşrikleri daha genç olduğu kırklı yaşlarda Hz. Peygamber’e her kabilenin en güzel kadını ile evlilik, başkanlık ve para teklif etmişler bunu reddetmiştir. Bu durum onun cinsellikten çok o dönemin kabulü ve siyasi sebeplerle evlendiğinin açık kanıtıdır.

Öte yandan İslam’ın halk nezdinde de poligamiye izin verildiği, Müslümanların cüzdanı olduğu sürece evlenmesinde sorun olmadığını ifade eden tezlere şu kanaatlerle karşılık vermekteyiz.

“Yetimlerin hakkına riayet edemeyeceğinizden korkarsanız, beğendiğiniz kadınlardan ikişer üçer dörder nikahlayın. Haksızlık etmekten korkarsanız tek kadın veya mülkiyetinizde bulunan cariye ile yetinin. Bu adalete en uygun olandır.”¹⁰⁹ Ayeti tamamen adalet ve toplum menfaatini korumak üzere bina edilmiştir. Zira İslam, çokevliliği getirmiş bir din değildir; evliliğin dörde kadar yapılmasına izin vererek fütursuzca yapılan ve kadınların mağduriyetine sebep veren sayısız evlilikleri sınırlayarak adaleti temin etmeyi gaye edinmiştir. Nisa Suresi’nde açıkça belirtildiği üzere İslam’da esas öngörülen tek evlilik kuralıdır. Savaş, afet, kıtlık vb. durumlarda özellikle yetim kız çocuklarını sahiplenmek, haklarını korumak, standartlarını yükseltmek için icap ederse çok evlilik yapılabilir. Sosyal hakların hele ki kadın haklarının olmadığı bir toplumda izdivaç korunma ve güvenlik anlamına geldiği için çok evlilik ruhsatı toplumdaki kadın kimliğinin ve güvencesinin teminatı olmuştur.

Kanaatimize göre burada asıl olan çatışma Batı’nın zihnindeki evlilik ile İslam’ın evlilik anlayışının birebir zıtlık içinde olması, meselenin etnosentrik ele alınmasıdır. Ortaçağ Hıristiyanlığına göre evlilik nefsi arzuları bir kenara koyarak sadece neslin devamı için gerekli bir düzendir. Boşanmak ise bir felaket ve tabudur. Din adamları dünya meşguliyetine dalmamak için bakireliklerini koruyarak erdemli davranmalı ve evlilikten uzak durmalıdır. Cinsellik konusuna böyle katı ve negatif yaklaşan bir zihniyet İslam’ın çözüm odaklı açılımını anlamakta güçlük çekmektedir.

Hz. Peygamber’in dokuz yaşındaki Ayşe ile elli iki yaşında evlendiği de batılı oryantalistlerin tenkitlerin başında gelmektedir. Hz. Peygamberin dokuz yaşındaki Hz. Aişe ile evlenmesi olayını "Elli dört yaşlarında bir erkeğin oyun çağındaki bir küçükle evlenmesi" olarak nitelendirerek, bu evliliği bir anlamda sapkın cinsel arzu olarak yansıtmışlardır.

¹⁰⁹Kur’ân’ı Kerim Meali, DİB. Yay., Ankara, 2004, Nisa 4/3

İlk dönem kaynakları nişanın altı, evliliğin ise dokuz yaşında olduğu noktasında ittifak halindedir.¹¹⁰Bu görüşü kabul eden alimler, sıcak iklim yaşandığı için kızların çabuk ergenliğe girdiğini hatta yirmili yaşlarında kendilerinin kocadıklarını ifade ettikleri için, küçük yaşta evlenmesinin o toplumda kabul edilebilir bir örf olduğunu ifade ederler. Bu görüşü kabul eden âlimler eğer Aişe ile küçük yaşta evlenmesi toplum kabullerine uymasaydı, toplumun bunu yadırgayıp özellikle müşriklerin tenkit ettikleri ve Hz. Muhammed'i eleştirmek için koz olarak kullandıkları bir evlilik olurdu ama Aişe ile evliliği azaldı kölesi Zeyd'in eşiyle evliliği kadar ses getirmemiştir yorumunu yaparlar.

Bazı âlimler yorumları ile Hz. Aişe'nin evlenme yaşını 17-18'e çıkarmışlardır. Tarihi kronolojiden yola çıkarak yorum yapan Yaşar Nuri Öztürk Hz. Aişe ile evlenme yaşıyla ilgili şu yorumda bulunmuştur: "Hz. Peygamber Hz. Aişe'yi nikâhladığında altı yaşındaysa nübüvvetten dört sene sonra doğmuş olmalıdır. Daha ilk günlerde Müslüman olmuş, İslam'a ve Hz. Muhammed'e gönülden sadık olan Ebû Bekr'in, müşrik bir aileye kızını gelin vermesi ihtimal dahilinde değildir. Anlaşılan odur ki Hz. Aişe'ye, Ebû Bekr'in Müslüman oluşundan evvel putperest bir aile talip olmuş ve babası da bunu kabul etmiştir. Eğer bu istek, Ebû Bekr'in Müslümanlığı kabulünden sonra olsaydı, Hz. Ebubekir bu izdivaçta kesinlikle müsaade etmezdi. O halde Hz. Aişe, risaletten önce doğmuş ve hatta o sıralarda dünür düşülecek kadar olgunlaşmaya başlamıştı. Mesele ayrıntıyla incelendiğinde Hz. Aişe'nin nübüvvet gelmeden en az beş-altı yıl evvel dünyaya geldiği ortaya çıkar. Buna göre de, Hz. Aişe'nin Peygamber tarafından talip olduğu esnada 14-15

¹¹⁰ İbn Kesir, *El-Bidaye ve'n- Nihaye Büyük İslam Tarihi*, çev., Mehmet Keskin, Çağrı Yay., İstanbul, 1994, c. 3 , s. 202.; Muhammed b. İshak Yasar, *Sirat ibn İshak*, rivaye no., 363, Hayra Hizmet Vakfı Neşriyat, Konya, 1981, s. 239.; İbn Hişam , *İslam Tarihi Siret-i ibn-i Hişam Tercemesi*, trc. Hasan Ege, Kahraman Yay., İstanbul, 2006, c. 4, s. 397.; İbn Sâd, *Tabakât*, çev., Mehmet Akbaş, Yusuf Ziya Keskin, Siyer Yay., İstanbul, c. 10, s. 57-60. Ahmed Davudoğlu, *Sahih-i Müslim Tercemesi Ve Şerhi*, Sönmez Nşr., İstanbul, 1977, c.7, s. 266.

yaşlarında olması kuvvetle muhtemeldir.”¹¹¹Evlilik yaşının büyük olduğunu düşünen grubun bir başka delili de Hz. Ayşe'nin ablası Esmâ'nın ölüm yaşı ve tarihidir. Esmâ H. 73 senesinde oğlu Abdullah öldürüldükten birkaç gün sonra Mekke'de 100 yaşında vefat eder. Hz. Esmâ H. 73 yılında 100 yaşında vefat etmişse, Hicret'te 27–28 yaşında; Hz. Esmâ'dan on yaş küçük olan Hz. Aişe de Hicret'te 17 yaşında olmalıdır. Hz. Peygamber'le de Hicret'ten sekiz ay sonra evlendiğine göre, Hz. Aişe'nin evlendiğinde yaklaşık 18 yaşında olduğu savunulur. Bu görüşü savunanlardan Rıza Savaş da konuya Habeşistan'a hicret açısından yaklaşarak şunları söyler: Hz. Aişe, “Benim aklım kesti keseli anne-babamı dindar olarak gördüm. Peygamber hemen her gün sabah akşam vakitlerinde bize uğradı. Müslümanlar sıkıştırılınca Ebû Bekr de Habeşistan'a hicret için yola çıktı.” rivayeti, Mekke dönemi Ebû Bekr ailesinin Habeşistan'a hicret öncesini anlatmaktadır. Eğer Hz. Aişe'nin Hicret esnasında 8-9 yaşında olduğu kabul edilirse, Habeşistan'a hicret esnasında daha doğmamış olması gerekir. Bu olayı anlattığına göre, Hz. Aişe'nin Habeşistan hicretinden önce doğmuş olması gerekir. Bu da Hz. Aişe'nin Hz. Peygamberle evlenme yaşının dokuz değil, daha büyük olduğu anlamına gelir.¹¹²

Ömer Rıza Doğrul'un da görüşlerini tasdiklediği Mevlana Şibli Hz. Aişe'nin “Ben Mekke'de oynayan bir çocuk iken, “Onların vadeleri kıyamettir. Kıyamet ne dehşetli ne acıdır”¹¹³ ayeti indi.”Bakara ve Nisa Sureleri ben peygamberin yanında iken nazil oldu. “Sözünden yola çıkarak, Kamer Suresi'nin Mekke'de nübüvvetin dördüncü yılında nazil olduğunu, Hz. Aişe'nin olayı tam olarak hatırlayıp tasnif ettiğine göre o zamanlarda yaklaşık 8-9 yaşlarında, Medine'ye hicret esnasında da 17 yaşlarında olmasının daha makul olduğunu söyler. Şibli Hz. Hatice'nin vefatından sonra ev işlerine bakacak, çocuklara ilgilenecek yaşta bir eş icap ettiği için 9 yaşındaki bir çocuktan bu

¹¹¹ Yaşar Nuri Öztürk, *Asrı Saadetin Büyük Kadınları*, İstanbul, Yeni Boyut Yay., 1998, s. 33.

¹¹² Rıza Savaş, “Hz. Aişe'nin Evliliği ile İlgili Farklı Bir Yaklaşım” Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, İzmir, 1995, sayı IX, s.140-141.

¹¹³ *Kur'an'ı Kerim*, Kamer 54/46.

sorumluluğun beklenmesinin yanlış olacağı dolayısıyla Aişe'nin ev idare edecek olgunlukta bir yaşta olması gerektiği yorumunda bulunur.¹¹⁴

Tarihi olaylarda bir yargıç gibi hareket edilmesinin doğru olmadığı gibi, savunmacı bir tarzda hareket etmenin de doğru olmadığını biliyoruz. Tarihi olayları anlamaya çalışırken problem o ve ya bu değildir, çoğu zaman problem bakış açısı, algılama biçimi, yetiştirme tarzı, ve zihniyettir. Bu açıdan baktığımızda Hz. peygamberin Hz. Aişe ile evliliğini anlamlandırırken bu zamanki algılarımız zincirine bağlanmış olabiliriz. Olgular ile algı arasındaki fark konuyu içselleştirmemizi zorlaştırmış olabilir. Bugün 9 yaşındaki bir kız çocuğu ile 45- 50 yaşında bir erkeğin evlenmesi vicdanları zorlayan kabulü mümkün olmayan bir davranıştır lakin bu rivayet doğruysa ve Hz. peygamber bu evliliği bu şartlarda gerçekleştirmişse o dönemin normlarında kabul edilmiş bir nikah akdidir. Bu konuya ciddi tepkiler gösterenlerin sebebi konuya anakronik yaklaşımlarıdır. Bununla beraber Hz. peygamberin kız çocuklarına kimlik ve şahsiyet kazandırmayı politika haline getirdiği yaşam biçiminde 9 yaşında bir kız çocuğuyla evlenmediği kanaati taşımaktayız.

2000 yıllara gelmemize rağmen dünyada halen “çocuk gelinler” sorunu varsa gelenek, zorlu ekonomik yaşam koşulları, özel sebepler gibi nedenlerle evlilik yaşına, şekline sınır getirilemeyeceğini görmekteyiz. Kaldı ki bu sorun sadece Müslüman ülkelerde değil Nijer ve Hindistan başta olmak üzere dünyanın her yerinde varlığını göstermektedir¹¹⁵. Bu durum şahıma göre de ahlaka ve vicdan aykırı olsa da böyle bir gerçekle karşı karşıyayız. Son yıllarda ülkemizde dahil olmak üzere “çocuk gelinler” sorununda azalma görülse de evliliğin sadece duygusal sebeplere bağlı olmadığını düşünürsek bu mesele azalsa da varlığını sürdürecektir.

¹¹⁴Mevlânâ Şibli, *Asr-ı Saadet*, trc. Ömer Rıza Doğrul, Eser Neşriyat, İstanbul, 1981, c. II, s. 149.

¹¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bk.: <https://www.sozcu.com.tr/>, “Çocuk gelin sayısında utandıran birincilik”, yayın tarihi: 01. 02.2018, erişim tarihi: 10. 03. 2019.

Hz peygamberin Batılılar tarafından tenkide uğrayan bir diğer evliliği de azaldı kölesi ve evlatlığı sıfatında olan Zeyd b. Harise'in boşadığı eşi Zeyneb bint. Caş ile evlenmesidir. Bu evlilik "evlatlılar öz oğullar gibidir kabulünün" uygulandığı Arap toplumunda "Evlatlıklarınız öz oğullarınız değildir, onların eşleriyle boşandıkları takdirde evlenebilirsiniz" mesajını vermek için ilahi emirle yapılmıştır. Bu evlilik gerçekleştiği dönemde kalıplaşmış bir Arap adetine muhalif olduğu için, müşrikler bu evliliği "ahlaksız bir evlilik" olarak lanse etmiş, Hz. peygamberi provake etmek için kullanılmışlardır.

Leon Caetani, Emile Dermenghem, Savary gibi bazı müştşrikler bu tarihi ve sosyolojik yönü olan bu olayı çarpıtarak, Hz. Peygamber'in evlatlığı Zeyd b. Harise'nin hanımı Zeyneb binti Caş'a göz koyduğu iftirasını ortaya atmışlar, bu konuda İbn İshak (v. 151), İbn Sad (v. 230), Taberi (v. 310) ve İbn Ebi Hatim (v 327) gibi bazı İslam tarihçilerinin hiçbir ilmi degerlendirmeye tabi tutmadan eserlerinde yer vermişlerdir.

İbn İshak (v. 151) bu rivayeti Yunus, Şa'bi'nin kölesi Ebu Seleme el-Hemedani vasıtasıyla Şa'bi'den şu şekilde rivayet etmektedir: "Hz. Peygamber'in evlatlığı Zeyd b. Harise hastalandığında onu ziyarete gitti. Hanımı Zeyneb bint Caş, Zeyd'in başında oturdu. Zeyneb bazı işleri için kalktı. Bu sırada Hz. Peygamber'in ona bakıp başını eğdiği sırada şöyle dedi: "Kalpleri çevirenin şanı ne yücedir" dedi. Bunun üzerine Zeyd b. Harise (ra), "Onu senin için boşayayım, ya Rasulallah" dedi. Bu sebeple Cenab-ı Hakk Ahzab suresi 37. ayeti indirdi.¹¹⁶

Taberi (v. 3 10) ise, Tefsirinde bu konuda İbn Sad'ın, hocası el-Vakıdi'den naklettiği tarihte rivayeti aynı muhtevada naklettiği görülür. Taberi, Yunus, İbn Vehb, İbn Zeyd vasıtasıyla rivayetinde de, Hz. Peygamber'in evlatlığı Zeyd b. Harise'yi ziyarete gittiği, Zeyd'(in bu sırada evde olmadığı,

¹¹⁶İbn İshak, *a.g.e.*, rivayet no., 382 , s. 244; İbn Sâd, *a.g.e.*, s. 105- 106.; İmam Kurtubi, *el-Camiu li Ahkâmi'l-Kur'ân*, trc. Beşir Eryal soy, Buruc Yay., İstanbul, 2002, c.14, s. 111-113.

kapıdaki perdenin rüzgârdan açıldığı, Hz. peygamberin de bu sırada yan çıplak vaziyette içerde bulunan Zeyneb binti Cahş'ı gördüğü ve içinden onu beğendiği, daha sonra Zeyd b. Harise'nin Hz. Peygamber'e gelerek, hanımı Zeyneb binti Cahş'ı boşamak istediğini söylediği gibi hususlar kaydedilmektedir.

Bu iki hadis de gerek râvilerin sıhhati yönünden gerekse senedlerinde kopukluk yönünden sahih hadis niteliğinde bir hadis değildir.¹¹⁷

Allah Cahiliye toplumunda yerleşmiş olan evlatlıkların hanımlarıyla evlenmeme âdetini ilga etmiş, kalıplaşmış ve sökülmesi son derece zor olan bu adeti kaldırmak için, buna zıt uygulamayı bizzat Hz. Peygamber'e yaptırmış, Hz. Peygamber'i evlatlığı Zeyd b. Harise'nin boşadığı hamını Zeyneb bint Cahş'la evlendirmiştir. “Ey Muhammed! Allah'ım nimet verdiği ve senin de nimet bahşettiğin kimseye, "Eşini bırakma, Allah'tan sakın" diyor, Allah'ın açığa vuracağı şeyi içinde saklıyordun. İnsanlardan çekiniyordun; oysa Allah'tan çekinmen daha uygundu. Sonunda Zeyd, eşiyle ilgisini kestiğinde onu seninle evlendirdik ki, evlatlıkları eşleriyle ilgilerini kestiklerinde onlarla evlenmek hususunda Mü'minlere bir sorumluluk olmadığı bilinsin, Allah'ın buyruğu yerine gelecektir"¹¹⁸ demektedir.

Batı, peygamberin Zeynep ile evliliğini Hz. Muhammed'in evlatlığının hanımına, en yakınının eşine göz koyacak kadar nefesine düşkün, istediği her kadını elde eden bencil bir erkek olarak yorumlamıştır. Halbuki Hz. peygamber teoriyi pratiğe çevirme görevini yerine getirmek için belki de çok zorlanmış, nikahı çekinerek yerine getirmiştir. Zeyneb'in Zeyd' le evlenmesini uygun bulup bu evliliğe önyak olduğu için mutsuz biten sonu telafi etmeye çalışmış da olabilir ayrıca halasının kızı olan Zeyneb'i sahipsiz bırakmamak niyetiyle de bu evliliği yapmış olabilir. Bunlar ihtimal dahilinde olsa dahi bu evlilik vahiyle

¹¹⁷ Recap Tuzcu, “İslamofobi Oluşturmada Hz. Peygamber'e Yapılan Atıflar”, *İlahiyat Akademi Dergisi*, edit., Mustafa Ünverdi, Muhyettin İğde, Gaziantep Üniversitesi Matbaası, Gaziantep, 2017, sayı 6, s. 136-138.

¹¹⁸ *Kur'ân'ı Kerim*, Ahzâb 33/37

gerçekleşmiş, Arap toplumundaki bir örfü kaldırmak için yapılmış bir izdivaçtır.

Görülen o ki bazı oryantalistler Arap örfüne ve dönemin kültürüne ait gelenekleri kendi kültürlerine ve yaşadıkları dönemin algılarına kıyaslayarak eleştirilerinde ileri gitmişlerdir. Tarihi olayları vuku buldukları dönemin şartlarında değerlendirmemesinin, tarihsel bakış açısında uymadığını tüm akademik camia bilmektedir. Bu ve buna benzer konular anakronik değerlendirmeye alındığı sürece doğru bilgiye erişmek güçleşecektir.

IV. C. IV. İslam'da Kadının Konumu İle İlgili Yaklaşımlar

Hz Peygamberin orta doğudaki şiddet yanlısı erkekler başta olmak üzere kadını ezen, psikolojik ve fiziksel şiddet uygulayan erkeklere rol model olduğunu söyleyen düşünce yapısına gerek seküler yaşayan insanlarda gerekse Batı dünyasında sıkça rastlanır oldu. Bu düşünce tarzının oluşmasına sebep olan argümanlar İslam kaynaklarında azımsanmayacak kadar çoktur. İslam'ın aslından değil İslam toplumlarının adet ve geleneklerinden beslenen kadın aleyhtarı uygulamalar İslamofobinin oluşmasına kapı aralamıştır.

Eleştiriye tabi tutulan rivayetleri şu şekilde verebiliriz: “Benden sonra erkeğe kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadım.”¹¹⁹ “Başlarına bir kadını geçiren bir topluluk asla iflah olmayacaktır.”¹²⁰ “Koca karısını yatağına davet eder de o bunu reddedip, kocası kızgın bir şekilde uyursa, melekler ona sabaha kadar lanet edeceklerdir.”¹²¹ “Cenneti gördüm, cennetliklerin çoğu fakirlerdi,

¹¹⁹ İmam Muhyiddin En- Nevevi , *Sahih-i Müslim Şerhi El-Minhâc*, trc.M. Beşir Eryal soy, “Rikâk”, Cennetliklerin Çoğunluğunun Fakirler Cehennemin Çoğunluğunun Kadınlar Olduğu ve Kadınlarla Fitneye Düşmenin Beyânı Babı, Hadis no.:6880-97/9, Polen Yay., İstanbul, 2016, c. 11, s. 160; Zeynüddin Ahmed ez-Zebidî, *Sahihi Buhari Muhtasarı Tecridi Sarih Tercemesi ve Şerhi*, çev. Kâmil Miras, “Nikâh”, Hadis no.:1795, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul, 1947, c. 11, s. 307.

¹²⁰ Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Tirmizi Tercemesi*, “Fiten”, Hadis no: 2262, İstanbul, 2007, Konya Kitapçılık, c. 2, s.470.

¹²¹ İmam Muhyiddin En- Nevevi , *a.g.e.*, “Nikâh” Kadının Kocasını Yatağa Kabul Etmemesinin Haram Kılındığı Babı, Hadis no: 3524-120/1; 3525-121/2;3526-122/3 , c. 6, s. 541-542.

Cehennemi de gördüm, oradakilerin çoğu kadınlardı.”¹²²İbn Ömer’den nakledilen bir rivayette bir kadının Peygamber’e şu soruyu sorduğu belirtilmektedir: ‘Ey Allah’ın Rasûlü, kocanın karısı üzerindeki hakkı nedir? Diye sordu, Peygamber şöyle buyurdu “Evinden onun izni olmadan çıkamaz; şayet bunu yaparsa tövbe edinceye ya da evine geri dönünceye kadar Allah’ın melekleri, rahmet melekleri ve gazap melekleri ona lanet ederler” bunun üzerine kadın: “Ey Allah’ın peygamberi ya koca karısına zulmediyorsa? Dedi Resullullah cevaben: Zulmetse bile” buyurdu. ¹²³

Hız. Peygamber, insanlığın yarısı olan kadınları; fitne çıkararak bir varlık, kocalarının cinsel metaı olduğu ve kocasının cinsel isteğini reddettiğinde lanetlenmesine sebep olacağı, kadının yönetici olduğu toplumun iflah olmayacağı ve kocası zulmetse de kadın izinsiz evinden çıkamayacağı rivayet edilmektedir. Bu rivayetler ait oldukları bağlamdan kopartılıp günümüzün kadın ve erkek eşitliğini savunan söylemi esas alacak olursak; Hız. Peygamber’i gaddar biri olarak nitelemek kaçınılmazdır. Bu rivayetlerin söylenildiği ortam, bağlam dikkate alınmadan veya hadislerin sıhhat derecesi analiz edilmeden sırf mukaddim kaynaklarda geçiyor, yıllardır böyle biliniyor gibi bakış açılarıyla değerlendirildiğinde dinin aslını geçip, gelenekselleşmiş dini yaşamış oluruz.

Bu tür rivayetler erkek egemen toplum anlayışının kalıp yargılarıdır. Kadını bastırarak, ataerkil yapının korunması için Hız peygamberin ifadelerini referans göstererek hususi yapılmış art niyetli söylemlerdir.

Kur’ân da Allah kadın ve erkeğe eşit muamelede bulunacağını ifade eden kelimeleri özellikle belirtir.“Sizden erkek olsun kadın olsun hiçbir çalışanın amelini karşılıksız bırakmayacağım” “Zina edene erkek, zina eden

¹²² İmam Muhyiddin En- Nevevi , *a.g.e.*, “Rikâk”,Cennetliklerin Çoğunluğunun Fakirler Cehennemine Çoğunluğunun Kadınlar Olduğu ve Kadınlarla Fitneye Düşmenin Beyânı, Hadis no: 6873-94/2, c. 11, s. 158- 159.

¹²³İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, “Nikah”, Hadis no:17409, trc. Yaşar Güngör, Hüseyin Yıldız, Ocak Yay, İstanbul, 2011, c.7 s. 76.

kadın...”gibi vurgular yaparak mükafat ve cezai müeyyidelerde iki cins arasında ayırım yapmadığını özellikle belli eder.

İsimlerine özel sure bulunan kadınların hak ve hakları Kurân’ı Kerim’de açıkça belirtilmektedir. İnsan haklarına ait uyarı ve tavsiyelerin çokça bulunduğu Nisa suresinin 127 ayette geçen “Senden kadınlar hakkında açıklama istiyorlar. De ki: “Onlara ait hükmü, Allah ve kitapta size okunan ayetler açıklıyor; onlar için yazılanı kendilerine vermediğiniz, nikahlamak da istemediğiniz yetim kadınlar hakkında, çaresiz çocuklar hakkında, yetimlere adil davranmanız hususunda size okunup duran ayetler (açıklıyor) İyilik olarak ne yaparsanız şüphesiz Allah onu eksiksiz bilmektedir.”ifade ve aynı minvalde değerlendirilen Nisa suresi 9. ayette bulunan “Ey iman edenler! Kadınlara zorla varis olmanız size helal değildir. Apaçık bir edepsizlik yapmadıkça, onlara verdiğinizin bir kısmını ele geçirmek için –evlenme ve boşanma konusunda- engel çıkarmayın. Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız, Allah’ın hakkınızda çok hayır kılacağı bir şeyden hoşlanmamış olursunuz” ifadeleri kadınların ekonomik haklarına teminat olurken, kadınların haksız muamele etmekten sakınmak gerektiğini bunun veballi bir davranış olduğunu belirtmektedir.

Hz. Peygamber’in kadına karşı nazik, kibar, adaletli, cinsiyet eşitleyen tavrıyla ilgili birçok hadis varken özellikle aşağılaştırmacı hadislerin kullanılması ironik bir durum oluşturmaktadır. Kadınlara saygı ve değer verilmesini ifade eden hadislerden bazıları şöyledir: “Sizin en hayırlınız, karılarına en iyi olanlarınıızdır¹²⁴“Kocanın karısına karşı vazifeleri nelerdir? Diye sorulduğunda Hz. Peygamber: “Yediğin zaman ona da yedirmen, elbise aldığın zaman ona da almandır.(sakın) Yüzüne vurma, kötüleme, evin dışına atma” şeklinde cevap vermiştir.”¹²⁵Hz. Aişe şöyle rivayet etmiştir: “Resulullah hiçbir hizmetçisini ve

¹²⁴ Haydar Hatipoğlu, *Sünen-i İbn Mace Tercemesi ve Şerhi*, “Kitabu’l Nikah”, Kadınlarla İyi Geçinme Babı /50, Hadis no: 1978, Kahraman Yay., 1983, İstanbul, c. 5, s. 463.

¹²⁵Ebû Dâvûd Süleyman b. Eş’as es- Sicistânî, *Sünen-i Ebû Dâvûd Terceme Ve Şerhi*, Hazırlayanlar, Necati Yeniçel, Hüseyin Kayapınar, ”Nikah”, Kadının Kocası Üzerindeki Hakları Babı / 40-41, Hadis no: 2142, Şamil Yay., İstanbul, 1989, c. 8, s. 275.

hiçbir kadını dövmemiş ve mübarek eli ile hiçbir şeyi dövmemiştir”¹²⁶hz. peygamber kadınlara kin ve düşmanlık beslenmemesi gerektiği ile ilgili“Mümin bir erkek, mümin bir kadına buğuz etmesin. Onun bir huyundan hoşlanmazsa başka bir huyundan hoşnut” olur ya da “diğerinden” buyurmuştur.¹²⁷Kadınlara karşı kibar ve nazik davranılması gerektiğini mecazi bir üslubla şöyle dile getirmiştir. ”Resullullah seferlerinden birinde iken Enceşe denilen siyahi bir köle de ezgi okuyordu. Resullullah “Ey Enceşe! Yavaş sür ve şişelere dikkat et” buyurdu.¹²⁸

Hız peygamber döneminde ihtiyaç duyulduğunda erkeklerin yanında olmuş ve hizmet etmişlerdir. Hatta savaşta su taşıyarak yardım eden kadınlardan Ümmü Salit’e bir hediye vermiş ve emeği geçtiği için onu onurlandırmıştır.Ümmü Atiyye Nuseybe adında bir kadın sahabi harplerde tıbbi müdahalede bulunmuş ve şehit olanları savaş alanından taşıma gibi hayli meşakkatli görevleri üstlenmiştir. Ümmü Süleym adında bir kadın sahabi de cenk meydanında hz. peygambere destek olmuştur savaşta gâlip çıkılmasıyla hz. peygamber “Ey Ümmi Süleym, Allah bize yetiştirdi ve zafer ihsan etti” demiştir.¹²⁹Hız peygamberin bir nevi devletle vatandaşlık bağı kurmak anlamına gelen biatlerde kadınlara da yer vermesi onara kimlik verdiğinin ve siyasi alanda da görüşlerine değer kazandırdığını gösterir.

Hız Muhammed aile içinde son derece kibar ve nazikti hiçbir insana el kaldırmadığı gibi hiçbir eşine el kaldırmamıştır. Hız peygamber aile mahremiyeti ifşa eden eşlerine karşı bile kontrollü tepki göstermiş, bir ay kadar bir süre hanımlarıyla görüşmemiş başka odaya taşınmıştır. Tahrim suresinde

¹²⁶ Haydar Hatipoğlu, *a.g.e.*, “Kitabu’l Nikah”, Erkeklerin Kadınları Dövmesi Babı/51, Hadis no:1983, c. 5, s. 468.

¹²⁷ İmam Muhyiddin En-Nevevî, *a.g.e.*, “Süt Emme”, Kadınları Tavsiye Etme Babı/41, Hadis no:3633-61/5, c. 6, s. 630.

¹²⁸ İmam Muhyiddin en- Nevevi, *a.g.e.*, “Faziletler”, Nebinin Kadınlara Merhameti ve Kadınların Binelerine Süren Kimselere Onlara Rıfk İle Muamele Etmesini Emretmesi Babı/ 18, c. 10, s. 111.

¹²⁹ Zeynüddin Ahmed ez-Zebîdî, *Sahih-i Buhari Muhasarı Tecridi Sarih Terceme ve Şerhi*,trc. Kâmil Miras, “Cihad ve Siyerin Fazileti Bahsi” Hadis no: 1215, Emel Matbaacılık, Ankara, 1987 c.8, s. 318-321.

“Ey peygamber! Allahın sana helal kıldığını, eşlerini hoşnut etmek arzusuyla niçin kendine haram kılıyorsun? Bununla beraber Allah bağışlayıcıdır, merhametlidir.” ayetine konu olan bu mesele Hz. peygamberin kadınlara müspet muamelesinin kanıtı niteliğindedir.

Risalet hayatı boyunca kadını kollama yoluna giden Hz peygamber ümmetine vasiyet niteliğinde yaptığı son konuşmasında, “kadınlar sizlere emanettir.” tembihinde bulunarak kadının adeta değersiz bir eşya gibi algılanmaması gerektiğini kıymet ve itibarları gözetilerek uyum ve huzur içinde yaşamamız gerektiğinin üzerinde durmuştur.

Hidayet Şefkatli Tuksal, asr-ı saadette kadınların da erkeler gibi İslam davası uğrana savaştıklarını, hicret ettiklerini, siyasi haklarını kullanıp biat ettiklerini, erkeklerle benzer sorumluluk ve haklara sahip olduklarına dikkat çekmektedir. Peygamber döneminde kadınlar, Tuksal’ın deyişiyle “Cahiliye statükosunun kendilerine reva gördüğü ‘ikincil statü’ye dair kalıp yargıları aşmış” ve “ İslam toplumunda hak ettikleri değer ve itibarı yakalamışlardır.¹³⁰

Ali Osman Ateş’e göre ataerkil yapının oluşturduğu öğretiler İslam toplumlarında Hz. peygambere ait birer hadis olarak sunulmuş halk kültüründe yerini almış, kadınının toplumdaki konumunu belirlemede dini referans olarak gösterilmiştir. Kadınlara ilgili olumsuz hadis rivayetlerini cerh ve tadil yönünden inceleyen hoca birçok hadisin sahih olmadığına kanaat getirmiş, Hz. peygamber’in hayattayken bu kalıp yargılara göre hareket etmediğini belirtmiştir.¹³¹

IV. C. V. Namus ve Töre Cinayetleri

Her toplumun kendine özel kültürü ve geleneği vardır. Bu gelenek toplumların varlığını sürdürmeleri ve kimlik kazanmaları açısından illaki

¹³⁰ Hidayet Şefkatli Tuksal, *Kadın Karşısı Söylemlerin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*, OTTO Yay., Ankara, 2016, s. 237.

¹³¹ Ali Osman Ateş, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, Beyan Yay., İstanbul, 2006, s. 427-430.

kıymetlidir fakat töre cinayetlerinin de içinde olduğu bazı gelenekler akla, mantığa, vicdana, dine aykırı olduğu halde, kalıplaşmış tutucu zihniyetler tarafından uygulanmak istenmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de, insanların gelenek ve töre uygulamaları olumsuz işlemesine rağmen, eskiden beri böyle geldiği için devam ettirmeleri “Onlara, Allah'ın indirdiğine uyun, denildiğinde ‘Hayır, biz atalarımızın yoluna uyarız’ derler; atalarının bir şeye akılları ermemiş ve doğru yolu bulamamış olsalar bile mi onlara uyacaklar?” ayetiyle kınanmıştır.

Töre, bir toplumun gelenek görenek ve ahlak kurallarına verilen addır. Resmi olmayan yazısız normlardan oluşan bu kurallar toplumda çok uzun yıllar yaşatılarak içselleşir. Töreye uymayan kişilere resmi kovuşturma gerektirmese de dışlanma, ayıplanma, alay etme, hakaret etme hatta dövme gibi tutumlarla tepki gösterilir.¹³² Töre cinayeti ise genel anlamda, töreye başkaldıran kişilerin, yakınları tarafından öldürülmesidir. Töre toplumdan topluma değişiklik gösterdiği için töreye karşı olan uygulamalar da toplumdan topluma değişiklik gösterebilir. Eşe itaatsizlik, boşanma isteği, aldatma veya onaylanmayan kişiyle evlenme, evden kaçma, berdel veya beşik kertmesine karşı çıkış, aldatma, evlilik öncesi ilişki, flört gibi davranışlar, töreye direnç olarak telakki edilebilir.

Namus ve töre cinayetlerin yaygın olmasının nedenlerinden biri kişilerin “namus” kavramını din eksenli düşünceleridir. Bu cinayetleri işleyen ve teşvik edenler, töre dışı kabul ettikleri davranışlara dîni atıflar yaparak bu cinayetleri kendilerince dini açıdan da temellendirmek istemektedirler. Halbuki İslam, bir insanın canının başkası tarafından alınmasını hiçbir surette meşru görmemiş ve hayatın sürekliliği ilkesini benimsemiştir. İslam hukukunda “zarûrâtı hamse” olarak bildirilen dokunulmaz değerler, din, can, akıl, nesil ve mal olarak belirlenmiştir. Yaşam hakkının önemi Kur'an'da “Kim haksız yere birini öldürürse bilsin ki, o, sanki tüm insanları öldürmüş gibidir, ama her kim de ona hayat verecek olursa o da sanki bütün insanlara hayat vermiş

¹³² Hüseyin Peker, “Töre” Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, Nesil Matbaacılık, İstanbul, 1990, c. 4, s. 145.

gibidir...”¹³³ şeklinde belirtilmiştir.. Peygamber de “Müslüman’ın kanı, malı ve ırzı, diğer Müslümanlara haramdır”¹³⁴ ifadesiyle bu kutsal değer üzerinde durmuştur.

Neslin sürekliliği kapsamında namus da dokunulmaz ve koruma altındaki kavramlardan biridir. Ancak, namussuzluk gerekçesiyle bir hayata son vermek hem din hem de hukuk açısından mümkün değildir. İslam ceza hukuku açısından, bir kişiyi “namus dışı” davranmakla suçlamanın ispatı son derece zordur. Bir kişiyi zina ithamında bulunup bunu kanıtlayamayan kişi hakkında Kur’an’da sert müeyyideler bulunmaktadır: “Namuslu kadınlara zina suçlamasında buldukları halde dört şahit getiremeyenlere gelince; onlara seksen değnek vurun ve bundan böyle onların şahitliklerini ebediyen kabul etmeyin; çünkü onlar yoldan çıkmış olanlardır.”¹³⁵ Buna göre, namussuzluk suçlamasıyla kişinin cezalandırılması İslam hukuku açısından oldukça zor olduğu gibi itham eden kişi bunu kanıtlayamazsa kendisi suçlu konumunda olur.

İslam hukukuna göre, bir kişi eşini zina yaptığına şahit olsa dahi hemen öldürme için bir sebep teşkil etmez, bu duruma tanıklık eden koca talak hakkını kullanır. Eğer bu ilişkiden bir çocuk olmuşsa, koca nesebin reddi yoluna gider.¹³⁶

Töre cinayetleri nedenlerinden biri olan kızın baba evinden kaçması durumu da ölüme sebebiyet verecek bir durum değildir. Velinin nikahtaki yetkisi meselesinde mezhepler arasında ihtilaf vardır. Ancak, Hanefi mezhebine göre buluğa ermiş, akli başında her kadın kendi kendine nikah akdi yapmaya muktedirdir. Kızın velisi de olsa kız cebren evlenmeye veya

¹³³Kur’ân’ı Kerim, Mâide 5/ 32.

¹³⁴ İmam Muhyiddin en-Nevevi, *a.g.e.*, “Bir”, Müslümana Zulmetmenin, Onu Yardımsız Bırakmanın, Onu Küçümsemenin, Kanın, İrzın Ve Malın Haram Olduğu babı/10, hadis no: 6487-32/1, c. 10, s. 541.

¹³⁵Kur’ân’ı Kerim , Nur 24/4.

¹³⁶ Avcı, Mustafa, “Türk Hukuk Tarihinde Hukuk Sisteminin Namus Cinayetlerine Yaklaşımı”, *Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu*, Akader Yay., Diyarbakır 2003, s. 24-28.

evlenmemeye zorlanamaz. Kızın muvaffakâtı varsa evlilik sözleşmesinin hükmü vardır, yoksa evlilik geçersizdir.¹³⁷

Hız peygamberin kızın rızası alınmadan yapılan nikahı geçersiz saydığıyla ilgili bilgiler de kaynaklarda mevcuttur. Bunlardan biri, hadis kaynaklarında yer alan şu rivayettir. “Hansa binti Hizam (r.a) şöyle dedi: “Hansa (r.a)’yı babası iznini almadan evlendirmişti. Halbuki Hansa (r.a.) dul idi ve bu evliliğe razı olmadı! Akabinde Rasulullah’a gidip durumu şikâyet etti. Rasulullah onun nikahını iptal etti!”¹³⁸

Ayrıca, ortada bir suç varsa İslam ceza hukukunun “ihkak-ı hak yoktur” ilkesi gereğince kişi haklı olduğunu düşündüğü konularda hukuka başvurmadan kendi başına öç alarak adaleti sağlayamaz. Suçlu hakkında gerekli adli tahliller yapıldıktan sonra devlet eliyle ceza uygulanır. Belirli bir devlet teşkilatı ve hukuk sistemi olan bölgelerde, suçlu olduğu kesin olan kişiye cezalandırmanın şahıslar tarafından yapılması, toplum güvenliği ve düzenini riske atacak, kaos ortamı yaratacak tehlikeli bir tutumdur. Herkesin kendi hak ve adalet anlayışına göre hüküm vermesi, İslam hukuku açısından da uygun değildir.

İslam’ın hassasiyetle üzerinde durduğu “yaşama hakkı” ilkesine erkeklerde de görülmesine rağmen çoğunlukla kadınların maruz kaldığı töre cinayetleri ülkemizde ve dünyada sıkça rastlanmaktadır. Kadına yönelik şiddetin en ağır olan kadını temel hakkı olan “yaşama hakkı”ndan men etmektir.

Töre cinayetleri zaman zaman ülke sınırlarını aşmaktadır. Avrupa’nın göbeğinde de işlenen namus ve töre cinayetleri Müslümanların hanesindeki eksileri artırmaya neden olmaktadır. Amerikan Newsweek dergisinde “töre cinayetleri” başlığı atılıp, Müslüman göçmenlerin Batılı yaşam tarzına uyum

¹³⁷ Saffet Köse, “İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velayet”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sebat Ofset, Konya, 2003, sayı 2, s. 101, toplam tebliğ: 101-116

¹³⁸ ez-Zebîdî, a.g.e., “Nikah”, Hadis no:1808, c. 11, s. 299.

sağlamadığı belirtilerek, ikinci ve üçüncü nesil Müslümanlar arasında da "töre cinayetlerinin" görüldüğü vurgulanmıştır.¹³⁹

Uluslararası kadın hakları örgütü Teres des Femmes'in Almanya şubesinde töre ve namus cinayetleri konusunda araştırmalar yapan Monika Michell Almanyadaki töre cinayetleri kurbanlarına ilişkin şu bilgileri vermiştir: "Almanya'daki en büyük yabancı çoğunluk olması sebebiyle mağdurların çoğu Türkiye'den gelen göçmenlerden oluşuyor ancak bunun dışında eski Yugoslavya ülkelerinden, Arap ülkelerinden ve Pakistan'dan da çok sayıda kurban var.¹⁴⁰Maalesef eğitimsiz, bilinçsiz toplumlar tarafından İslam'ı referans olarak yapılan töre ve namus cinayetleri Batıdaki İslamofobik hareketlerin eline koz vermektedir. İstatistiklere bakıldığında bu konuda özeleştirme yapmaktan ve bu yanlış algıyı düzeltmek için toplumsal eğitim yapılmasını önermekten başka söylenecek kanaat olduğunu düşünmemekteyiz.

Şiddet en yüksek insan hakları ihlaliyken, töre cinayeti ise kadına yönelik şiddetin en ağır biçimidir kadını en temel hak olan "yaşama hakkı"ndan men etmektir. Bu durum İslam'ın dokunulmaz ve kutsal kabul ettiği temel değeri hiçe saymak olduğu için geçerli hiçbir gerekçesi yoktur.

İslam medeni hukukunun zamanın ihtiyaçlarına göre yorumlanması gerek töre cinayetlerinin çözümünde gerekse değişen hayat şartlarında kadının rolü ve konumu ile ilgili olumlu gelişmelerin yaşanmasına fırsat verecektir. Halen çalışmalarını ABD'de devam ettiren Sudanlı entelektüel ve hukuk âlimi Abdullahi Ahmed en-Na'im, İslam hukukunu evrensel insan haklarıyla uyumlu hale getirecek reformlara ihtiyaç olduğunu düşünmektedir. O, Müslüman toplumların hukuk, devlet ve din konularındaki yaklaşımlarını tartıştığı *İslam and the Secular State* adlı kitabında, hukuk sistemlerinin insan hakları hukuku ve modern hukukla uyumlu olması gerektiğini savunmuştur. Örnek

¹³⁹Bk.: <https://m.bianet.net>, "Töre Cinayetleri Avrupa'nın Da Derdi", yayın tarihi:23. 03. 2005, erişim tarihi: 10. 02. 2019

¹⁴⁰ Bk.: <http://www.haber7.com>, "Töre Cinayetlerinden Muzdarip Avrupa Ülkesi", yayın tarihi:08. 02. 2003, erişim tarihi: 10. 02. 2019.

olarak da, dinin sadece ahlâkî konularla ilgilendiği ve yasama konularında otorite olmadığı yönünde Amerikan tarzı bir laiklik modeli önermiştir. Ayrıca bu çerçevede Türkiye, Endonezya ve Hindistan modellerini de tartışmaya açmış, sekülerizm, insan hakları ve İslam arasında başarılı bir sentez kurmayı başaran Türkiye'nin iyi bir model olduğunu ileri sürmüştür.¹⁴¹

IV. C. VI. Cihat Anlayışı

Savaş devletler arası ilişkilerde en üst derecede şiddet içeren ilişkidir. Devletler arası krizler diplomatik yöntemlerle, arabuluculuk mahkemeleriyle barışçıl yollardan giderilmeye çalışılır eğer bunda başarılı olunmazsa ambargolar, ablukalar, misilleme hamleleriyle yaptırımların dozu artırılır ki bu yöntemlerle de uzlaşma sağlanmazsa ilişkilerin en şiddetli aşamasına gelinir ki bu yöntem de savaştır.

Günümüz Devletler hukuku doktrinine göre savaş genellikle şöyle tanımlanır: İki veya daha fazla devlet arasında, tarafların çıkarları doğrultusunda birbirlerine isteklerini zorla kabul ettirmek amacıyla ve devletler hukukunca öngörölmüş kurallar çerçevesinde yapılan silahlı mücadeledir.¹⁴²

Müslümanlar ise savaşı İslam yönetimini ve Müslümanların güvenliğini tehdit eden, Allah'ın dünya ve ahiret refahı için gönderdiği İslam'ın insanlara ulaşmasını engelleyen oluşumlarla mücadelenin son çaresi olarak niteler. Hedef ve mahiyet bakımından diğer savaş tanımlarından farklı olduğu için fakihler konuyu incelerken savaş yerine “cihad” terimini kullanmayı tercih etmişleridir ve bu kavramı “Allah yolunda ve uğrunda” anlamında “fi sebilillah tamlamasıyla isimlendirmişlerdir.¹⁴³

Müslüman liderlerin devlet yönetiminde cihat kavramını kullanması cihadın entelektüel ve ruhsal boyutundan çok politik boyutunu öne çıkarmıştır.

¹⁴¹ Cemil Hakyemez, *a.g.e.*, s. 33.

¹⁴² Ahmed Yaman, “Savaş” *DİA.*, İstanbul, 2009, c. 36, s. 189.

¹⁴³ Ahmet Yaman, “Müslüman Bilincindeki Savaş- Cihad Algısı ve Savaş Hukuku”, *Şiddet Karşısında İslam*, Komisyon, DİB Yay., Ankara, 2015, s. 292.

Bu sebeple cihad tarihsel bağlamından ayrı tutularak ve bağımsız değerlendirilmemelidir.

Cihad kavramı, Arapça c-h-d kökündendir ve ‘çaba sarf etmek’ manasına gelmektedir. Yine c-h-d, zor görevleri mükemmel bir şekilde başarmak için çabayı ve mücadeleyi vurgulayan diğer fiillerin de kökeni durumundadır.

Cihad, “çaba” ile ilgili kavramları bünyesinde barındıran geniş şümüllü bir kavramdır. Kur’ân’da yeni oluşmuş Müslüman topluluk tarafından ihtiyaç duyulan her tür ekonomik, fiziksel, psikolojik çabaya yönelik her eylem cihad kavramı altında anılmaktadır. (Bakara 2/218; Nisâ 4/95; Hacc 22/78; Furkân 25/ 53). Yine Hz. peygamberin “Mücahid nefsinin isteklerine karşı cihâd ederek günahlardan uzak durmak için mücadele eden kimsedir”¹⁴⁴“Müşriklere karşı ellerinizle, dillerinizle ve mallarınızla cihad edin”¹⁴⁵ ifadeleri cihadın savaşmaktan başka boyutları olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı cihad; kıtal ya da harpten bütünüyle farklıdır.

Cihadın mücadele ve mücahede gibi sınıfları ve tedailerini mevcuttur. Çünkü mücahedeye giden yol mücadeleden geçer. Nahl suresi 125. ayeti bize bu konuda yol gösterici niteliğe sahiptir. Ayette “Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır, onlarla en güzel yöntemlerle mücadele et.” İfadesinde şiddet ve aşırı tepkiye gitmeden önce firasetle, vakur bir tavırda çaba sarf etmek gerektiğini bildiriyor. Bu altyapı sağlandıktan sonra müzakere ve diplomatik temele dayalı mücahede basamağına geçilmiş oluyor. Zira Ankebût suresi 46. Ayette geçen “Zulmedenler (adaletsiz davrananlar) hariç, Ehl’i Kitapla en güzel yöntemle mücadele edin (güzel bir yöntem olmaksızın onlarla mücadele etmeyin).” ifadesi Kur’ân’ın, Ehl-i Kitab’ın hepsini aynı kategoride değerlendirmedini göstermektedir. Bir taraftan onlardan bazılarını, ılımlı

¹⁴⁴ Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Tirmizi Tercemesi*, “Cihadın Değer ve Kıymeti”, Cihada Her Yönüyle Bağlı Olarak Ölen Kişinin Mükafatı Babı, Hadis no: 1621, Konya Kitapçılık, İstanbul, 2007, c. 2 s. 168.

¹⁴⁵ Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Nesâi ve Tercemesi*, “Cihad”, Hadis no: 3045, Konya Kitapçılık, İstanbul, 2005, c. 2, s.451.

uzlaşma sağlanabilecek, müzakereye açık kişiler olarak görürken, diğer kısmını ise iletişimin işe yaramadığı, taassup sahibi düşman ve zalim kişiler olarak görmektedir.

Fakat Hz. Peygamberin cihadla ilgili hadisleri ‘savaşmak’ olarak tercüme edilmiştir. Geleneksel olarak Kur’ân’dan sonra en güvenilir kitap olan Sahih el-Buhari de dahil hadis kitaplarında cihad kelimesi “savaşmak” anlamında çevrilmiştir. Buhari’nin Sahih’inde Cihad’la ilgili olan elli ikinci babda, cihad ‘savaşmak’ şeklinde tanımlanmaktadır.

Tamamen etimolojik açıdan incelendiğinde Arapçada “kutsal savaş” kavramı, harb el-mukaddese (kutsal savaş) ifadesine tekabül etmektedir. Cihad, ne Kur’ân’da ne de hadislerde spesifik bir şekilde savaş anlamında kullanılmaz. Savaş karşılığında Kur’ân’da yer alan kavram, “kıtal”dır ve bu terimin belli bir anlam çerçevesi vardır.

Müslümanlar için yol gösterici ve hayat rehberi olan Kur’ân’da savaş, bir tema olarak mevcuttur. İslam öncesi Arap toplumu; harp (savaş), sim (savaş, dövüş), kıtal (öldürme), ma’raka (çatışma, muharebe) gibi zengin bir savaş literatürü oluşturmuştur. Kur’an’da kıtalın harb göre daha çok yer almasıyla birlikte her zaman düşmanları öldürmeye yönelik referans ile kullanılmamış, insan hayatına saygıyı salık veren ilkelerde de kıtal kavramı kullanılmıştır. Örneğin:

“Kendinizi öldürmeyin; şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir.”
(Nisâ 4/29)

“Cinayet veya yeryüzünde fesadı yayma karşılığı dışında kim bir insanı öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibidir.” (Mâide 5/32) ve yine, “Allah’ın kutsal kıldığı insan hayatına, adalet yolu dışında, kıymayın.”(En’am 6/132) Bu ayetlerde kıtal geçerli sebep olmadan usulsüz öldürmeleri engeller şekilde kullanılmıştır. Savaş açısından Kur’ân, sivillerin korunması amacını hiçbir zaman ötelemez, savaş ahlakı ve savaş sorumluluğunu her daim hatırlatır.

Savaş durumunda bile Müslümanlar, adalet ilkesiyle hareket edip güç ve kuvvetlerini sınırlamak zorundadırlar. Tüm Müslümanlar, nefis-i müdafaa ve temel insani haklarını koruma amacıyla savaşa izin verildiği konusunda mutabıktır. Düşmanların Müslümanlar üzerine topyekun savaş açması durumunda savaşa izin veren ayetlerde geçen “yukâtelûne” (kendilerine savaş açılanlar) fiilinin pasif olarak kullanılmasında savunma amaçlı savaş açılabileceğini göstermektedir.

“Kendilerine savaş açılanlara, haksızlık edilmesi dolayısıyla (savaş için) izin verilmiştir. Şüphesiz Allah, onları destekleyecek güçtedir.” (Hac 22/39)

Yine aşağıdaki ayet, savaş nedenleri hakkında çok daha fazla detay verir: “Onlar, “Bizim Rabbimiz Allah’tır.” demeleri sebebiyle, yurtlarından haksız yere çıkarıldılar. Allah’ın bir kısım insanları diğerleri yoluyla kontrol altında tutması olmasaydı, içlerinde Allah’ın isminin çokça anıldığı manastırlar, kiliseler, sinagoglar, camiler yerle bir edilirdi.” (Hac 22/40)

Bakara suresi 191. ayet cihad bağlamında şiddeti onaylamak için referans alınan ve yanlış yorumlanan ayetlerindedir: “Onları her nerede yakalarsanız öldürün.” ayetin ikinci kısmını dikkate almadan yorumlayan fundamentalist oluşumlar ve İslam karşıtı zihinler şiddete başvurmakta bir beis görmemektedirler. Zira ayetin devamı “Onların sizi çıkardığı yerden siz de onları çıkarın, fitne öldürmekten daha kötüdür.” şeklindedir. Buradaki “fitne” kavramı maddi manevi baskı ve zorbalıktır. Dolayısıyla şârinin vermek istediği mesajı “zorluk ve baskı altında yaşamaktansa size bunu yaşatanları etrafınızdan uzaklaştırın ve gerekiyorsa onları öldürün” şeklinde yorumlamak gereklidir. Ayetin içeriği savaş zamanına ilişkindir. Mezkur ayetle ilgili okuma ve yorumlamalarda hata yapıldığı kanaatini taşımaktayız.

Cihadla ilgili hükümlerin hiçbir askeri organizasyon ve güvenlik teşkilatlanmasının olmadığı dönemlerde indiğini göz önünde tutarsak cihad konulu ayetler, askeri bağlamdan ayrı ele alınmalıdır. İlk olarak Medine’de izin

verilen mesele de cihat değil kıtaldır (savaş). Cihad özendirilip teşvik edilirken, kıtale bir toplumun temel haklarının ihlal edilmesi ve nefs-i müdafaa durumları gibi mecburi durumlarda müsaade edilmektedir. kıtal, bir toprak bütünlüğünü savunmak ve genişletmek amacı taşıırken, cihad hiçbir saldırıyı gerektirmeden bireysel ve toplumsal olgunluk düzeyinin bir parçasıdır. Mâturıdı'nın çok güzel ifade ettiği gibi cihad, savaş başlamadan önce yapılan bütün faaliyetlerin adıdır, savaşa giden yolları kapatmaktır. Savaşın adı değildir.

Bunlara rağmen, şimdiye dek nefs-i müdafaa ile sınırlı savaşa rastlanmamış, savaşlar özellikle ekonomik ve siyasi kaygılar etrafında şekillenmiştir. Hükümdarlar devlet genişletme arzusuna karşı İslam prensiplerini uygulama noktasında çelişki içinde kalmışlar ve bu yaşadıkları ikilemi bertaraf etmek için Müslüman alimlere başvurmuşlardır. Hz. Muhammed'in cihadın nasıl olduğunu anlatan "Cihadın en üstünü zalim hükümdara karşı doğruyu söylemektir" meşhur hadisine rağmen, birçok Müslüman âlimin, siyasete alet olup yöneticilerin arzularına hizmet ettiğini düşünürsek bu için gerçekten mücadele gerektiğini anlayabiliriz. Zira Emevi Devleti'nin mantık yapısının cihadın Allah'a bağlılık düzeyini ortaya koyan bir çaba olmaktan çok, bir devletin toprak siyaseti olarak algılanmasında etkisi büyüktür.¹⁴⁶

Her türlü mücadeleye rağmen, cihadın etkili bir şekli olan harp (savaş) kaçınılmaz olduğunda ise keyfiyetten ve zulümden söz edilemez. İslam' da din, hukuk ve ahlak tarafından tanınan meşru bir sebebe dayanmayan savaşlar şu ayetten de anlaşılacağı üzere benimsenmemiştir.

Bir topluluk diğer bir topluluktan daha (güçlü ve) çoktur diye yeminlerinizi aranızda bir hile ve fesat sebebi yaparak, ipliğini iyice eğirip büktükten sonra (tekrar) çözüp bozan kadın gibi olmayın. Allah, bununla sizi

¹⁴⁶ şaban Ali Düzgün, a.g.e., s. 275-296.

ancak imtihan eder. Hakkında ayrılığa düştüğünüz şeyleri kıyamet günü size elbette açıklayacaktır.¹⁴⁷

O dönüp gitti mi insanlar arasında bozgunculuk etmek, ekinleri tahrip edip nesilleri bozmak için yeryüzünde koşar. Allah bozguncuları sevmez¹⁴⁸

Ayrıca Hz. peygamberin şu hadisi de aynı duyarlılığa değinmektedir. “Kim övünmek, gösteriş yapmak ve savaş sırasındaki cesareti işittirmek maksadıyla savaşır, komutana isyan eder ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarırsa sevap namına hiçbir şey kazanamaz.¹⁴⁹

İslam hukukçuları, tüm çözüm yolları denenmesine rağmen sonuç alınmayıp savaş patlak verdiğinde kontrolsüz davranmamış bütün hengame ve gerilime rağmen Müslüman mücahitleri belirli kayıtlar altına almışlardır. Müslümanların uymakla yükümlü oldukları savaş hukuku kurallarının genel çerçevesini kısaca şöyledir. Savaşın başlangıcını ilan etmek şarttır. ayrıca savaş ilanından sonra düşman devletin vatandaşlarına önlem alma şansı tanınır. Savaşa doğrudan veya dolaylı katkısı bulunmayan kadınlar, çocuklar, akıl hastaları, özürlüler, hastalar, sarhoşlar, mâbedette inzivaya çekilmiş din adamları, kendi işiyle uğraşan işçi, çiftçi, iş adamlarına zarar verilemez. Düşman devletin kadın vatandaşlarına tecavüz ve onlarla gayri meşru ilişkide bulunmak da had cezası gerektiren çok ciddi bir suçtur. Savaşta çocuklara kesinlikle zarar verilmez ve düşmanlara ait cesetlere müsle (uzuv kesme) yapılmaz. Hz peygamber hunharca adam öldürmekten men etmiştir ve hayvan boğazlarken dahi öldürmeyi en acı çektirmeyen yöntemlerle yapmayı emretmiştir. Yağmalamak da İslam savaş hukukunda yasaktır. Zaruret olmaksızın bitki dokusuna ve diğer canlılara zarar vermek de savaşta yasak fillerdendir.

¹⁴⁷*Kur’ân’ı Kerim*, Nahl 16/92.

¹⁴⁸*Kur’ân’ı Kerim*, Bakara 2/205.

¹⁴⁹Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi*, “Cihad”, Savaş Kim İçin ve Ne İçin Yapılır Babı, Hadis no.2515, Konya Kitapçılık, c. 2 s. 325.

İslam savaşının asıl gayesi yok etmek değil zararsız hale getirmek olduğu için öldürücü vasfı sınırlı silahlar kullanılmalıdır. Bununla beraber dönemin teknolojisi ve gücüne göre önlem alınması Kur'ân'ın emridir “Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve savaş atları hazırlayın” (Enfal 8/60) dolayısıyla günümüzde nükleer ve biyolojik silahlarla saldırılara karşı koymak caizdir. Savaşta stratejik mevkiileri işgal etmek kullanılmaz hale getirmek caizdir zira Hz. peygamber de ve Hayber savaşında su kuyularını kullanılmaz hale getirmişti. Gece baskınları düzenlemek, İslami ilkelere ters düşmemek şartıyla yapılan eyleme misliyle karşı vermek de caizdir. Hz peygamberin “Savaş hiledir” ifadesiyle savaşta yapılan anlaşmayı bozmamak ve sözü ihlal etmek haricinde her türlü hileyi yapmak uygundur.

Görüldüğü üzere İslam savaş hukukunda insanlık dışı her eylem, intikam kokan canice tavırlara izin verilmemiştir. İslamî düstura göre savaş istenmeyen bir durumdur ancak din, millet ve insanlık değerlerine karşı düşman olanlara karşı da caydırıcı unsur olması için savaş kaçınılmaz olmaktadır. savaşta bile ihsanı, şefkati ve merhameti elden bırakmayan hukuk sisteminin özüne uyarak hareket etmenin insanlığın acısına çözüm olacağı kanaati taşımaktayız.

IV.C. VII. Dâru'l-İslam Dârü'l-Harb Meselesi

İslam fıkıh alimleri devletler arası hukuk usullerini ortaya koyarken bazı kavramlar belirlemişlerdir. “Dârü'l-harp” ve “Dârü'l-İslâm” bu terimlerden biridir.

Dârü'l-harp, Müslüman olmayan bir devletin hâkimiyeti altındaki toprakları ifade ederken; Dârü'l-İslâm, Müslüman ülkenin hakimiyeti altındaki toprakları ifade eder. İslâm hukukçuları devletin ülkesini kategorize ederken, devletin siyasî, hukukî, iktisadî ve idarî yapısının İslâm esaslarına dayandığı, yasama, yürütme ve yargı yetkilerinin İslâmî otoritenin elinde bulunduğu ülkelere dârü'l-İslâm, İslâm düzeninin hâkim olmadığı ve bu yetkilerin

Müslüman otoritenin elinde bulunmadığı ülkelere de dârü'l-harp adını vermişlerdir.¹⁵⁰

Dârü'l-İslâm, İslam ülkesidir, dârü'l-harp de küfür ülkesidir. Ama bir yerin dârü'l-İslâm ya da dârü'l-küfür sayılabilmesinin kriterleri bütün mezheplere göre farklıdır. Bazı fıkıhçılara göre bu ayrımın temel noktası, bir ülkede İslam ahkâmının uygulanıp uygulanmamasıdır. Müslüman nüfus azınlıkta da olsa, İslam ahlakı uygulanıyorsa orası dârü'l-İslâm'dır, Müslümanlar çoğunlukta oldukları halde Müslüman ahlakı uygulanmıyorsa orası dârü'l-harptir. Bu sınıflandırmayla Türkiye'yi bile dârü'l-harb sınıfında kategorize edenler bulunmaktadır. Bazılarına göre ise belirleyici özellik bir ülkede İslam ahkâmının çok kısa da olsa uygulanmış olmasıdır. Endülüs örneğinde olduğu gibi orası artık kıyamete kadar dârü'l-İslam' dır.

Bazı Müslümanlar harp terimini dünyayı iki farklı bölgeye ayırmak için kullanırlar: Dünyanın İslam nüfuzu yoğunlukta olan yerlere karşı sürekli savaş halinde olunan “diğerleri”. Kısacası dârü'l-İslam dünya sathında hiçbir dârü'l-harp bölgesi kalmayana kadar yaygınlaşmalıdır ve bunun için yapılan bütün çabalar da cihattın bizzat kendisidir.

Kelsay'a göre Müslümanlarla Batı arasında ilk ciddi çatışma, 8. yüzyılda Şeybanî'nin Kitabı's-Siyer'i ile başlamıştır. Zira Müslüman olanları “dârü'l-İslam”, olmayanları da “dârü'l-harp” bölgeleri sayarak dünyayı ikiye ayıran ve yerleşimcilerin statülerini İslam'la olan ilişkisine göre belirleyen de ilk bu eserdir.¹⁵¹

Bu ayrımın temelinde İslam ülkesi dışında olan her şey mubahtır ilkesi yatmaktadır. İslam ülkesi dışında olan her türlü nesne cihat yoluyla Müslümanlar tarafından, bölge dâr'ul-İslam olana kadar zapt edilir. Sistem harbînin otoritesini kabul etmeme, o ülkeden alabileceğin her şeyi her türlü yolla alarak düşmanı iktisaden zayıflatmak, felsefesine dayandığı için maalesef

¹⁵⁰ Ahmet Özel, “dârülharp” *DİA*. İstanbul, 1993, c. 8, s. 536.

¹⁵¹ Cemil Hakyemez, *a.g.e.*, s. 28.

Müslüman kesimin İslam ülkesi olmayan yerlerde yabancı, medeniyetten uzak, barbar kimseler olarak tanınmasına neden olmuştur.

Dâru'l-harb meselesi genellikle muamelat konularında gündeme gelmiştir. Harb halinde olduğumuz insanların malları bize helaldir fetvası ile dâru'l-harb de faize izin verilmiştir.

Bununla birlikte böyle bir bölümlenme, dünyanın köy olmadığı, homojen ve girişken olmadığı zamanlarda makul görülebilir. Fakat şu an ülkeler içlerinde farklı din ve etnik kökenden milyonlarca insanı barındırmaktadır. Kendilerini Hıristiyanlık yurdu olarak adlandıran İngiltere ve Almanya dahil günümüzdeki dünya düzeninde bu isimle anılması uygun görünmüyor. Müslüman toplulukların buralarda yaşadığını dikkate almadan bu ülkeleri dâru'l-harb (sürekli savaşın olduğu ya da savaş olmaya aday bölge) olarak kabul edilmesi mümkün değildir.

John Kelsay, 11 Eylül saldırılarının ve Irak'taki çatışmaların temelini, İslam diniyle, yani İslam'ın "cihad" anlayışıyla ilişkili olduğunu iddia etmektedir. Ona göre İslamcı militanlar, faaliyetlerinde Kur'ân, Sünnet ve erken dönem ulemasının görüşleri üzerine bina edilen İslam'ı hukukunu referans almaktadırlar. Söz konusu İslam uleması ise görüşlerini, 9. ve 10. asırda İslam'ın emperyalist bir güç olduğu dönemde, yani tüm Müslümanların yabancı istilasına altında olmadığı kendi hâkimiyetleri zamanında formüle etmişlerdir. Bu yüzden de üslup ve söylemlerinde sertlik içeren tek yönlü bir yasama biçimini esas almışlardı. Günümüzde ise hem çoğu Müslüman yöneticinin meşruiyeti bulunmamakta hem de Müslümanlar dünyanın her tarafında yaşamakta ve sahip oldukları Müslüman devletleri de zayıf durumdadır. Bugünkü Müslüman militanlar ise erken dönemde kaleme alınan

hukukî kuralları bu tür farklı radikal bir bağlama uyarlama zorluğu yaşamaktadırlar.¹⁵²

İslam alemindeki bu keskin ayırım sebebiyle Müslümanlar barbar, kin ve taassup ateşiyle yanan, gözü dönmüş topluluklar olarak tanınmışlardır. Müslüman kimliği inşa eden Hz. peygambere vefasızlık durumu oluşmuştur. Müslüman karakteri zaafa uğramış, zedelenmiştir. Bu gerekçeyle Hz. peygamberin “Faizin her türlü haramdır ve hepsi ayağımın altındadır” tembihi de hükümsüz kalmıştır.

Bilinçsizce yapılan bireysel şiddet uygulamaları asla cihad değildir. Son yıllarda görülen ve Müslümanlara mal edilen şiddet olaylarını, İslam’ın kutsal değerlerinden olan cihad ile anmak kabul edilecek bir niteleme değildir. İslam adına yapılan intihar saldırılarının ise İslam’ la hiçbir bağlantısı yoktur. Bu kabil tedhiş hareketleri ne İslam’la ne de insanlığın değerleriyle örtüşür. Hz. Peygamberin“Ey insanlar düşmanla karşılaşma dilemeyin, Allahtan afiyet dileyin. Onlarla karşılaştığınız zaman da sabırlı olun ve bu durumda bilin ki cennet kılıçların gölgesi altındadır”¹⁵³nasihati İslam ve terör olaylarının asla karşılanmayacağıdır.

IV. C. VIII. İslam’ın Terör İle İlişkilendirilmesi

Önceki konularda işlemiş olduğumuz cihat algısının bir uzantısı olarak önümüze çıkan mevzu İslam’ın terör ile ilişkilendirilmesidir. İslam aleminde fundemantalist düşünce ekseninde şekillenen bazı oluşumlar din algısında şiddet eğilimi göstererek İslam’ı tüm yeryüzü sathında gözden düşürecek eylemlere başvuruyorlar. Bazı kesimlere göre İslam’ın terörle anılmasına sebep olan organizasyonlar masa başı kurgulanmış, arka planında siyasi ve ideolojik nedenleri olan art niyetli oluşumlardır. Burada terör kavramına kısaca

¹⁵² Cemil HAKYEMEZ, “İslomofobinin İslam Araştırmaları Üzerine Etkisi”, *İlahiyat Akademi Dergisi*, edit., Mustafa Ünverdi, Muhyettin İğde, Gaziantep Üniversitesi Matbaası, Gaziantep, 2017, sayı 6, s. 27.

¹⁵³ez-Zebîdî, *a.g.e.*, “Cihad ve Siyerin Fazileti” Hadis no:1246, c. 8, s. 256.

değindikten sonra İslami terör örgütleri hakkında bilgi vererek konu hakkında açıklamalarda bulunacağız.

Terör terimi, dehşet ve korkuyu belirtirken terörizm, bu kavrama siyasi içerik ve süreklilik katmaktadır. Bu doğrultuda terörizm savaş ve diplomasi ile kazanılmayan sonuçları elde etmek, korkutmak ve itaat ettirmek için bir teoriye, felsefeye ve ideolojiye dayanılarak siyasi maksatlarla, iradi olarak terör ve şiddetin sistemli ve hesaplı bir şekilde kullanılmasıdır.¹⁵⁴

Terörizm korku psikolojisi oluşturarak, siyasi ve ideolojik hedeflerine ulaşmaya çalışır. Terörizm kitle iletişim araçlarını da kullanarak ‘benden olanlar’ ve ‘benden olmayanlar’ şeklinde toplumda bir kutuplaşma yaratır ki böylelikle insanları zorunlu bir şekilde taraf olmaya iter. Bu da toplumun beraberlik duygularında erozyona neden olur. Can güvenliği tehlikede olan toplum huzursuz ve endişelidir.

Müslüman kimliğinin terör kavramıyla özdeşleşmesine sebep olan radikal İslamcı grupların en tanınmışları şunlardır:

Taliban:

Sovyet Rusya’nın 1979’da Afganistan’ı işgal etmesine duyulan tepki neticesinde kökleri atılmış radikal İslamcı bir topluluktur. Organizasyonu oluşturan medrese talebeleri sebebiyle oluşuma “Taliban” ismi verilmiştir. Afganistan’da 1994 Yılıının sonlarına doğru sayıları elliye bulmayan medrese öğrencilerinden oluşan bir grup, ülkedeki çalkantıları söndürme vaadiyle meydanlara çıkmış Afgan halkı tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Ancak 1997de askeri başarıyı yakaladıktan sonra Rabbani rejimine alternatif adımlar atmaya başlamışlar, Molla Muhammed Ömer’i Taliban’ın lideri seçmişler ve Emirü’l Mü’minin ilan etmişleridir. Taliban hukuk sisteminde katı şariat kurallarını uygulamış, teknolojik aletler, film, müzik, heykel, vs.leri insanları İslam

¹⁵⁴www.tasam.org.tr, Gamze Helvacıköylü, “Terör Nedir” yayın tarihi: 13. 02. 2007, erişim tarihi: 10. 03. 2019.

inancından uzaklaştırdığı gerekçesiyle yasaklamıştır. Ku'ân'ın yorumlanmasına ve içtihat sistemine karşı çıkmıştır. Bu Oluşumda ABD'nin etkisi ve desteği olduğu fikri yaygın olmakla beraber 2001 yılında Taliban Birleşmiş milletlerin terör örgütü listesinde yerini almıştır.¹⁵⁵

Hizbullah:

Lübnan da 1982 yılında örgütlenmeye başlayan 1985'te de resmi olarak kuruluşunu ilan etmiştir. İran ve Suriye ile ideolojik ve stratejik bağlantısı olan örgüt, hem askeri hem de siyasi kanada sahip radikal İslam gruplarındandır. Lübnan'ı Batı sömürgeciliğinden ve İsrail işgalinden kurtarıp yeni bir İslam devleti kurmak tutmak örgütün ana amaçlarıdır. Allah'ın taraftarları anlamına gelen Hizbullah'ın manevi lideri Fadallah'tır. Örgüt, kurulduğu tarihten itibaren yüzlerce saldırı gerçekleştirmiş, binlerce insanın ölümüne yol açmıştır. Hizbullah, Washington'un En Tehlikeli Terör Örgütleri listesinde ilk sırada yer alır.¹⁵⁶

El- Kaide:

Küresel çapta eylemler yapan örgüt, 1988 yılında Usame Bin Laden tarafından kuruldu Afganistan'da kurulmuştur. Gerilla savaşı, sabotaj ve intihar eylemleri konusunda eğitim almış bir çok militanı bünyesinde bulunduran örgüt 2001 yılında 11 Eylül saldırısıyla dünya gündeminin zirvesine oturmuştur. Esasen El- Kaide ikiz kulelere ve pentagona yapılan saldırıyı üstlenmemiş lakin bütün Amerikan hükümeti ve bir çok uzman bu saldırının El-Kaide'yi sorumlu göstermiştir. Türkiye'deki Neve Şalom Sinagog'una yönelik saldırı, Beth İsrail Sinagog'una yönelik bombalı saldırı, HSBC bankasına yönelik saldırı ve İngiltere Başkonsolosluğuna yönelik eylem bu

¹⁵⁵ Damla Şahin, “ Taliban'ın Ortaya Çıkışı Ve ABD'nin Örgüt'ün Gelişimi Sürecindeki Etkileri”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Yayıncı: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2016, Kış, sayı 1, s. 230-236.

¹⁵⁶ Abdulgami Bozkurt, “Hizbullah'ın Lübnan'da Kuruluşu ve Popülaritesinin Sebepleri”, *Tarih Okulu Dergisi*, edit., Ünal Taşkın, Gökhan Kağnıcı, İzmir, Mart 2014, yıl 7, sayı 17 s. 600-607.

örgütün planı dâhilinde gerçekleşmiştir.¹⁵⁷Selefilik, Vahabilik gibi ideolojilerden beslenen ve dünya İslam devleti kurma çabasında olan bir örgüttür.

Işid/ Deaş/ Daeş/ Daiş:

Örgüt, ABD'nin Irak işgaline karşı mücadele etmek üzere 2003 yılında Ebu Musa ez-Zerkavî liderliğinde “Cemaatu't-Tevhid ve'l-Cihad” adıyla kurulmuştur. 2004 yılında aynı çizgide olduğu “el-Kaide’ye bağlılığını ilan ederek “Irak el-Kaidesi” adını almıştır. 2006 yılında ise Irak’taki küçük Sünni gruplarla bir araya gelerek “Mücahidler Şura Konseyi” adıyla anılmıştır. Aynı yıl adını “Irak İslam Devleti” olarak ilan etmiş, ardından 2013 yılında ise “Irak ve Şam İslam Devleti” olarak değiştirmiştir. Örgütün isminin son hali 2015 yılı Haziran ayında “İslam Devleti” olarak duyurulmuştur.

Örgüt Türkiye’de “Irak ve Şam İslam Devleti” isminin baş harflerinden oluşan (İŞİD) kısaltmasıyla tanınsa da Batıda ISIL, ISIS, veya IS kısaltmasıyla, Arap dünyasında ise daha çok Arapça isminin baş harflerinin okunuşundan oluşan (Daiş) kısaltmasıyla bilinmektedir.

El-Kaide'nin alt bir yapılanması olarak çıktığı yolunda 2014 itibariyle El-Kaide ile hiçbir bağlantılarının kalmadığını açıklayarak tedhiş ve şiddet içeren kanlı eylemlerde bulunmuştur.

Aşağıdaki görselde görüldüğü gibi¹⁵⁸ son yılların en kanlı eylemlerinde bulunan ve gittikçe yayılan terör örgütü İslam’ın“Barış” anlamına gelen ismini zedeleyen faaliyetlerde bulunmaktadır.

¹⁵⁷ Fatih Aktaş, “El Kaide Terör Örgütü Ve Sakarya’ da El Kaide Algılaması” Sakarya Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*, Mayıs 2010.

¹⁵⁸<https://www.sabah.com.tr>. “Türkiye ve Avrupa da Daeş Saldırıları” , yayın tarihi: 18.08. 2017, erişim tarihi: 10.03. 2019.

Görsel 7: Daeş saldırıları

Boko Haram:

Boko Haram 2002 yılında Nijerya'da kurulmuş bir örgüttür. Örgütün kurucu lideri Mohammed Yusuf'tur. Örgütün amacı Nijerya'da batılı eğitim sistemini yok etmek ve batı uzantıları her şeyi ortadan kaldırmaktır. Boko Haram kelimesi "Latin alfabesi" haram, "Batılı eğitim" haram anlamına gelmektedir. Örgütün resmi adı; Dava ve Cihad İçin Barış Ve Sunnet Cemaatidir (Cemaat es-Sulh Sunnet Li Dava Vel Cihad) Örgüt Nijerya'da zor şartları, adaletsizlik ve sefaleti kullanarak bölgede çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Özellikle buralarda bedava dini eğitimler ve yoksul kesime yaptığı yardımlarla destekçi toplamaktadır. Boko Haram terör örgütü, batılı

anlamdaki her şeye karşı olup batının yok edilmesi gereken bir şey olduğunu ve onlara uyan kim olursa olsun yok edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Özellikle kadınları mağdur eden örgüt genç kızları kaçırıp pazarda satma ve onları zorla evlendirmektedirler. Örgüt İşid'e biat ettiği iddia edilmektedir.¹⁵⁹

Somali'deki eş-Şebab, iddialara göre Türkiye'de iç karışıklık çıkartmaya çalışan İran gizli servisi tarafından yönetilen terör örgütü Tevhid Selam, İslam devleti kurma amacı taşıyan Türkiye'de faaliyet gösteren İslami Büyük Doğu Akıncıları Cephesi (İBDA-C) de terör örgütleri arasında ası sıkça duyulan örgütlerdendir.

Aktivist Müslüman ve İslam'a sadık olma iddiasıyla ortaya çıkan bu örgütler İslam'ın hak ve adalet anlayışına gölge düşürmüşler, sevgi, şefkat, rahmet mesajını sekteye uğratmışlardır. Bu örgütlerin din anlayışları genel itibariyle şöyledir:

Kur'an'ı anlama ve uygulama metotlarında yorum ve içtihadı yer vermeyen bu radikal İslamcı gruplar, Kur'an'ı zahiri anlamda okumakta, tarihi bağlam ve mesajın gaye ve maksadını dikkate almamaktadır. Bu anlayışın bir sonraki basamağında Kur'an'ı kendi anladıkları çerçevede değerlendirmeyenleri "kâfir" ilan etmekte ve son aşamada da "kâfir" olarak nitelendirdikleri kişilerin öldürülmesinde bir sakınca görmemektedirler.

Hadis yorumlama metotlarında da aynı sistemlerini korumuşlar, lafzın hikmetine inmeden, hadislerin sahihliğini analiz etmeden metni olduğu gibi kabul etmişlerdir. İslami terör örgütleri mücadelelerinde sürekli şiddet içerikli ayet ve hadisleri kullanmışlardır.

Terör örgütleri Hz. Peygamberin bir komutan makamında sıcak savaş ortamında sui-kast da bulunan düşmanları için söylediği "Her kim Allah yolunda bir gayrimüslimi öldürürse Allah ona cehennemi yasak eder." sözünü

¹⁵⁹ <https://www.timeturk.com> "Boko haram nedir?", yayın tarihi: 07. 12. 2017, erişim tarihi: 10. 03. 2019.

ve Enfal suresi 12. ayette geçen “Hani Rabbin meleklere şüphesiz ki ben sizinle beraberim, haydi iman edenlere destek olun; ben kâfirlerin yüreğine korku salacağım; vurun onların boyunlarını, vurun onların bütün parmaklarına!” ifadesini anlam bütünlüğünü ve iniş sebebinin göz ardı ederek yorumlamış ve çirkin saldırılarını haklı çıkarmak için söz konusu ayetleri kullanmışlardır. Hz. Peygamberin savaş ahlakının müşrikleri bile hayran bıraktığını umursamamışlar, merhametle dolu uygulamalarını görmezden gelmişlerdir. Hayber’in fethi sırasında Hz. Ali’yi düşmanı öldürmeye değil kazanmaya teşvik ederek “Senin elinden bir kişinin hidayete ermesi güneşin üzerine doğduğu her şeyden daha hayırlıdır” (Buhari, “Cihad”, 4); buyurması gibi söylemleri hiç dikkate almamışlardır.

Örgütler, sosyal medya araçlarını profesyonelce kullanmakta “kültürel yabancılaşma” gelir dağılımındaki eşitsizlik konularını işleyerek gençleri provoke etmektedir. Cihat, kıtal, emr’i bi’l mâ’ruf gibi kavramlarla insanları motive ederek bunlara yapanların cennete gireceğini telkin etmektedir. Şiddet söylemine ilgi duyan, terör örgütlerinin cazibesine katılan, kültürel ve dini alt yapısı olmayan insanlar da bu mesajlara destek vermekte ve örgüte katılmaktadır.

İslami radikal gruplar taraftar kazanmak, kendi düşüncelerini savunmak ve yaygınlaştırmak için manipüle etmektedirler. İnsan canının dokunulmaz olduğunu göz ardı ederek, canlı bombalarla, intihar saldırılarıyla yüzlerce masum insanın hayatına son vermektedirler.

İslam devleti kurma gayretiyle kendilerini halife ilan ederek insanların biat etmelerini bekliyorlar ki kahır ve galebeyle insan yönetimine talip olma asla meşru bir yönetim tarzı değildir. İslam tarihinde ilk dönem halifelerin başa geçiş usullerini düşünürsek kimsenin kendi kendini halife seçmesiyle, halife olması söz konusu değildir.

“Müslüman’ım diyen herkes İslam dâhilindedir” ilkesini hiçe sayarak, tekfir (din dışı ilan etme), tebdi (bid’at ehli sayma) ve taddil (sapık ilan etme)

ilan ederek Allah katında hüküm verilecek konularda da karar verip, bunlarla savaşmayı “İslam Devleti”nin bekası için vazgeçilmez bir hak görmektedirler.

El-verâ ve'l berâ (Müslüman olanı sevmek, kâfire buğuz etmek) kavramını kullanarak kendinden olmayanları ötekileştirmekte ve insanlığın kardeşlik bağına zarar vermektedirler.

Cihat kavramını sadece İslam devleti hakim oluncaya kadar savaşmak olarak algılar, bu yolda bütün hukuk kurallarını hiçe sayarak şiddet gösterisinde bulunmaktadırlar. Kur'ân-ı Kerim'de Müslüman olmayanlara karşı katı ve uyarıcı nitelikte ibarelerin bulunduğu bir vakıadır. Ancak bu ifadeler, tarihsel bağlamından koparılmadan Kur'an bütünlüğü korunarak analiz edilmelidir. Bu tür ayetler, Hz. Peygamber döneminde Müslümanların varlığını tehdit eden şahıs ve gruplara yöneliktir. Bu gibi istisnai durumlar hariç Hz. peygamberin ve Müslümanların diğer toplumlara karşı tutumları toleranslı olmuş ve saygı çerçevesinde ilerlemiştir. Kur'an'da geçen “Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara âdil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever. Allah, yalnız sizinle din uğrunda savaşanları, sizi yurtlarınızdan çıkarırları ve çıkarılmanız için onlara yardım edenleri dost edinmenizi yasaklar. Kim onlarla dost olursa işte zalimler onlardır.” (Mümtehine 60/8-9) ifadesi İslam'ın kurmak istediği toplum düzenini açıkça göstermektedir.

Hz. Peygamber'in uygulamaları O'nun ne kadar müsamahakâr bir tutum içerisinde olduğunu göstermektedir. Toplum düzenini bozanlara, İslam düşmanlarına ve hainlere caydırıcı olmak üzere sert cezalar uygulamış olsa da O'nun temel gayesi yaşam hakkını korumak olmuştur. Örneğin, Mekke'yi fethettiğinde, zamanında inancı yüzünden eziyet eden, vatanından çıkarılan müşriklere hitaben yaptığı konuşmada onların endişelerini gidermek üzere şu merhamet dolu sözleri sarf etmiştir: Hz. Yusuf'un kendi hakkında bunca cevr ve cefa eden kardeşlerine dediği gibi ben de size şöyle diyorum: “Bugün size

kınamak yok. Allah, sizi afetsin. O, merhametlilerin en merhametlisidir.” (Yusuf 12/92) Haydi hepiniz serbestsiniz.

İslam’la şiddetle özdeşleşmesine sebep olan bu organizasyonlar Batı dünyasında İslamofobik korkuların oluşmasına sebep olmuş ve medeniyetler arası çatışma üretmek isteyenlerin görüş ve çıkarlarına hizmet etmiştir. Kuran ve sünneti referans aldıklarını söyleyen bu radikal İslamcı kesimin durumunu Hz Ali’nin de dediği gibi “Batıla alet edilen hak söz” olarak özetleyebiliriz.

İslam’ın savaş dini olmadığını, şiddet karşısındaki tavrını tüm dünyaya duyurmak için İslam âlimleri, Müslüman kanaat önderleri net tutum sergilemelidirler. Şaban Ali Düzgün’e göre İslam âlimleri İslam’ın savaş karşısındaki tavrını net bir şekilde dünya kamuoyuna ispatlayamamışlardır. 12 Ekim’ de Papa 16. Benedict’e yazdıkları mektupta, Türkiye, Mısır, Rusya, Suriye, Kosova, Bosna ve Özbekistan din adamları, Somali’deki rahibin ölümü gibi terörist eylemleri bütün hassasiyetleri ile eleştirdiler. Fakat din ve politika arasındaki bağı net ifade edemedikleri, yada radikal cihat yanlılarının ifade ettikleri gibi “egemenliği devam ettirmenin” Bir zamanlar batı toprağı olan ülkeleri zorla yeniden fethetmeyi içerip içermediğini araştırma konusunda başarı gösteremediler. Şiddetin aklın düşmanı olduğunu ve dinin gelişiminde yer etmediğini net bir şekilde ifade etmediler.¹⁶⁰

Esasen terör örgütleri meselesi tam bir sarmaldır. Bu terör örgütleri İslamofobinin oluşmasına sebep olmuş, İslamofobi oluşunca terör örgütlerinin eylemleri çoğalmıştır. Terör örgütlerinin oluşumunu dış mihrakların komplosu ve manipülasyonu olarak da tahlil edilse de İslam’ı doğru tebliğı ve temsili konusunda İslam alemine de büyük sorumluluklar düşmektedir.

¹⁶⁰Şaban Ali Düzgün, *a.g.e.*, s. 227-228.

V. BÖLÜM

ÇÖZÜM VE ÖNERİLER

Yaşadığımız dünyada insanlık büyük savaş görmedi belki ama büyük güçlerin kullandıkları vekiller aracılığı ile “vekalet savaşı” denilen yeni çatışma düzeninde, terörist örgütler savaşın elebaşlarına hizmet etmeye başladılar.

Dünyanın herhangi bir yerinde şehirleri vuran canlı bombalar dini kimliklerini öne çıkarmakta ve söylemlerinde din dilini kullanmaktalar. Bu oluşumlar batılıların Müslümanların orta çağ karanlığında kaldığını, modernlikten uzak olduğunu düşünmelerine zemin hazırlamıştır.

Önceki başlıklarda da belirttiğimiz gibi İslamofobi güncel, tek yönlü ve sade bir oluşum değildir. Kökenleri tarihin derinliklerine uzanan, ekonomik, kültürel, teolojik, sosyal temelleri olan çok yönlü bir olgudur. Bu oluşum bazı kanaatlere göre planlanmış, kurgulanmış, art niyetli dış mihrakların oluşturduğu bir yapı olsa da sosyal yapının içersinde yer ettiği ve tüm dünyada kabul gördüğü gerçeğiyle karşı karşıyayız. Hali hazırda bu olumsuz gidişata dur demek için Doğu’ nun da Batı’nın da üzerine düşen görevler vardır ki Batı’nın bu konuda yapacağı atılımlar siyasi ve yasal düzeyde kalacağı için etkili ve sürekli bir çözüm olmayacağı kanaati taşımaktayız. Dünya gözünde İslam’ın zedelenen itibarını yerine getirmek, aklı ve kalbi mutmain etmek için asıl sorumluluğun Doğu’nun omuzlarında olduğunu düşünmekteyiz.

Mevcut durumda İslamofobinin mutlak anlamda ortadan kaldırılması mümkün değildir. Çünkü ön yargı ve ayrımcılık bağlamında İslamofobiyi oluşturan, besleyip büyüten, kemikleştiren ve kolay kolay kırılmaz bir hal almasına neden olan pek çok faktör vardır. Bunlar tarihsel faktörler, kültürel gelenekler, aile, eğitim, ders kitapları, öğretmenler, din adamları, dinî öğretiler, basım-yayın, medya, siyasetçiler, iç ve dış politikalar vs. olarak sıralanabilir. Tüm bu faktörlerle mücadele edebilmek için Müslümanların yeniden aşk,

adalet ve hoşgörü üzerine kurulu İslam'ı medeniyetini inşa edebilmek için var gücüyle çalışması gerekir. Buna ulaşmak için bilim ve teknik, sanat ve edebiyat, ilahiyat ve felsefe alanında güçlü olmak zaruridir. Batıyı dışlamadan bilgiyi yerelleştirmek elzemdir. Merdiven altı ve günümüze hitap etmeyen din eğitiminden uzak durmak hayati öneme sahiptir. İslam alemi ancak maddi ve manevi anlamda kaybettiği izzete eriştiği anda zilletten kurtulup Batı karşısında kaybettiği itibara kavuşacaktır ve üzerinde oynandığını iddia ettikleri oyunları bertaraf edecektir.

Teolojik unsurların dünyanın işleyişini değiştiren en büyük etkenlerden biri olduğundan yola çıkarak talim yapılacak ve geliştirilecek alanların başında ilahiyat öğretimi gelmektedir. Çünkü Toplumların sanat ve edebiyat gibi insanlığın gelişme aracı olan tüm beşeri bilimlere bakışını etkileyen en temel unsur ilahiyattır. Yani pozitif bilimlerin gelişimi için, hatta daha genel anlamda ifade edersek ciddi bir bilim politikası üretmek için başta ilahiyata ihtiyaç bulunmaktadır. Buradan yola çıkarak, ilahiyat alanının bilimin sınırları içerisinde tutulmasının hayati derecede önemli olduğunu ifade edebiliriz. Bunun aksinin ise, özgün fikirlerin oluşumunu engelleyici bir tutuma yönelteceği kanaatindeyiz. Tarihte özellikle İmam-ı Azam Ebu Hanife, Ebu Hasan el-Maverdî, Ebu Hamid Gazâlî, Bedreddin İbn Cemâ'a, Namık Kemal, Cemaleddin Afgâni, Ahmed Cevdet Paşa vb. gibi kendi dönemlerinin sorunlarını iyi kavramış teorisyenler, karşılaşılan çok ciddi krizleri aşmada teorik destek sağlamışlardır. Günümüzde ise ancak hem Müslümanların hem de geri kalan dünyanın sorunlarını iyi bilen ufku açık bu tür yeni ilahiyatçılar ve bilim insanlarıyla İslamofobiye ve diğer İslam aleminin sorunlarına yeni çözümler üretebiliriz. Hele ki İslamofobi gibi karmaşık bir konuyu salt dini mesele olarak görmek sorunun analizinde eksik veriler edinmemize sebep olacaktır.

Avrupa ülkelerinde İslam terör algısı, İslamofobi, anti-İslamizm, Ortadoğu ve İslam konularıyla ilgili akademik çalışmaların yapılması, ayrıca Avrupa'daki Müslüman azınlıkların sosyo-ekonomik durumu ile ilgili

çalışmaların yapılması ve yayınlanması da entelektüel boyutta mücadele tarzı olacaktır.

İslamofobik faaliyetlerde bulunan kişilerin bazıları “ırkçı” olmadıklarını, sadece İslam’ dan korktukları için nefsi müdafaa olarak tepki gösterdiklerini söyleyerek meseleyi masumlaştırma yoluna gitmektedir. Bu sebeple İslamofobi tanımının sadece İslam karşıtlığı değil, İslam’a karşı ön yargılı olma, İslam’dan nefret etme, İslam’a karşı bilinçli bir düşmanlık dışlama hali ve bundan kaynaklı yabancı düşmanlığı, ve ırkçılık olarak literatürde kabul görmesi için akademik çalışmaların yapılması gerekmektedir.

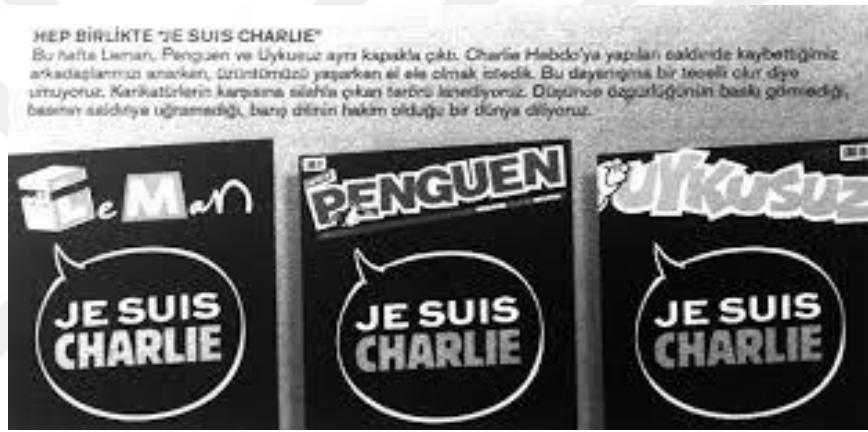
İyi bir ilim taliminden sonra ilmi doğru tebliğ etmemiz gerekmektedir. Zira İslamofobi konusunda sadece Müslüman olmayan ülkelerde değil, Müslüman ülkelerde bile peşin ve yanlış hükümlerin yer aldığını görmekteyiz. Türkiye’de ki bazı mizah dergilerinde yer alan İslam’la ilgili karikatürler bu düşüncemizi teyit etmemizi sağlamıştır. Konuyla ilgili birkaç örnek verecek olursak şu karikatürleri gösterebiliriz.

Görsel8: Penguen Dergisi Karikatürü. 9 Şubat 2011, s.10

Görsel 9: UykusuzDergisi Karikatürü. 2015, 2

Görsel 10: Charlie Hebdo olayından sonra 3 dergi de karikatürü eleştirmeden ortak kapakla yayına çıkmıştır.

Bu ve buna benzer İslam hakkında yanlış kanaatleri bertaraf etmek için, İslam'ın hakikatlerini Hz. peygamberin nebevi mesajlarını zamanın anlayışına uygun bir şekilde, etkin iletişim araçlarını kullanarak tebliğ ettiğimizde toplumun algılarını doğru yönlendirip, İslamofobinin hızını durgunlaştıracak etkiler oluşturabiliriz. Bu çalışmalarını gönüllük esasıyla ve organize ve uzmanlaşmış bir şekilde yapıldığında ise etkisi çok daha fazla olacak, hiçbir sermayenin kazandıramayacağı etkiyi yaratacaktır. Tebliğ faaliyetleri yürütürken dikkat etmemiz gereken en önemli noktalardan birinin de din anlayışımızı empoze etmek yerine dini bilgiyi tarafsız ve yorumsuz aktarmak olduğunu düşünmekteyiz.

Toplumun her kademesine hitap etmeye çalışarak, geleneksel cami vaazlarından öteye geçip tebliğ faaliyetlerinde bulunmuş isimlere sarf eden isimlere Mısır'da Hasan el-Bennâ'yı, Pakistan'da da Mevdûdî'yi örnek verebiliriz. Hasan el-Bennâ, gittikçe büyüyen Kahire şer odağının üstesinden gelmek için geleneksel cami vaazlarının yetmeyeceğini hissetmiş ve kahvehanelere gençleri seferber ederek daha kökten söylemleri halka ulaştırmaya başlamıştı. Bu genç insanlar daha sonra İhvân-ı Müslimîn (Müslüman Kardeşler) denen organizasyonun tohumlarını atmıştı. Mevdûdî Pakistan'da neden alternatif bir yapılanmaya gitmek zorunda olduğunu şöyle ifade etmektedir:

“Son çare olarak böyle bir organizasyon kurmak zorunda kaldık. Yıllarca Müslümanları, yanlış yollardan dönmeye ve gayretlerini Allah'ın kendilerine emanet ettiği görevi yerine getirmeye çağırıyorum. Bütün Müslümanlar bu çağrıya kulak vermiş olsalardı, hepsi cemaat statüsünü elinde bulunduran tek bir örgüt yaratabilirdi.”¹⁶¹

İllaki bu şuur ve bilinçle hareket eden, tebliğ faaliyetlerini sürdüren sivil toplum kuruluşları ve bireysel faaliyetler mevcuttur lakin bu vizyon ve misyondaki kişilerin artması İslam âleminin güçlenmesinde etkili olacaktır.

Etkin tebliğ faaliyetlerinin yanında etkin temsil faaliyetleri de bir o kadar önemlidir. İslam âleminde ilim, medya, sanat, ekonomi, siyaset, din düzleminde temsil sorunu olduğunu söyleyebiliriz. İnsanın olduğu her alanda İslam'ı temsil eden entelektüel, donanımlı, kapasiteli bireylerin yetişmesi ve İslam'ı temsil etmesi İslam'ın her alana girmesini ve temsil edilmesini sağlayacaktır.

Toplumsal bilinçlenme adımlarının yanında her Müslüman bireysel yaşantısında İslam'ın çizdiği ideal insan karakterini yaşatmakta titiz davranmalıdır. Zira kavramsal olarak da barış, sulh anlamına gelen İslam'ın

¹⁶¹ Şaban Ali Düzgün, *a.g.e.*, s. 218.

kurmayı amaç edindiği “güven” toplumunu zedeleyecek bazı uygulamalar Müslümanlara zarar vermektedir. Oysa İslamiyeti tebliğ eden Hz. Muhammed’in bütün amacı güven inşa etmektir. Güven anlamı İslam’ın en temel kavramlarında kendini gösterir. Şöyle ki; El-Mü’min; Allah’ın isimlerinden biridir. Güven veren, emin kılan, koruyan demektir. El-Emin; Hz. Muhammed’in vasıflarının başında gelir müşrikler bile Hz peygambere Muhammed’ül Emin lakabı vererek tasdik etmişlerdir. Mü’min, Güven anlamının kökü ile anlamdaştır ve Müslümanlara verilen isimdir.

Maalesef bazı Müslümanlar inançları tarafından emredilen “güven toplumu” olma özelliğini unutturmasına Batı tarafından kendine biçilen olumsuz algıya uygun şekilde hareket etmiştir. Salih Aydemir bu konu üzerine eğilmiş ve yaşadığı bir anıyı şöyle paylaşmıştır. “Bundan birkaç yıl önce uzun yıllar Amerika’da yaşayan bir dostumuz Türkiye’ye geldiğinde Müslümanların oradaki durumları üzerine değerlendirme yaparken şöyle bir anekdot nakletmişti: Amerika’ya gittikten bir iki yıl sonra ikinci el bir otomobil almak istediğinde çevresindeki insanların kendisine Müslümanlardan değil, gayrimüslimlerden almalarını tavsiye ettiklerini ve bu tavsiye doğrultusunda bir Amerikalıdan aldığı aracın satıcısının aracı satarken aracın tüm kusurlarını tek tek saydığını ifade ettiler. Buna karşı Pakistanlı bir Müslümandan ikinci el araç satın alan bir arkadaşının Müslüman satıcının inancıyla ilgili her türlü değerleri referans göstererek yemin ile sattığı aracının satış sonrası birçok kusurunu fark ettiklerini ifade etmiştir”¹⁶²Derin bir kültürel mirasa sahip olan Müslümanlar Avrupa tarafından tehdit unsuru olarak görülüyorsa İslam âleminin incelikle düşünmesi gereken üzücü bir olgu var demektir.

İslamofobik uygulamalar neticesinde onuru kırılan, rencide edilen, hukuku çiğnenen, maddi manevi şiddete mağruz kalan Müslümanların örgütlenip, meşru yollarla kendilerini müdafaa etme niyetiyle sivil toplum

¹⁶² Salih Aydemir, “İslamofobi karşısında Müslümanların Sorumluluğu”, *İlahiyat Akademi Dergisi*, edit., Mustafa Ünverdi, Muhyettin İğde, Gaziantep Üniversitesi Matbaası, Gaziantep, 2017, sayı 6, s. 177-179.

kuruluşlarını aktifleşmeleri gerekmektedir. Meşru örgütlenme ve demokratik çizgide tepkisellik İslamofobi ile mücadelede çok önemli yere sahiptir. Bunun için de öncelikle dünya Müslümanlarının birlik olmaları, kardeşlik hukukuna tabi olmaları gerekmektedir.

Batı'da yaşayan Müslümanlar siyasi alanda da varlıklarını hissettirmek için gerekli çabayı göstermelidirler. Avrupa vatandaşı olup oy kullanma salahiyeti elde eden Müslüman azınlıklar mutlaka seçimlerde oy kullanmalı, ırkçı söylemleriyle gündemde olan partilerin parlamento'ya girmesine engel olmalıdırlar. Ayrıca Müslüman azınlıkların siyasete daha aktif katılım göstererek hak müdafaalarını gerçekleştirmeleri gerekmektedir.

Gerek batı medyasının gerekse dünya medyasının konuya duyarlı olması gerekmektedir. Medya meseleyi şov ve reyting amacı gütmeyen insan hakları ihlali olarak tanıtmalı, ötekileştirici, dışlayıcı, ırkçı söylemlerden uzak durmalıdır.

Dini aktörler, kanaat önderleri, siyasetçiler toplumlarında kin, nefret, intikam duygularını körükleyecek söylemlerden kaçınmalı mutedil çizgide tepki göstermelidir. İslam'a uygun davranmayan, şiddet odaklı güçleri sahiplenecek ima ve ifadelerden kesinlikle kaçınmaları gerekmektedir.

Müslüman aleminin öz eleştiri yapması, zaaflarının farkına varması niyetiyle bu çözüm odaklı alternatifleri sıraladık. Bununla beraber "Bir toplum kendinde olanı değiştirmedikçe, Allah o toplumu değiştirmez." (Ra'd 13/11) ayeti muhtevanın özeti niteliğindedir.

İslamofobiye çare, yine İslam'ın kendisidir. İslam âlemi İslam'ı doğru talim, doğru tebliğ ve doğru temsil ettiğinde İslam'ın dünya sathında zedelenen imajını düzeltmek için çaba sarf etmiş olacaktır.

Her halükarda Müslümanların bugün var olan fotoğraftan ders almaları gerektiği de bir gerçek olarak önümüzde durmaktadır. Müslümanlar, İslam'ın ve kendilerinin öyle olmadığını tüm dünyaya göstermek durumundadırlar.

SONUÇ

İslamofobi Hristiyan coğrafyasında İslam karşıtlığının dili olarak son zamanlarda çokça gündeme gelmektedir. İslamdan korkma, Müslümanlara güven duymama, Müslümanlara kin ve düşmanlık besleme anlamına gelen İslamofobi çok yönlü ve karmaşık bir vakıadır. Sosyal ve entelektüel eğilim olarak ortaya çıkan İslamofobi özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra ivme kazanmıştır. Bu tarihten itibaren İslam ve Müslümanlar aleyhine sergilenen hakaret ve tahrik içerikli tutumlar yaygınlaşması, maddi ve manevi şiddet olaylarının artması sebebiyle bu kavram “irrasyonel korku” boyutunu geçmiş ve anti-İslamist bir nitelik kazanmıştır. Bu sebeple “İslamofobi” kavramı yerine anti-İslamizm kavramının kullanılmasının daha isabetli olacağı kanaatindeyiz. Zira İslamofobi sosyal ve psikolojik bir vakıa iken, Anti-İslamizm politik ve ideolojik alt yapının ürünüdür.

İslamofobi ile ilgili yapılan akademik çalışmalar incelendiğinde konunun, “Stereotip”, “önyargı”, “ayrımcılık”, “şiddet” gibi kavramlarıyla tanımlandığı görülür. Stereotipler tutum geliştirirken etraftan öğrendiğimiz, kestirmeden karar vermemizi sağlayan kalıp yargılardır. Bilinçlerde oluşan stereotipler sebebiyle bireyde veya grupta “ön yargı” oluşur ve karşı grubun üyelerine sırf ait olduğu gruptan ötürü olumsuz kanaatler beslenir. Stereotiplerin ve ön yargıların kaçınılmaz sonucu olarak “ayrımcılık” ortaya çıkar. Grup üyeleri kendinden olmayan grup üyelerini ötekileştirerek dışlar, diğer grup üyeleri ile eşit muameleye tabi tutmaz. Bu kavramların İslamofobiyle bağlantısını ise şöyle özetlemek mümkündür. Tarihten beri Batı’da dillendirilen İslam ve Müslüman aleyhtarı söylemler Batı’nın bilinçaltında olumsuz stereotipler oluşturmuştur. Bu sebeple Müslümanlara karşı negatif önyargılar ortaya çıkmış sonunda da Müslümanlar sosyal hayatta ayrımcılıkla karşılaşmış, türlü zorluklar ve sıkıntılara maruz kalarak dışlanmışlardır. Hatta Müslümanlara sözlü ve fiziki saldırıda bulunularak şiddet içerikli davranışlar sergilenmiştir.

İslamofobi ile ilgili yapılan anlatımlarda “ırkçılık”, “zenofobi”, “oryantalizm”, “*Medeniyetler Çatışması Tezi*”, tanımlarının da yapılması kaçınılmaz olarak gündeme gelmektedir. “ırkçılık”, kişinin bağlı olduğu ulus ve ırkın üstünlüğüne inanarak onun dışında kalan toplulukları aşağı ve hor görmesine dayanan tutum ve davranışlardır. Kısaca yabancı düşmanlığı şeklinde ifade edebileceğimiz “zenofobi” de İslamofobik tutum ve davranışların oluşmasında etkili olmuştur. Ayrıca Batılı oryantalistlerin İslam hakkındaki tekdüze, taraflı çalışmaları ve Batı’nın her türü değerle Doğu’dan üstün olduğunu belirten Samuel Huntington’un “*Medeniyetler Çalışması Tezi*” İslamofobinin akademik boyutunu teşkil etmiştir.

Batı dünyasındaki olumsuz İslam imajının oluşmasında İslam ve Hristiyanlık dinlerinin mensuplarının uzun bir tarihi süreçte çeşitli vesileler ile karşılaşılması etkili olmuştur. Kıt kaynaklar üzerinde hakimiyet kurma mücadelesinde batı’nın sömürgeci politikasının bir parçası olarak Müslümanlar “barbar”, “şiddet yanlısı”, “terörist” gibi menfi sıfatlara anılmış, olumsuz imaj yaratılarak zengin petrol kaynakları olan doğu’nun topraklarına “hamilik yapmak” adı altında müdahale edilmiştir. Tarihte İslam kimliği ile ön plana çıkan Emeviler’in ve Osmanlı’nın Avrupan’ın kapısına dayanıp hegomanik üstünlük sağlaması da Avrupa’nın hafızasından silinmemiş, yenilmişlik hissine kapılan Batılılar İslam ve Müslümanlar aleyhinde negatif söylemlerine o tarihlerden beri devam ettirmişlerdir. Bunlarla birlikte İslam’ı kendi inanç ve kültürü çerçevesinde anlamaya çalışan Batılılar, İslam’ı zihinlerinde tam oturtamamış, Luther gibi din adamlarının da önderliğinde İslam’ı sapkın, şehvet düşkünü, kılıç dini, medeniyetten yoksun bir din olarak göstermişlerdir.

Yakın tarihte bu kavramın nasıl şekillendiğini inceleyecek olursak terim olarak İslamofobinin kullanılması, Amerikan toplumunda İran İslam Devrimi ve Tahran rehine krizleri dolayısıyla adını duyurmuştur. Müslümanlara karşı tepkileri bu tarihten itibaren artmış medya ve kamuoyunda görünür olmuştur. Bu süreçten sonra asıl kırılma noktası Berlin duvarının yıkılmasıyla aynı

döneme denk gelen Sovyet Rusya'nın çöküşüdür. Dünya siyasetini yönlendiren bu gelişmeden sonra Avrupa kimlik siyasetini sürdürebilmek için “öteki” arayışına girmiş ve kendine İslam'ı seçmiştir. Bu tarihten itibaren Batı'nın gözünde “Kızıl Tehlike”nin yerini “Yeşil Tehlike” almıştır. 11 Eylül 2001 de Amerika'da İkiz Kulelere yapılan saldırı ile Batı'daki İslam algısı iyice olumsuzlaşmış, bundan önce siyaset dünyasında ve medya camiasındaki İslamofobik davranışlar ve söylemler halk nezdine inmiştir. Bu olayla beraber İslam, “terör” ve “şiddet” beraber anılan kavramlar olmuştur. Müslümanların itibarını zedeleyen, tahrik edici davranışlar çoğalmış, Müslümanlara maddi manevi şiddet haberleri sıklıkla gündeme gelmiş, Müslümanlar yaşanan her olumsuzlukta potansiyel suçlu ilan edilmişlerdir. Müslümanlar tedbir adı altında temel hak ve özgürlükleri kısıtlayıcı uygulamalarla karşılaşmıştır. Batı medyasında Müslümanlarla ilgili haberlerde tarafgir, yandaş, negatif içerikli yayınlara yer verilmesi, Müslümanları kışkırtıcı, ötekileştirici, küçümseyici, tahrik edici dil kullanılması da Batı'da İslam karşıtlığının artmasını körüklemiştir.

İslamofobi olgusunu Hristiyan alemi üzerinden, tek taraflı analiz etmek sorunun çözülmesini zorlaştıracaktır. Meselede İslam'ın kendisinden değil de algılanmasından kaynaklanan, yani İslam'dan ve Müslümanlardan bağımsız gelişen “Batılı”, ‘dışsal’ sebepler olduğu gibi, bizzat Müslümanlardan kaynaklanan “Doğulu”, “içsel” sebeplerden de bahsedilmelidir. Zira bu süreçte İslam alemindeki bazı zaafların İslamofobinin zemin bulmasını kolaylaştırdığını görmemiz gerekir.

Müslümanların birbirleriyle ve dünya ile iletişiminin kopuk olması, birlik içinde olamaması ve örgütlenememesi bu zaafların başında gelmektedir. Şiddet ve gayri-i meşru yollara başvurmadan siyasi mecrada aktif olmayan Müslümanlar bu konuda pasif kalmış ve mağduriyetlerine ortam yaratmışlardır.

İslam tarihinde temel hadis ve tefsir kaynaklarının farklı yorumlanması, nassların tikel yöntemle ve lafzi manada yorumlanması sonucunda tarihi bağlam ve kültür kodları dikkate alınmadan yapılan uygulamalar Batı'nın gözünden kaçmamış ve İslam'a ve Müslümanlara çok ciddi eleştiri yöneltmişlerdir. Özellikle İslamiyette siyaset anlayışı, İslam'da kadının konumu ve evlilik, İslam' da cihat algısı başlıklarıyla ifade edebileceğimiz meselelerden yola çıkarak Batı Müslümanlar hakkında negatif kanaat oluşturmuştur. Bize göre de İslam literatüründe geçen bazı kavramlar ve bilgiler, İslam tarihindeki bazı fetvalar ve uygulamalar, İslam ilkelerine uygun olmayan lakin İslami bir davranış olarak telakki edilen adet ve gelenekler İslamofobinin oluşmasında Müslümanlardan kaynaklanan sebeplerdendir.

Müslümanların dini ideolojik söylemlerle, çoğulculuk ve başkasına tolerans, ilişkileri temel hak ve özgürlükler çerçevesinde yürütmek, ayrımcılık yapmadan insan saygınlığını korumak ilkelerinden uzak kaldığını gösteren uygulamalar İslam'ın "adalet" temelli yönetim anlayışına gölge düşürmüştür. Hz peygamber kendinden sonra bir vekil tayin etmemişken Hz peygamberden kısa süre sonra hilafeti üstlenen Emevi Devletinin ırkçı politikaları, hilafeti saltanata dönüştürmesi bunun en güzel örneğidir.

Risalet hayatı boyunca kadının saygınlığını korumak için uğraşmış olan Hz. peygamberin kadınlarla ilgili rencide edici, onur kırıcı rivayetlerinin hadis kitaplarında yer alması ve ataerkil İslam toplumunun kadın karşıtı söylemler geliştirmesi, fetvalar yayınlaması da Müslümanların olumsuz izlere katkılarındanadır. Adalet ve mağduriyet giderme prensibi gözetilmeden yapılan çok evlilikler, namus adı altında işlenen kadın cinayetleri, küçük yaşta ve rızaları alınmadan evlendirilen kız çocukları sorunları da Müslüman alemindeki bilinçsizliğin yansımalarıdır.

Her türlü mücadele anlamına gelen "cihat" kavramının sırf savaşla mücadele olarak zihinlere kazınması, hadis kitaplarında savaş bölümünde ele alınması, siyasi ve ideolojik unsur olarak kullanılması maalesef İslam ve savaş

kelimelerinin yan yana gelmesine, “İslamcı terör” örgütlerinin kurulmasına zemin hazırlanmıştır. “dâr’ul harb” fetvasıyla dünyanın her yerinde güven karakterini yaşatması gereken Müslümanların, medeniyetten uzak, barbar kişiler olarak anılmasına sebep olunmuştur.

Hristiyanların Müslümanları eleştirdikleri bazı konularda ise İslam akideleri ile Hristiyan inançları arasındaki farklılık sebebiyle ortak zeminde buluşmak mümkün görünmemektedir. Örneğin İslam’ın çoğulcu olmadığını diğer dinleri ötekileştirdiği konusundaki eleştiride uzlaşma sağlayacak bir söylem geliştirilemez zira “Tevhid” ilkesi üzerine bina edilmiş İslam’ın ana akidesi bu yöndedir. Aynı açıdan bakıldığında ruhbanlık sistemini kutsal kabul eden Hristiyanların Hz. peygamberin evliliklerini anlaması mümkün değildir. Bu sebeplerle Müslümanların bazı konularda Batı’yı ikna edemeyecekleri açıktır ancak yukarıda bahsettiğimiz yanlış uygulamalarda öz eleştiri yaparak imaj restorasyonuna gitmeleri gerekmektedir.

Görülen o ki, Müslümanlar ne olduklarını anlatamadıkları için ne olmadıklarını anlatmak zorunda kalmıştır. Soruna bu pencereden baktığımızda Müslümanlar ne olduklarını anlatmak için merdiven altı, felsefeden uzak din eğitiminin yerine iyi ve kaliteli din eğitimi olarak çok yönlü ve entelektüel gelişimlerini tamamlamaları gerekmektedir. İyi bir talim aşamasından sonra, ilim, medya, sanat, ekonomi, siyaset, din düzleminde kendilerini temsil edecek bireylerle hayatın her alanında var olduklarını kanıtlamaları gerekmektedir. İyi bir temsilin akabinde “güçlü bir halk müdafaası” İslamofobik davranışların önünde hukuki bir set oluşturacaktır. Bu sebeple temel hakları engellenen, hayat sahaları kısıtlanan, sosyo-ekonomik statüleri sarsılan Müslüman halkın meşru yollarla örgütlenmesi, sivil alanla birlikte siyasi alanda da hak arama faaliyetlerinin aktifleşmesi, İslamofobi ile mücadelede önemli yer tutacaktır.

İslamofobiye çare, yine İslam’ın kendisidir. İslam âlemi İslam’ı doğru talim, doğru tebliğ, doğru temsil ve müdafaa ettiğinde İslam’ın dünya sahında zedelenen imajını düzeltmek için çaba sarf etmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

AÇIKLAMALI KUTSAL KİTAP, Yeni Yaşam Yay., İstanbul, 2010.

AKTAŞ, Fatih, “El Kaide Terör Örgütü ve Sakarya’da el- Kaide Algılaması” *Sakarya Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, Mayıs 2010.

AKTAŞ, Murat “Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2014, c.: 13, no:1, sayfa aralığı: 31-54.

ATEŞ, Ali Osman Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın, Beyan Yay., İstanbul, 2006.

AVCI, Mustafa, “Türk Hukuk Tarihinde Hukuk Sisteminin Namus Cinayetlerine Yaklaşımı”, *Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu*, Akader Yay., Diyarbakır, 2003, 24-28

AYDEMİR, Salih, “İslomofobi Karşısında Müslümanların Sorumluluğu”, *İlahiyat Akademi Dergisi*, edit., Mustafa Ünverdi, Muhyettin İğde, Gaziantep Üniversitesi Matbaası, Gaziantep, 2017, sayı 6, sayfa aralığı: 171-182.

BAUMAN, Zygmunt, *Sosyolojik Düşünmek*, trc. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2017.

BODUR, Hüsnü Ezber, “Batı’da İslam Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi (Çatışmacı Sosyolojik Perspektif)”. *İlahiyat Akademi Dergisi*, edit., Mustafa Ünverdi, Muhyettin İğde, Gaziantep Üniversitesi Matbaası, Gaziantep, 2017, sayı 6, sayfa aralığı: 69-86.

BOZKURT, Abdulgami, “Hizbullah’ın Lübnan’da Kuruluşu ve Popülaritesinin Sebepleri”, *Tarih Okulu Dergisi*, edit., Ünal Taşkın, Gökhan Kağnıcı, İzmir, Mart 2014, yıl 7, sayı 17, sayfa aralığı: 599- 627.

CANATAN, Kadir, “Batı’nın “Doğu” da Bir Şeytan Girişimi Olarak İslamofobi ve Anti-İslamizim: Tarihsel Bir Yaklaşım” *İlahiyat Akademi Dergisi*, edit., Mustafa Ünverdi, Muhyettin İğde, Gaziantep Üniversitesi Matbaası, Gaziantep, 2017, sayı 6, sayfa aralığı: 87-104.

CANATAN, Kadir, **HİDİR**, Özcan, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, Eskiye Yay., Ankara, 2007.

CANVEREN, Önder , “Martin Luther’in İslam ve Türkler Hakkındaki Değerlendirmeleri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, edit., Fatih Çelebioğlu, Güner Tuncer, vd., yayıncı: Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, ekim 2014, sayı 42., sayfa aralığı: 151-164.

CINGI, Mustafa, “Dijital Oyunseverlerin İslamofobi İçerikli Oyunlara Bakışı”, *Medya ve Din araştırmaları Dergisi*, Kayseri, Haziran 2018, c.1, sayı 1, sayfa aralığı: 49-72.

DAVUDOĞLU, Ahmed, *Sahih-i Müslim Tercemesi Ve Şerhi*, c.I- XII, Sönmez Nşr, İstanbul, 1977.

DEMİRCİ, Kürşat, “Deccâl”, *DİA*, İstanbul, 1994, c. 9, s. 67-69.

DÜZGÜN, Şaban, Ali *Çağdaş Dünyada Din Ve Dindarlar*, OTTO Yay., Ankara, 2016.

DÜZGÜN, Şaban Ali, “Avrupa’da İntifada: İslamofobi ve Batı’da İslam’ın Geleceği Üzerine”, *İlahiyat Akademi Dergisi*, edit., Mustafa Ünverdi, Muhyettin İğde, Gaziantep Üniversitesi Matbaası, Gaziantep, 2017, sayı 6, sayfa aralığı: 105-112.

EBU, DÂVUD, Süleyman b. Eş'as es- Sicistânî, *Sünen-i Ebû Dâvûd Terceme ve Şerhi*, Hazırlayanlar, Necati Yeniçel, Hüseyin Kayapınar, Şamil Yay., İstanbul, 1989, c. I-XVII.

EN- NEVEVÎ, İmam Muhyiddin, *Sahih-i Müslim Şerhi El-Minhâc*, trc., M. Beşir Eryalşoy, Polen Yay., İstanbul, 2016, c. I-XII.

EL- KURTUBÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *El- Câmi Li Ahkâmi'l- Kur'ân*, Çev., M. Beşir Eryalşoy, Buruc Yay., İstanbul, 1997

EZ- ZEBÎDÎ, Zeynü'd-din Ahmed b. Ahmed, *Sahih-i Buhari Muhasarı Tecridi Sarih Tercemesi ve Şerhi*, mütercim, Kâmil Miras, Emel Matbaacılık, Ankara, 1975, c. 1- XII.

FAZLURRAHMAN, *Siret Ansiklopedisi*, çev. Mustafa Aykaç, Kenan Dönmez vd., İnkılap Yay., İstanbul 1990.

GEDİKOĞLU, Sümeyye “İslamofobi”, *Kamu'da Sosyal Politika*, edit., Şahin Ali Şen, Memur-sen, Ankara, Ocak-Şubat-Mart 2016, sayı 34, sayfa aralığı: 69-73.

HAKYEMEZ, Cemil, “İslomofobinin İslâm Araştırmaları Üzerine Etkisi”, *İlahiyat Akademi Dergisi*, edit., Mustafa Ünverdi, Muhyettin İğde, Gaziantep Üniversitesi Matbaası, Gaziantep, 2017, sayı 6, sayfa aralığı: 27-36.

HAMİDULLAH, Muhammed, *İslam Peygamberi.*, cev., Salih Tuğ, İrfan Yay., İstanbul 1980.

HATİPOĞLU, Haydar, *Sünen-i İbn Mace Tercemesi ve Şerhi*, Kahraman yayınları, İstanbul, 1983, c. I- X.

İBN EBÎ ŞEYBE, *Musannef*, Trc., Yaşar Güngör, Hüseyin Yıldız, Ocak Yay, İstanbul, 2011, c. I-XVI.

İBN HİŞAM, *İslam Tarihi Siret-i İbn-i Hişam Tercemesi*, trc., Hasan Ege, Kahraman Yay., İstanbul, 2006, c. I-IV.

İBN İSHAK, Muhammed, *Sirat İbn İshak*, Hayra Hizmet Vakfı Neşriyat, Konya, 1981.

İBN KESİR, *El-Bidâye ve'n- Nihâye Büyük İslam Tarihi*, çev. Mehmet Keskin, Çağrı Yay., İstanbul, 1994, c. I-IV.

İBN SÂD, *Tabakât*, çev., Mehmet Akbaş, Yusuf Ziya Keskin, Siyer Yay., İstanbul, c. I- VI.

KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem; **CEMALCILAR**, Zeynep , *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar*, Evrim Yay., İstanbul, 2016.

KALIN, İbrahim *Barbar Modern Medenî*, İnsan Yay., İstanbul, 2018.

KAM, Rüştü “Biraz Da Empati Yapmak Gerekmez Mi”, *Kamu'da Sosyal Politika*, edit., Şahin Ali Şen, Memur-sen, Ankara, Ocak-Şubat-Mart 2016, sayı 34, sayfa aralığı: 74-79.

KİRMAN, M. Ali, “İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu”, *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, edit., Mehmet Bayraktar, TEK-DAV, Ankara, 2010 c.21 sayı, 1, sayfa aralığı: 21-39.

KİRMAN, Mehmet Ali; **ERKAN**, Erol , “İslamofobi Üzerine Söyleşi” *İlahiyat Akademi Dergisi*, edit., Mustafa Ünverdi, Muhyettin İğde, Gaziantep Üniversitesi Matbaası, Gaziantep, 2017, sayı 6, sayfa aralığı: 197-202.

KOCAGÖZ, Elif “Almanya'daki Türk Sivil Toplum Kuruluşlarının Dış Çevre Aktörleriyle İlişkileri: Bavyera Eyaletindeki Türk Dernekleriyle Bir Araştırma” *Selçuk üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Güz 2017, sayı 42, sayfa aralığı: 547-592.

KOMİSYON, Kur'ân-ı Kerim Meâli, DİB Yay., Ankara, 2015.

KÖKEL, Zülal; **ODABAŞI**, Fatma “Uluslar arası Göç, İltica ve Zenofobi” *Toplum Bilimleri Dergisi*, Motif Yay., Ankara, 2017, c. 11, sayı 21, sayfa aralığı: 237- 259

KÖSE, Saffet “İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velayet”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sebat Ofset, Konya, 2003, sayı 2, sayfa aralığı: 101-116

OKUMUŞ, Ejder “İslamofobik Oyunda Müslümanlar”, *Bartın Üniversitesi Uluslararası İslamofobi ve Terör Sempozyumu (01-02 Aralık 2016)*, ed Azize T. Kaygın ve Cüneyd Aydın, Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi yay., Bartın, 2017, sayfa aralığı: 22-47

ÖZEL, Ahmet “Dârülharp” *DİA*. İstanbul, 1993, c. 8, sayfa aralığı: 536-537.

ÖZTÜRK, Yaşar Nuri, *Asrı Saadetin Büyük Kadınları*, İstanbul, Yeni Boyut Yay., 1998.

PARLIYAN, Abdullah, *Sünen-i Tirmîzi Tercemesi*, Konya Kitapçılık, İstanbul, 2007, c. I- III.

PARLIYAN, Abdullah, *Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi*, Konya Kitapçılık, İstanbul, 2007, c. I-III.

PARLIYAN, Abdullah, *Sünen-i Nesâî Tercemesi*, Konya Kitapçılık, İstanbul, 2005, c. I-III.

PEKER, Hüseyin, “Töre”, Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, Nesil Matbaacılık, İstanbul, 1990, c. I-IV.

SAVAŞ, Rıza “Hz Aişe'nin Evliliği İle İlgili Farklı Bir Yaklaşım” *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı, IX, İzmir, 1995.

SAYAR, Kemal, *Ruh Hali*, Timaş Yay., İstanbul, 2006.

SÖNMEZSOY, Selehattin, *Kuran ve Oryantalistler*, Fecr yayınevi, Ankara, 1998.

ŞAHİN, Damla, “Taliban’ın Ortaya Çıkışı Ve ABD’nin Örgüt’ün Gelişimi Sürecindeki Etkileri”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Yayıncı: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2016, Kış, sayı 1, sayfa aralığı: 226-245.

ŞENTÜRK, Recep, “Oryantalizm Ve Sosyal Teori”, *Oryantalizmi Yeniden Okumak Batı’da İslam Çalışmaları Sempozyumu(11-12 Mayıs 2002)*, edit., Abdullah Aydın, Erdiç Ahatlı, vd., DİB yay.,Ankara, 2003, sayfa aralığı: 43-53.

ŞİBLİ, Mevlânâ, *Asr-ı Saadet*, trc., Ömer Rıza Doğrul, Eser Neşriyat, İstanbul, 1981, c. I- IV.

TUKSAL, Hidayet Şefkatli, *Kadın Karşısı Söylemlerin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*, OTTO Yay., Ankara, 2016.

TURNER, Bryan s. “Max Weber ve İslam”, çev. Yasin Aktay, Vadi Yay., Ankara, 1991.

TUZCU, Recep “İslamofobi Oluşturmada Hz Peygamber’e Yapılan Atıflar”, *İlahiyat Akademi Dergisi*, edit., Mustafa Ünverdi, Muhyettin İğde, Gaziantep Üniversitesi Matbaası, Gaziantep, 2017, sayı 6, sayfa aralığı: 113-156.

UYSAL, Halil, *İnsan ve Din Bilimleri Sözlüğü*, Uysal Kitabevi, Konya, 1996.

UZUN, Nihat, “Batı Medyasında Müslüman Algısı”, *Diyanet Aylık Dergi*, Evren Yayıncılık., Ankara, Ekim 2012, sayı 261, sayfa aralığı: 16- 20.

YAMAN, Ahmed “Savaş” *DİA*. İstanbul, 2009, c.36, sayfa aralığı: 189-194.

YAMAN, Ahmet “Müslüman Bilincindeki Savaş- Cihad Algısı ve Savaş Hukuku”, *Şiddet Karşısında İslam*, DİB Yay., Ankara, 2015.

YEL, Ali Murat, “İslamofobiye Karşı Örnek Bir İslam Toplumu Oluşturulmalı”, *Kamu’da Sosyal Politika*, edit., Şahin Ali Şen, Memur-sen, Ankara, Ocak-Şubat-Mart 2016, sayı 34, sayfa aralığı: 25-31.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://www.yeniakit.com.tr>.,“5 Soruda İslamofobi'nin Nedeni Ve Yükselişi” , yayın tarihi: 04 Şubat 2015 Çarşamba 15:44 , erişim tarihi: 10 şubat 2019

<https://www.amerikaninsesi.com>.,“Paris Saldırısı ve Avrupa’da Karikatür krizi”, yayın tarihi: 07 ocak 2015, erişim tarihi: 05 mart 2019.

<https://tr.Euronews.com>.,“Charli Hebdo Neden Saldırıya Uğradı”, yayın tarihi: 07 ocak 2015, erişim tarihi: 05 mart 2019.

<https://www.dw.com.tr>., “Müslümanların Papaya Tepkisi Büyüyor”, yayın 15.09.2006, erişim tarihi: 8.12.2018.

<https://tr.sputniknews.com>., “Bakanlık’tan İslamofobik İçerikli 6 film, 5 çizgi film ve 3 Klibe Müdahale”, yayın tarihi: 17.05.2018, erişim tarihi: 12. 03. 2019.

<http://www.oyunlardaIslamofobi.com>.,“İslamofobi nedir?”, yayın tarihi: 2016; erişim tarihi: 12 .03. 2019.

<https://www.ensonhaber.com>., “Almanya’ya Damga Vuran 50 Türk” erişim tarihi: 17.02.2019.

<http://www.cumhuriyet.com.tr>., “Almanya’da Meclise Giren 14 Türk Kökenli Siyasetçi” yayın tarihi:26.09. 2017 erişim tarihi: 17.02.2019

<https://www.trthaber.com>., “Almanya’da nüfusun dörtte biri göçmen kökenli” yayın tarihi 01. 08. 2018, erişim tarihi: 17. 02. 2019

<https://www.ayrintilihaber.com.tr.> “İslam ülkeleri neden birlik olamıyor” yayın tarihi:19. 11. 2016 erişim tarihi:20. 02. 2019.

<https://www.trthaber.com> “Almanya’da nüfusun dörtte biri göçmen kökenli” yayın tarihi 01. 08. 2018, erişim tarihi: 17. 02. .2019

<https://www.sozcu.com.tr.> ”Çocuk Gelin Sayısında Utandıran Birincilik” yayın tarihi: 01.02. 2018, erişim tarihi: 10.03.2019

<https://m.bianet.>, “Töre Cinayetleri Avrupa’nın Da Derdi”, yayın tarihi: 23.03. 2005, erişim tarihi: 10.02. 2019.

<http://www.haber7.com>, “Töre Cinayetlerinden Muzdarip Avrupa Ülkesi”, yayın tarihi:8. 02. 2003, erişim tarihi: 10.02.2019.

www.tasam.org.tr, Gamze Helvacıköylü,“Terör Nedir”, yayın tarihi: 13. 02. 2007, erişim tarihi: 10. 03. 2019.

<https://www.sabah.com.tr>. “Türkiye ve Avrupa da Daeş Saldırıları” yayın tarihi:18.08.2017, erişim tarihi: 10. 03. 2019

<https://www.timeturk.com>. “Boko haram nedir?”, Yayın tarihi: 07.12.2017, erişim tarihi: 10.03.2019.

<https://www.bbc.com>. “Pew: İslam 2070’e kadar dünyanın en büyük dini olabilir”, yayın tarihi: 01.03. 2017, erişim tarihi: 10.04.2019.

<https://www.karar.com>, Mustafa Öztürk, “İslâmîlik liginde küme düşmek” yayın tarihi: 24.05.2019, erişim tarihi: 27.05.2019.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

Öz Geçmiş

01/01/1989 Konya doğumlu Vildan ŞAFAK OKTAY ilk ve orta okul öğrenimini Konya’da Mustafa Bülbül İlköğretim okulunda tamamlar. Mahmut Sami Ramazanoğlu Anadolu İmam Hatip Lisesinde lise öğretimini bitiren öğrenci, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulunda Halkla İlişkiler programından başarıyla mezun olmuş ve akabinde Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat fakültesinde lisans eğitimini tamamlamıştır. 2015 yılında Felsefe ve Din bilimleri/ Dinler tarihi bölümünde Yüksek lisans eğitimi alan Oktay seminer çalışmasında “Kadının Kaburga Kemiğinden Yaratılışı Anlatısının Kökenleri”ni işlemiş, tez çalışmasında “Hıristiyan Dünyasında İslamofobi” konusuna çalışmıştır. Hâlen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni olarak görev yapmaktadır.